

Nota Ruimtelijke Kwaliteit

Deel 1 • Visie op Ruimtelijke Kwaliteit

0 De Nota Ruimtelijke Kwaliteit

0.1 ACHTERGROND

De gemeente Haarlem werkt sinds juli 2008 met de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit (ARK). Deze commissie bestaat uit drie deelcommissies (ARK I, II, III). De eerste twee deelcommissies zijn gelieerd aan de Woningwet. De derde commissie is vormvrij (geen wettelijke verplichting). Naar aanleiding van deze werkwijze werd in 2009 gestart met de evaluatie van het toetsingskader voor deze commissie.

Eén van de aanbevelingen uit de evaluatie van dit toetsingskader, de Welstand en Monumentennota, was het aanbrengen van meer evenwicht tussen het (ruimtelijk) beleid, dat aan verandering onderhevig is, en de wetgeving. Door de welstandnota te herzien en in twee delen op te splitsen: een integrale stadsbrede Visie op Ruimtelijke Kwaliteit en een Beoordelingskader voor de bebouwde en onbebouwde omgeving, zou aan deze aanbeveling gehoor kunnen worden gegeven. Het college heeft daarom op voorstel van de stadsbouwmeester besloten tot deze herziening in de vorm van de "Nota Ruimtelijke Kwaliteit",

0.2 OPZET

De Nota Ruimtelijke Kwaliteit is tweeledig;

Het eerste deel is de **Visie op Ruimtelijke Kwaliteit**; deze visie is stadsbreed en is gebiedsgericht gedifferentieerd. Deze gebiedsdifferentiatie is op basis van de morfologie oftewel het stedelijk weefsel en de karakteristiek. Hierbij is aandacht besteed aan verschillende thema's waaronder; stedenbouw, architectuur, cultuurhistorie, monumentenzorg, openbare ruimte, infrastructuur, groen en water. Bij het opstellen van de visie werd vigerend beleid en beleid dat in ontwikkeling is als basis gebruikt (denk aan de Structuurvisie, HIORS, maar bijvoorbeeld ook het Spaarneplan). Uit de visie zijn gouden regels gevormd.

Deze regels geven aan wat echt belangrijk is en leggen de prioriteit vast. Ze vormen de basis voor deel twee van de nota.

Deel twee is het **Beoordelingskader voor Ruimtelijke Kwaliteit**. De gouden regels van het eerste deel worden in deel twee vertaald in concrete toetsingscriteria. Welstandvrije; oftewel criteriavrije gebieden komen niet meer voor. De criteria hebben betrekking op alle vergunningsplichtige plannen. Er worden specifieke criteria opgesteld voor onder andere het Haarlems daklandschap en monumentale, beeldbepalende en karakteristieke panden. De nieuwe criteria vervangen naast de huidige gebiedsgerichte en objectgerichte criteria tevens de huidige sneltoets/loketcriteria die specifiek zijn bedoeld voor de kleine ruimtelijke ingrepen (licht-bouwvergunningplichtig). Er komt dus geen apart hoofdstuk voor deze criteria. Dit vanwege de komst van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Hierin is bepaald dat meer bouwplannen vergunningsvrij zijn dan voorheen het geval was.

De criteria worden onderscheiden in criteria voor de bebouwde en criteria voor de onbebouwde omgeving.

Beide delen hebben een bijlage.

De **Nota Dak** is de bijlage van deel één van de nota Ruimtelijke Kwaliteit. De doelstelling van deze Nota Dak is driedelig:

1. Bescherming van de cultuurhistorische waarde en de beleving van het daklandschap.
2. Het bevorderen van zo veel mogelijk duurzame daken.
3. Het bevorderen van het gebruik van daken om het gebruiksoppervlak zowel privaat als publiek, binnen de stad te vergroten.

Het resultaat is een integrale visie die als kader dient bij het beoordelen van bouwaanvragen en het opstellen van nieuw beleid.

De bijlage behorende bij deel twee van de nota Ruimtelijke Kwaliteit is de **Beschrijving van de gebiedstypen en structuurlijnen**. Deze toelichting vormt de basis voor het beoordelingskader en helpt bij de interpretatie van de criteria en de afwegingen daaromtrent.

0.3 WERKWIJZE

Het toetsen van een bouwplan of van een bestaand bouwwerk aan de criteria voor ruimtelijke kwaliteit en het daarover adviseren aan het bevoegd gezag gebeurt door de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit of de stadsbouwmeester (art. 12b Woningwet). Het gaat hierbij in Haarlem om de eerste en de tweede deelcommissie. De werkwijze hiervan geschiedt conform landelijke wetgeving en de gemeentelijke Verordening op de ARK. Daarnaast is overeenkomstig die Verordening op de ARK (2010) beschreven dat in Haarlem door deelcommissie drie ook over herinrichtingsplannen en beleid voor de onbebouwde ruimte wordt geadviseerd.

Dit houdt in dat deze commissie fungeert als een informeel vooroverleg waarbij de commissieleden gevraagd en ongevraagd advies geven over (nog) niet bouwvergunningplichtige plannen. Deze advisering heeft betrekking op:

- Ruimtelijke Plannen, zoals bestemmingsplannen / structuurvisies etc.
- Herinrichtingsplannen, of ze nu betrekking hebben op het bebouwde of het onbebouwde deel van de stad, die invloed hebben op de ruimtelijke kwaliteit van de stad of het functioneren daarvan.
- Fysieke Projecten.

Aanmelding van deze plannen ter behandeling in deelcommissie drie gaat via de secretaris van de ARK. In overleg met de commissieleden of de stadsbouwmeester kan vervolgens worden bepaald in welke fasen van het proces het plan ter advisering wordt voorgelegd.

Naast deze formele toetsing en advisering door de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit is het de bedoeling dat de Nota Ruimtelijke Kwaliteit, met name de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit, ook gebruikt wordt bij nieuw op te stellen beleid en voor inhoudelijke afwegingen bij fysieke projecten. De nota doet daarom ook uitspraken over niet-vergunningsplichtige bouwwerken, de openbare ruimte, duurzaamheid en cultureel erfgoed.

0.4 OVERGANGSBEPALINGEN

De Nota Ruimtelijke Kwaliteit treedt in werking op 1 september 2012.

De Welstand- en Monumentennota zoals deze gold voor het tijdstip van inwerkingtreding van de Nota Ruimtelijke Kwaliteit blijft van toepassing op:

1. De voorbereiding en vaststelling van de beschikking op aanvragen om vergunning en ontheffing, indien de aanvraag is ingediend voordat de Nota Ruimtelijke Kwaliteit in werking is getreden.
2. De voorbereiding en vaststelling van een ambtshalve te geven beschikking tot wijziging of intrekking van een vergunning of ontheffing als bedoeld in het eerste lid, indien voor dat tijdstip een ontwerpbesluit ter inzage is gelegd.
3. Een vergunning of ontheffing als bedoeld in het eerste lid of een beschikking tot wijziging of intrekking daarvan, die nog niet onherroepelijk is.

Door de gemeenteraad vastgestelde Criteria voor Ruimtelijke Kwaliteit of Welstandcriteria voor een project, die golden voor het tijdstip van inwerkingtreding van de Nota Ruimtelijke Kwaliteit, blijven van toepassing op dat specifieke project.

De gemeenteraad kan in het kader van nieuwe fysieke projecten (aanvullende) specifiek op dat project gerichte Criteria voor Ruimtelijke Kwaliteit vaststellen.

0.5 DIGITALISERING

Deze nota is analoog ter besluitvorming aan college en gemeenteraad aangeboden. Er geldt voor dit beleid geen wettelijke digitaliseringsplicht. Bij het opstellen is zoveel mogelijk rekening gehouden met uitwisselbaarheid van de documenten en toekomstige digitaliseringswensen. Op die manier kan nog een extra digitaliseringslag worden gemaakt.

0.6 ACTUALISATIE

Elke twee jaar zal de Nota Ruimtelijke Kwaliteit worden geëvalueerd op inhoud. Beleid dat na vaststellingsdatum van de nota is opgesteld, nieuwe wetgeving of ervaring in werkwijze met de criteria kunnen leiden tot inhoudelijke aanpassingen. Deze actualisatie valt onder de verantwoordelijkheid van de afdeling Ruimtelijk Beleid/Stadszaken van de gemeente Haarlem.

INHOUD

1 INLEIDING.....	5
1.1 Ruimtelijke kwaliteit en duurzame verstedelijking.....	5
1.2 Doel	6
1.3 Opzet	7
2 HAARLEM EIGEN	8
2.1 Haarlemmers	8
2.2 Overheden.....	9
2.3 De mentaliteit van Haarlem	9
2.4 Haarlem eigen: aanbevelingen	11
3 HET STADSLANDSCHAP VAN HAARLEM: GENEREUS, PRODUCTIEF EN MET ALLURE.....	12
3.1 Een gegroeid stadslandschap	12
3.2 De essentie van het stadslandschap.....	12
3.3 Het stadslandschap van Haarlem: aanbevelingen.....	13
3.4 De vier delen van het Haarlemse stadslandschap	15
3.4.1 De beschermde stad	16
3.4.2 De geconsolideerde stad.....	18
3.4.3 De stad in transformatie	20
3.4.4 De lange lijnen	22
4 DE GOUDEN REGELS	24
Bijlage De ruimtelijke ontwikkeling van Haarlem	26
Bijlage Ruimtelijke beleidsstukken.....	30
Colofon	52

1 INLEIDING

Met de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit wil de gemeente Haarlem zich uitspreken over de richting waarin de stad zich ontwikkelt. De Visie op Ruimtelijke Kwaliteit dient als ambitie- en referentiekader voor ruimtelijk beleid. Het belangrijkste doel daarbij is om de stad duurzamer te maken. Het kan geen kwaad om deze modieuze en multi-interpreteerbare begrippen, ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid, hier nader te definiëren. Niemand is er namelijk tegen (er wordt al gesproken van duurzaamisme als architectuurstroming), maar wat betekenen ze concreet voor Haarlem? Beide begrippen hebben een ruimere, meer integrale betekenis dan gewoonlijk wordt gedacht.

1.1 RUIMTELIJKE KWALITEIT EN DUURZAME VERSTEDELIJKING

Ruimtelijke kwaliteit gaat verder dan het zo goed mogelijk inpassen van gebouwen en straatmeubilair. Ruimtelijk kwaliteit kan worden omschreven als de balans tussen gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde.¹ Gebruikswaarde gaat over de functionele kwaliteiten van een ruimtelijk initiatief: de geschiktheid van een functie op een plek, een doelmatig gebruik, een doelmatig aanleg en doelmatig beheer, bereikbaarheid en efficiëntie.

Belevingswaarde gaat over wat de gebruiker aangenaam en vertrouwd vindt, de beeldkwaliteit, en omvat begrippen als diversiteit, vorm, compositie, herkenbaarheid, attractiviteit en schoonheid. Toekomstwaarde gaat over duurzaamheid, tijd, uitbreidbaarheid, aanpasbaarheid en flexibiliteit. Met andere woorden: een ruimtelijk initiatief dat bestand is tegen de tand des tijds. Deze drie waarden gelden voor alle ruimtelijke schaalniveaus: van het aanbrengen van een dakkapel tot het maken van een masterplan. Voor ruimtelijke kwaliteit gelden geen algemene objectieve regels of oplossingen. Het is het vermogen van de stad om transformaties op vloeiende en gebiedseigen wijze te kunnen opnemen, zodat de stad herkenbaar blijft. De balans tussen de drie waarden zal daarbij telkens anders liggen. Het is afhankelijk van de plannen, de plek en de mensen hoe ruimtelijke kwaliteit eruit ziet.

Daarnaast veranderen de opvattingen over wat ruimtelijke kwaliteit is door de tijd heen. Volgens de VROMraad zou een duurzame ruimtelijke ordening, of 'duurzame verstedelijking' het uitgangspunt moeten zijn voor deze tijd. Dit is aansprekend voor Haarlem, de stad die in 2030 klimaatneutraal wil zijn en daar de Groene Mug

voor in het leven heeft geroepen. Duurzaamheid betreft meer dan het gebruik van zonnepanelen en spaarlampen en het stimuleren van elektrische auto's. Naast de klimaatgerichte duurzaamheid is het begrip ecologische duurzaamheid ook op de gebouwde omgeving van toepassing, waarbij het dan gaat om het zo zorgvuldig mogelijk ontwerpen en beheren van de stromen in een stad (producten, energie, verkeer, afval). Sociale duurzaamheid heeft te maken met de leefbaarheid en leefkwaliteit van een plek – steden veranderen, maar daarbij is het de uitdaging dat zij voor haar bewoners herkenbaar en vertrouwd blijven. In de stedelijke ruimte betekent duurzaamheid het maken en beheren van een robuust stelsel van openbare ruimtes, herkenbaar en passend bij het karakter van de stad. Duurzaamheid in de stedelijke ruimte is geen vrijblijvende keuze meer, maar een cruciale factor voor het vestigingsklimaat. Niet alleen merken steden dat het nodig is om het 'eigene' van de stad opnieuw uit te vinden, de tweede urgente reden is het feit dat de oude bouwpraktijk nooit meer terugkomt. Zestig jaar lang hebben we Nederland ontwikkeld voor een verdubbeling van de bevolking, nu gaat het nog om geringe groei en in gebieden buiten de Randstad zelfs vaak om krimp. We moeten het dus

¹ VROMraad, Verkenning ruimtelijke Kwaliteit, Februari 2011.

doen met wat we hebben, en de kwaliteit ervan moet goed zijn. Voor veel mensen is dit een lastige mentale switch, van de oude reflex van groei en nieuwbouw naar een nieuwe praktijk van bouwen naar ombouwen, van precies programmeren en contextueel maatwerk. Het werken met de bestaande stad als uitgangspunt vraagt een grote verandering in denken en doen, in strategie en proces, in instrumenten en middelen. Deze omschakeling raakt niet alleen de bouwsector, maar ook de opdrachtgevers en de overheid, en de burgers. Haarlem is bij uitstek geschikt voor deze omschakeling. De kwaliteiten en het vestigingsklimaat van de binnenstad zijn een toonbeeld van duurzaamheid in de stedelijke ruimte, maar ook de gebieden buiten de binnenstad kunnen elk vanuit hun eigen kwaliteit sterker worden. Gebiedsontwikkeling kan ook duurzaam zijn. Heel concreet: het combineren van meerdere functies in één gebouw of gebied is duurzaam. Leegstaande gebouwen herbestemmen is over het algemeen duurzamer dan slopen en nieuwbouwen. Het laten staan van oude gebouwen of structuren is ook sociaal duurzaam: het vasthouden van de herinnering en betekenis van een plek in de stad, zodat de stadsbewoners zich ermee blijven identificeren – sociale duurzaamheid in plaats van ontworteling. Het belang van herbestemming wordt ook in de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg onderstreept. Daarnaast wordt in de beleidsbrief gesteld 'dat goede ruimtelijke ordening betekent dat er een integrale afweging plaatsvindt van alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de ruimte en dat cultuurhistorie daar een belangrijke van is.' Nieuwe toevoegingen aan het stedelijk weefsel zouden zich vanuit het duurzaamheidsprincipe moeten verhouden tot de plek in de stad. Duurzaam is ook om nieuwe gebouwen toekomstbestendig te maken, flexibel indeelbaar en bestand tegen de tand des tijds. Kortom: duurzame verstedelijking omvat naast klimaatgerichte opgaven, ook transformatie en hergebruik van het stedelijk weefsel en sociale kwesties als leefbaarheid en leefkwaliteit.

In deze Visie op Ruimtelijke Kwaliteit gaat het wat het stedelijk weefsel betreft om het ontwerp en de inrichting

van de lange lijnen en structuren van de stad, de gebouwe en groene ruimtes én de sfeer van de stad. De verkenning van de VROMraad ondersteunt deze noties. 'Denken over ruimtelijke kwaliteit en duurzame verstedelijking betekent dat het verhaal van de duurzame samenleving uitgebreid moet worden met nieuwe perspectieven op de kwaliteiten van stad en land in hun onderlinge samenhang, de groene kwaliteiten van steden, de stedelijke kwaliteiten van het landschap, de kwaliteit en het comfort van vervoerssystemen, de mogelijkheden van alternatieve energieopwekking, et cetera. Hier moet sprake zijn van kwaliteitsbeleid.' Meer concreet voor Haarlem stelt de Kadernota Haarlem Duurzaam uit 2011 dat het vooral gaat om twee zaken. Ten eerste 'het beschermen en toekomstbestendig maken van de fysieke en functionele kwaliteiten van Haarlem. Zo stelt o.a. klimaatverandering nieuwe eisen aan de inrichting van de stad'. En ten tweede: Het verduurzamen van het ruimtegebruik. Hoe bevorder je een efficiënt en meervoudig ruimtegebruik, zonder de leefomgevingskwaliteit aan te tasten?' Het nadenken over een duurzame verstedelijking was voor Haarlem overigens niet nieuw. In 2006 werd de Nota Duurzame Stedenbouw vastgesteld. Duurzame stedenbouw draait om het behoud en herstel van historische structuren enerzijds en het stimuleren van eigentijdse ruimtelijke ontwikkelingen anderzijds.

Hoe voelt Haarlem, wat zijn de unieke plekken en eigenschappen van de stad? Welk type bedrijvigheid past bij Haarlem? Wanneer de kans wordt gegrepen om het belang van economische duurzaamheid te verbinden met dat van ruimtelijke kwaliteit, ontstaat een goede basis voor de toekomst: een stad die sociaal, fysiek en economisch duurzaam is, waarin stromen van mensen, energie, goederen en diensten op gebiedseigen wijze in het stedelijk weefsel zijn opgenomen.

Voor Haarlem is ruimtelijke kwaliteit een belangrijke troef om bewoners, investeerders en bezoekers aan zich te binden. De Visie op Ruimtelijke Kwaliteit is een instrument

om als stad het ruimtelijk beleid consistent te houden, het vizier op de langere termijn te richten, de kwaliteiten te borgen en te versterken, zonder overigens de 'stad op slot te gooien' en niet meer open te staan voor initiatieven en verandering. Het gaat er om de dynamiek in te zetten om de kracht en de historisch gegroeide identiteit van de stad door te ontwikkelen en te versterken. Bovendien heeft Haarlem gebieden en stadsdelen met een ontwikkelings- en transformatieopgave, waarin het de uitdaging is om de ruimtelijke (en sociale) kwaliteit van de stad te verbreden of te verdiepen.

Het opstellen van de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit mag niet worden verward met het van de grond af opbouwen van nieuw ruimtelijk beleid. De visie komt voort uit het bestaande beleid en vult deze aan met waarnemingen en observaties die bijdragen aan het begrijpen van Haarlem als unieke stad. Daarvoor zijn meer dan zestig gemeentelijke, regionale en provinciale nota's uit de afgelopen tien jaar doorgenomen – nota's die telkens een deelaspect behandelen, zoals openbare ruimte, mobiliteit, daklandschappen of economisch vestigingsklimaat. De analyse van deze nota's is als bijlage in dit rapport opgenomen. De samenhang en complementariteit tussen deze beleidsstukken dreigt in de veelheid uit beeld te verdwijnen.

1.2 DOEL

De Visie op Ruimtelijke Kwaliteit geeft een integrale (stadsbrede)visie op ruimtelijke kwaliteit die voor ieder nieuw ruimtelijk plan de basis vormt. Het gaat om prioriteiten stellen en keuzemogelijkheden inperken. Voor burgers, bewoners, investeerders, ontwikkelaars en ambtenaren wordt duidelijk welke richting gekozen wordt voor de langere termijn en hoe zich dit vertaalt in ruimtelijke kwaliteit en differentiatie. Met de visie kan de stad kernachtig uitdragen waar haar kracht en haar ambitie ligt en de prioriteiten door alle schalen en sectoren laten terugkomen. Behalve voor communicatie is de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit ook een kompas voor ontwikkeling,

dat bestaande en toekomstige nota's, structuur- en gebiedsvisies, erfgoedbeleid en bestemmingsplannen vooraf van een koers voorziet.

De Visie op Ruimtelijke Kwaliteit is geen projectendocument, maar een koersdocument, waaraan afzonderlijke ruimtelijke projecten getoetst zullen worden. Er wordt uitgegaan van bestaande kwaliteiten van Haarlem maar ook van gewenste ontwikkelingen. De relatie tussen duurzaamheid, in de zin van toekomstbestendigheid en de kwaliteit van de leefomgeving, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit is een belangrijk thema van de visie. De visie richt zich op hoofdlijnen en samenhang tussen bebouwde en onbebouwde ruimte. Hiervoor zijn tien gouden regels geformuleerd die een prioriteit voor ruimtelijke ontwikkeling in Haarlem uitspreken. Met andere woorden: het zijn sturingsrichtlijnen voor alle projecten en beleid voor de ruimtelijke ontwikkeling in Haarlem. De gouden regels zijn te vinden in hoofdstuk 4. Deze tien regels bieden geen concrete oplossing voor elk denkbaar vraagstuk. Het maken van inhoudelijke afwegingen wordt vergemakkelijkt. De uitwerking en details zijn in andere beleidsdocumenten vastgelegd of komen terug in de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit.

Het werken met de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit vergt ook iets van de gemeentelijke organisatie. Heel praktisch zal de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit in ieder nieuw ruimtelijk product weerklinken en worden geconcretiseerd. Deze koers past niet bij een sectoraal ingerichte gemeentelijke organisatie met afgebakende domeinen, omdat er dan in breuken wordt gedacht in plaats van verbindingen. Een samenhangend en integraal verhaal waarin het profiel en verhaal van de gemeente naar voren komt, biedt transparantie, efficiency en complementariteit. Dat is duurzaam.

1.3 OPZET

Deze visie begint met een onderzoek naar wat Haarlem eigen is (hoofdstuk 2). Dit is gevraagd aan enkele (oud) Haarlemmers (2.1), gespiegeld aan uitspraken

in beleidsdocumenten op stedelijk, provinciaal en metropolitaan niveau (2.2), en verbonden met specifieke Haarlem eigenschappen zoals die uit reisbeschrijvingen en (historische) bronnen naar voren komen (2.3). De typering van het eigene van Haarlem helpt om beslissingen omtrent de ruimtelijke koers en daarmee het gewenste vestigingsklimaat van Haarlem te concretiseren. De aanbevelingen die hieruit voortvloeien zijn te lezen in 2.4. In hoofdstuk 3 wordt Haarlem neergezet als een stadslandschap in vier delen, met elk eigen bestaande ruimtelijke karakteristieken, maar ook specifieke ruimtelijke opgaven: de beschermde stad, de geconsolideerde stad, de stad in transformatie en de lange lijnen die alles samenbinden, oriëntatie geven en de stad als één geheel ervaarbaar maken. De vierdeling vormt de basis voor de vier regieniveaus in de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit. Het hoofdstuk wordt afgesloten met aanbevelingen over het stadslandschap (3.4). De Gouden Regels, de sturingsrichtlijnen voor alle projecten en beleid voor de ruimtelijke ontwikkeling in Haarlem, staan in hoofdstuk 4. Als bijlagen zijn opgenomen een korte schets van de ruimtelijke ontwikkeling van Haarlem en een overzicht van de ruimtelijk beleidstukken waarop deze visie is gebaseerd.

2 HAARLEM EIGEN

Het gaat goed met Haarlem. De stad scoort hoog op een aantal populaire lijstjes. Haarlem is de beste grote woongemeente (Elsevier, 29 juni 2011). Voor het eerst sinds 1966 kent Haarlem een vestigingsoverschot dankzij een flinke instroom van Amsterdamse huishoudens. In 2000 verhuisden er 1051 Amsterdamse huishoudens naar Haarlem, in 2009 al 1413 (Jaarstatistiek 2010, gemeente Haarlem). Haarlem werd in 2009 verkozen tot meest gastvrije stad. Haarlem was beste winkelstad in 1994, 2004 en 2005 en er werd in de zomer van 2011 ruim vijf keer vaker naar een hotelkamer gezocht dan in dezelfde periode vorig jaar.

Om het succes van Haarlem uit te bouwen, is het van belang te begrijpen wat het unieke van Haarlem is. Hoe kan de stad getypeerd worden, zoals ook een individu getypeerd kan worden met zijn of haar kenmerkende eigenschappen? Net als een mens verandert en groeit een stad door de tijd, maar zijn de belangrijkste eigenschappen in vroegere jaren gevormd en vastgelegd. De typering van het eigene van Haarlem helpt om beslissingen omtrent de ruimtelijke koers en daarmee het gewenste vestigingsklimaat van Haarlem te concretiseren. De aanbevelingen die hieruit voortvloeien zijn te lezen in 2.4.

2.1 HAARLEMMERS

Desiree, interieurarchitect, 40 jaar, van haar 18e tot 35e in Haarlem gewoond: 'Voor mij is Haarlem synoniem met ontspanning, het is een leisure city, geen werkstad. Er zijn terrasjes, groen, aanlegsteigers in het Spaarne, chique winkels voor zeepjes, kruiden, boeken en mode, concertzalen en veel sport. Volgens mij heeft Haarlem de meeste restaurants op het aantal inwoners. In Rotterdam, waar ik nu woon, denk ik: ik moet aan het werk, ik mag hier niet zitten. Dat gevoel past nu beter bij mijn creatieve bedrijf. Haarlem heeft minder dat broedplaatsgevoel en is een gesloten systeem: de bedrijven in de Waarderpolder

exporteren nauwelijks, maar leveren hun producten terug aan de Haarlemmers.'

Rutger, 40, marketingdirecteur, opgegroeid in Haarlem: 'Haarlem is de meest Britse stad van Nederland. In de zin van tradities en keeping up appearances. Stad van geschiedenis en literatuur. Grote schrijvers en de boekdrukkunst. Frans Hals. De Haarlemmerhout als long van de stad, het Spaarne als lieflijk watertje om te roeien, niet voor koopvaardij en visserij. De duinenrij met de oude villa's van Bloemendaal, Overveen en Aerdenhout drukken een stempel op de stad. Ook in de slechtere wijken voelt Haarlem nooit echt bedreigend. Het Sodom en Gomorra is Amsterdam, dat lonkt voor alle Haarlemse jeugd. Haarlem heeft een "droge" kant en een "natte" kant, de duinen met de dure mooie buurten op staal gefundeerd en de natte polderkant van Schalkwijk. Het Spaarne is de waterscheiding. Toch is het centrum het meest tot de verbeelding sprekend met de Grote Kerk als absoluut hoogtepunt. De kathedraal is van grote afstand al beeldbepalend. Met helder weer is vanuit Amsterdam het silhouet duidelijk te zien. Mooi afgezet tegen de hoge beboste duinen. Haarlem heeft voor toeristen de perfecte mix van historie (hofjes, kerken, theaters, grachten, Teylers en Frans Hals) maar ook goede winkels en restaurants, zonder de nadelen van Amsterdam: vervuiling, massa, zakkenrollers en brommerjongens. Haarlem als braaf broertje van de Grote stad. Een beetje dandy en zelfgenoegzaam.'

Corine, 40, architect, opgegroeid in Schalkwijk: 'Haarlem is multicultureel, groen en geeft een dorps gevoel. Het is er veilig.'

Wicher, 43, advocaat en vroeger middelbare scholier in Haarlem: 'Haarlem heeft het imago van gezapigheid,

vergelijkbaar met Den Haag. Er gebeurt niet bijzonder veel, want - is het idee - als je echt wat wilt, ga je naar Amsterdam. Om te wonen kom je wél naar Haarlem: de huizenprijzen zijn er lager, er is meer groen, het is er 'witter' en heeft een kindvriendelijker imago. De oriëntatie op de duinen en de zee is sterk. Haarlem ten noorden van het spoor heeft een eigen karakter. De rest van Haarlem ziet 'noord' als ongunstig, armoedig of volks. Dit is een gevoel, niet per se juist, dat vooral in Haarlem-Zuid leeft, dat overloopt in Heemstede. Heemstede is de woonstee van de gegoede burgerij met te weinig geld voor het westelijk gelegen duingebied (Bloemendaal-Overveen-Aerdenhout-Vogelenzang). Voor het bloeiende industriële Haarlem moeten we ver teruggaan, naar de tijd van scheepsbouw en bier. Ook de Drostefabriek natuurlijk, bijna overal te ruiken bij noordenwind. Haarlem is voor mij bijzonder vanwege de overzichtelijkheid en kleinstedsheid, zonder provinciaals, dat wil zeggen naar binnen en op zichzelf gekeerd te zijn. De nabijheid van Amsterdam bepaalt dat, de quasi arrogante, ruime blik van Amsterdammers er in Haarlem ook is.'

GertJan (40), beheerder van Kunstfort Vijfhuizen en geboren en getogen in Haarlem, woont aan het Spaarne: 'Eigenlijk moet je deze vraag niet stellen aan een Haarlemmer, deze mensen zijn erg kritisch (zelfs negatief) over hun eigen stad, nu valt dat in mijn geval wel mee, ik ben erg gelukkig met mijn woonomgeving. De Haarlemse binnenstad wedijvert met die van Delft en Leiden. De binnenstad is waar het gebeurt. Daarbuiten wordt gewoon, gewerkt en gerecreëerd. Sommige mensen zullen het hier niet mee eens zijn. Haarlem is een stad van weinig gekkigheid, geen extroverte bedoening, soms zelfs wel een beetje saai daardoor.'

Ard, 47, uitbater van een Haarlems eetlokaal, opgegroeid

in Haarlem, maar er vanaf zijn 22ste niet meer woonachtig: 'Haarlem is een stad waar een rivier door stroomt waar te weinig mee gedaan wordt. Haarlem is een retail stad. Haarlem is een vrij relaxte stad. Haarlem is een horeca stad met uit de omgeving een grote aanzuigende werking. Haarlem vind ik een ondernemende stad waar vrij veel wordt georganiseerd op verschillende fronten.'

Haico en Marga (50 en 45), grafisch ontwerpers in Haarlem: 'Wij zijn import en wonen in het overwegend blanke centrum, dat kleurt het beeld natuurlijk wel. Haarlem is een voorzichtige stad, er is weinig spraakmakende hedendaagse architectuur. Wij zien de stad door de centrale ligging als de perfecte 'satellietwijk' van Amsterdam, met zijn eigen stedelijke kwaliteiten. Je hoeft niet weg, maar bent ook snel in bijvoorbeeld Amsterdam. De voorzieningen zijn van hoog niveau: musea (oudste museum van Nederland), filmhuis, theater, schouwburg, muziektheater, restaurants, winkels, en toch heerst er een dorpse en kleinschalige sfeer. De mentaliteit is er ook minder gehaast dan bijvoorbeeld in Amsterdam, ook omdat het verkeer minder dominant aanwezig is. De bevolking heeft een hoog opleidingsniveau en een mooie mix: universitair, ondernemers, creatief (veel acteurs, tv-persoonlijkheden en schrijvers).

2.2 OVERHEDEN

Het is interessant om bovenstaande meningen te spiegelen aan uitspraken in de verschillende beleidsdocumenten op stedelijk, provinciaal en metropolitaan niveau. Uit het coalitieakkoord 2010-2014: 'De kracht van onze stad is onze goed opgeleide bevolking, onze rijke historie, talrijke monumenten en aantrekkelijke groene omgeving, vlakbij de duinen, de zee en Amsterdam.' Verder: 'Haarlem moet, als centrumstad in Zuid-Kennemerland, een bijdrage leveren aan de versterking van de (internationale) concurrentiepositie van de Metropoolregio Amsterdam. Een heldere positionering van Haarlem ten opzichte van Amsterdam, Haarlemmermeer en Schiphol is cruciaal. [...] Kortom: de kracht van Haarlem is de kracht van kwaliteit.' In de visie van de Metropoolregio is Haarlem het rustpunt

in een turbulente regio. Uitgaan van het bestaande dus, met voor Haarlem de troeven van een sterke historische identiteit, de luwte van de menselijke maat en de nabijheid van een aantrekkelijk (kust)landschap. Impliciet stelt de MRA dat Haarlem niet de stad is van grote hoofdkantoren (dat is de Zuidas) maar het moet hebben van haar vestigingsklimaat in een monumentale omgeving en als centrumstad van Zuid-Kennemerland.

De provincie Noord-Holland ziet het vasthouden aan de bewezen kwaliteit als speerpunt voor Haarlem. Het nieuwe zit vooral in recreatief gebruik van die kwaliteiten en het versterken van de ontsluitingsstructuur. Impliciet wordt gesteld dat het laatste punt, de verkeersdynamiek, niet ten koste mag van de bestaande kwaliteit, omdat daarmee het kind met het badwater wordt weggegooid.

De Kamer van Koophandel tenslotte bevestigt het beeld uit de beleidsdocumenten. Haarlem telt relatief veel bedrijven in de sector Adviesdiensten en de economie van de regio wordt ook wel omschreven als diensteneconomie. Veel bedrijven uit de kennis intensieve dienstverlening ('KIBS' Knowledge Intensive Business Services) zijn ZZP-ers die werken vanuit huis in de luxe woongebieden zoals Aerdenhout en Bloemendaal. ICT bedrijven zitten in de binnenstad van Haarlem en langs de A9, terwijl er twee grote werkgevers uit de Life Science (farmacie) industrie in Haarlem gevestigd zijn. Dan is er natuurlijk toerisme, recreatie en horeca. Vooral in de laatste sector zijn Haarlemse ondernemers sterk vertegenwoordigd. De onderwijsinfrastructuur ondersteunt de velden horeca, cultuur, media en creatieve industrie.

2.3 DE MENTALITEIT VAN HAARLEM

Bovenstaande mini-interviews vertolken de mening van nu, de indrukken van Haarlem. De uitspraken uit de beleidsnota's geven het beeld van de professionals die dagelijks aan Haarlems stedelijk gebied werken. Wat gebeurt er als we de waarden uit de interviews en beleidsnota's verbinden met de geschiedenis van de stad? Met andere woorden: welke waarden zijn duurzaam gebleken voor Haarlem, zijn geworteld in de stad en dus

Haarlem eigen? Want daar gaat duurzaamheid in de kern over: voortbouwen op waarden die zich bewezen hebben. Dat zijn niet alleen fysieke waarden, die gaan over gebouwen, straten, pleinen, parken en landschap, maar vooral mentale waarden, de eigenschappen die Haarlem heeft.

Wat zijn, naast de veelgehoorde opmerkingen over de stad, de diepere eigenschappen van de stads cultuur van Haarlem? Welke mentaliteit heeft ervoor gezorgd dat Haarlem de stad geworden is die nu zo positief ervaren wordt - en welke lessen kunnen we leren van de founding fathers van Haarlem? De bloeitijd en groei van Haarlem ligt ontegenzeggelijk in de zeventiende en achttiende eeuw. In die tijd waren twee import-bevolkingsgroepen cruciaal voor het huidige Haarlem: de (katholieke) Vlamingen en de doopsgezinden. Iedere groep zorgde op zijn eigen manier voor groei en bloei van de stad.

De Vlamingen vormen een bevolkingsgroep die de kleur en het stadsbeeld van Haarlem sterk hebben bepaald. In 1622 was het bevolkingsaantal van de stad - mede door de toestroom van Vlamingen (vooral Gentenaren) na de val van Antwerpen (1585) - verdubbeld. De immigranten uit het zuiden brachten een nieuwe zin voor kunst en verfijning mee. De beroemdste Haarlemse schilder en architect, Frans Hals en Lieven de Key, waren Vlamingen die met hun netwerk voor een nieuw cultureel klimaat zorgden. Hooggeschoolde ambachtslieden als zilversmeden en boekdrukkers vonden in de stad al snel een markt voor hun producten. Vlaamse textielarbeiders versterkten de laken- en linnenindustrie. De kleinschaligheid en intimiteit van de binnenstad is terug te voeren op de aanwezigheid van Vlaamse bouwers en stadsbouwmeesters. Na de verwoestingen door de Spanjaarden en een stadsbrand bouwde Lieven de Key met Vlaamse bouwlieden de stad weer op in 'Haarlemse stijl': horizontale accenten, Tudorbogen op kraagsteentjes met kopjes, leeuwenmaskers in het fries en vele specken (blokjes) in de gevels. Vanaf de trappen van het stadhuis is de Grote Markt een Vlaams plein, zo prijst het Vlaamse online lifestyle magazine 'weekend.be' aan. De Vlaamse kunstenaars en

ambachtslieden zijn de makers van het unieke stedelijke interieur van de binnenstad van Haarlem.

In bredere zin gaat het natuurlijk om het Vlaamse gevoel dat ook in de interviews zo sterk naar voren komt: dorps, dandy, relaxed en cultureel van hoog niveau - overzichtelijk en kleinsteds, zonder provinciaals te zijn.

Een tweede lijn in de stad die veel van Haarlems allure, mentaliteit en tradities verklaart is die van de doopsgezinden, die rond 1600 veelal uit Schotland om geloofsredenen naar Haarlem waren gekomen. Bij de Doopsgezinden worden niet de kinderen al gedoopt, maar pas de mondige volwassenen die eerst een persoonlijke geloofsbelijdenis hebben afgelegd. Omdat doopsgezinden geen overheidsfuncties konden en wilden uitoefenen, werden velen van hen koopman, geneesheer, boekverkoper, apotheker of kunstenaar. Door hard te werken en slim te trouwen en te erven werd het een rijke gemeenschap. De gemeente profiteerde daarvan mee. Al in de zeventiende eeuw werden grote bedragen geschonken of gelegateerd, waaruit fondsen ontstonden, die het mogelijk maakten om 'ruim te bedeele'.

In de achttiende eeuw kregen de doopsgezinden in Haarlem steeds meer aanzien. Zijdekoopman en bankier Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778) legde verzamelingen aan van wetenschap en kunst. De Teylers Stichting is nog steeds actief op die terreinen en de Nederlandse regering heeft het voornemen het Teylers museum voor te dragen als UNESCO-werelderfgoed. Het stadsbeeld van Haarlem is vol met gebouwen die doopsgezinden in classicistische stijl door toparchitecten lieten bouwen: kerken natuurlijk, maar ook vele hofjes, voortkomende uit een actieve liefdadigheid en armenzorg en nog altijd springlevend. De Duitse architect Karl Scheffler die in 1930 een reisverslag van Holland maakte verbaasde zich over de vele buitenplaatsen rond de stad, aangelegd door doopsgezinden en schreef: 'Besitzfreudige Menschen haben sich, ihren Kindern und der Gemeinschaft hier ein Paradies geschaffen, woran nicht nur die Eigentümer teilhaben.'

De mentaliteit van private investeringen voor publieke (vaak culturele) doelen is geen geschiedenisles, maar kan als

typisch Haarlemse kracht het profiel van de stad helpen versterken. Haarlem als stad met krachtige weldoeners en financiers: de lange lijn is er nog altijd. De tot beste winkel van Haarlem uitgeroepen 'De wereld van Jansje' is een initiatief van de doopsgezinde gemeente en de Hartekamp Groep. Haarlem was als vestigingsklimaat duurzaam voordat het woord was uitgevonden. Dat kwam in hoge mate omdat doopsgezinde burgers zich inzetten voor het stadsbeeld, zwakkere medeburgers hielpen en daarnaast allure gaven aan de stad, door te investeren in wetenschap, kunsten, stadsvilla's en hofjes. Waren de Vlamingen de makers van het zeventiende-eeuwse stedelijke interieur van Haarlem, de doopsgezinden waren de weldoeners en financiers die de voornaamheid van het achttiende-eeuwse Haarlem met een stroom van classicistische bouwwerken bepaalden.

Na de achttiende eeuw is er geen periode geweest waarin het stedelijke klimaat van Haarlem zo sterk werd bepaald en gevormd door haar eigen bevolking. In veel Hollandse steden zorgde de industriële revolutie voor een make-over van het stadslandschap, in Haarlem niet. Natuurlijk vestigden zich ook in Haarlem verschillende fabrieken, waaronder de Drostefabriek en de werkplaats van de Hollandse IJzeren Spoorwegmaatschappij, maar het stedelijk landschap werd niet door industrie bepaald. Dat werd misschien toen wel betreurd, maar heeft achteraf de kracht van Haarlem bepaald. Niet de werkstad, maar de woonstad werd in de periode van de industrialisatie versterkt, toen (villa)parken als het Kenaupark verzezen op de gesloopte vestingwerken. Het gevolg was dat Haarlem zich rond 1900, mede dankzij de spoorwegen en het opkomende forensendom kon profileren als leisure city. Uit deze tijd stamt haar reputatie als sublieme en voorname woonstad met een fenomenaal landschappelijk achterland van buitenplaatsen, duinen en zee. Het private geld dat in publieke bouwprojecten werd gestoken leverde niet langer armen- en bejaardenhofjes op, maar werd geïnvesteerd in gebiedsontwikkeling met een groene stedelijke meerwaarde. Bosch en Vaart, één van de eerste commerciële projectontwikkelingen, vormt een erfenis van deze periode.

Hier werd een landgoed door twee Haagse ontwikkelaars opgedeeld in percelen, die verkocht zijn aan architecten, kunstenaars en bouwers. De gemeente stelde regels aan de rooilijn en de verhouding tuin-bouwkavel. Het resultaat is een kaleidoscoop van 33 villa's en 352 herenhuizen omringd door weelderig groen. In de negentiende en twintigste eeuw bleef Haarlem hierdoor als vestigingsplaats aantrekkelijk, met een toen al ontluikende toeristische industrie gebaseerd op de glorie van de zeventiende eeuw. Het breukdenken, zo eigen aan de modernistische architectuur en stedenbouw, en voortkomend uit de snelle veranderingen van de industrialisatie, is aan Haarlem voorbij gegaan. Haarlem heeft geen onafgemaakte visioenen aan deze periode overgehouden, maar zette het thema van 'gedeelde weelde' voort, bijvoorbeeld in de tuinstadwijken van de humane modernist-architect Han Van Loghem, excentrieke zoon van een welgestelde Haarlemse bloembollenkweker. Hij maakte het thema wonen in het groen ook voor de massa bereikbaar. Het is ook dit thema dat onder de naam 'wijkgedachte' in de naoorlogse uitbreidingswijk Schalkwijk centraal stond – ook al ervaren we dat daar na ruim veertig jaar niet meer op die manier. De kern van het principe van gedeelde weelde is de publieke meerwaarde van private investeringen. Het is dit principe dat in Haarlem van de Vlamingen via de doopsgezinden en de leisure city in de welvaartsstaat van de twintigste eeuw overeind bleef. Meer dan ooit is dit principe en de genereuze stedelijke kwaliteit die er uit voortkwam, voor Haarlem actueel.

2.4 HAARLEM EIGEN: AANBEVELINGEN

Voor een kwalitatief duurzame doorontwikkeling van Haarlem is het essentieel om de kwaliteiten die Haarlemmers en overheden aan Haarlem toedichten, en de mentaliteit van Haarlem, te verbinden met de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Waar moet de inzet van het gemeentelijk apparaat op gericht zijn?

- Haarlem kiest voor een sociaal, fysiek en economisch duurzame stedelijke ontwikkeling, waarin stromen van mensen, energie, goederen en diensten op gebiedseigen wijze in het stedelijk weefsel worden opgenomen. Daarmee maakt Haarlem zichzelf toekomstbestendig en versterkt het zijn unieke kwaliteiten.
 - Niet alleen gezien de actuele crisis op de woningmarkt, maar ook geredeneerd vanuit de spankracht van de bestaande stad, lijkt het passender te concentreren op kwaliteit in plaats van kwantiteit. Dat betekent inbreiding, herbestemming en herontwikkeling en verduurzaming van de bestaande voorraad.
 - Zorg voor het meerwaarde-effect van private investeringen: gedeelde weelde.
 - Schep de voorwaarden waarbinnen gedeelde weelde mogelijk wordt: werk aan flexibele bestemmingsplannen die een gecombineerd gebruik mogelijk maken, zowel in functie als in tijd.
 - Duurzame ontwikkeling met respect voor de gebiedskarakteristieken is typisch Haarlems, en zou de norm moeten zijn voor alle ruimtelijke ontwikkelingen. Dat betekent dat de bestaande ruimtelijke kwaliteit kaderstellend wordt.
 - Bij ruimtelijke kwaliteit gaat het niet alleen over de vraag óf een ruimtelijke ingreep moet plaatsvinden, maar ook hoe deze het beste ingepast kan worden en vooral wáár. Een goed gebouw op een slechte plek levert immers geen ruimtelijke kwaliteit (vooral bij de plaatsing van functies als scholen, hotels en sportcomplexen gaat het wel eens mis). Locatiekeuze is cruciaal.
- Haarlem zet zich in voor een klimaatneutrale stad met een goede bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
 - Zorg voor kwalitatief hoogwaardige toetsing en borging van gebiedsontwikkeling en bouwplannen.
 - Hoogwaardige publieke voorzieningen betekent niet automatisch ook financiering door de publieke sector. Engeland is vol van private mecenen, families die musea oprichten en collectioneers die hun verzameling openstellen. Onderzoek de mogelijkheid van een Haarlems mecenaat, in de traditie van Teylers en de hofjes.
 - Geef ruimte aan andere vormen van regie op ruimtelijke projecten – neem een voorbeeld aan het Bosch en Vaartkwartier.
 - Neem burgers en hun invulling van verantwoordelijk burgerschap serieus. Dat gaat verder dan inspraak of vragenlijsten.
 - Schep optimale woon-, werk- en recreatiemogelijkheden voor de drager van de Haarlemse stadseconomie: het menselijk kapitaal.
 - Selecteer en stimuleer bedrijven op grond van het social return on investment-principe. Dit hoort bij Haarlem.

3 HET STADSLANDSCHAP VAN HAARLEM: GENEREUS, PRODUCTIEF EN MET ALLURE

Om de unieke Haarlemse stedelijke kwaliteit te borgen is het van belang het stadslandschap te begrijpen. Want bouwen en transformeren leidt altijd tot een veranderde beleving in de publieke ruimte. Voordat de vier delen van het stadslandschap van Haarlem getypeerd worden (in 3.4), wordt een korte analyse gegeven van het wezen van de publieke ruimte in Haarlem (3.1 en 3.2), gevolgd door aanbevelingen (3.3).

3.1 EEN GEGROEID STADSLANDSCHAP

Waar Leiden zich in de zeventiende eeuw profileerde als universiteitsstad, en Amsterdam als havenstad, profileerde Haarlem zich met haar uitmuntende landschappelijke ligging. Het beroemdste gezicht op Haarlem, dat van Ruisdael, is er het toonbeeld van. De Duitse architect Karl Scheffler merkte in 1930 op dat de overgang van stad naar platteland rond Haarlem vloeibaar is, dat parken, dorpen en landgoederen, met de stad verweven lijken te zijn. Haarlem is een stadslandschap, waarin parken, lanen, water en bebouwing zijn vervlochten, waar de verhouding tussen bebouwing en groen varieert, maar routes en lange lijnen fascinerende dwarsdoorsneden en filmische opvolging mogelijk maken. Reisbeschrijvingen, zoals die van de Italiaan Edmondo de Amicis in 1872 beschrijven hoe de stad van verre verborgen ligt in de bomen, waarbovenuit alleen de klokkentoren van de kathedraal steekt. Nergens verstoorden fabrieken of industrieën de idylle van het interieur van de Hollandse binnenstad of detoneerden zij de omgeving. Amicis beschreef de mysterieuze sfeer van de stad, en het eigen karakter ervan: een mooie, rustige stad waarin de reiziger meer dan in andere steden de behoefte voelt om met vrienden of getrouwen te zijn. Hij jubelt over de stadsgrachten met de bomen erlangs, die samenkomen

in een gewelf van groen, zodat de grachten lijken op vijvers in tuinen. Hij beschrijft de rode toon van de stad, de straten en de huizen van dezelfde baksteen, 'alsof de stad is uitgehouwen uit rood kwartsiet.' Het valt hem op hoe weinig spionnetjes de Haarlemse huizen hebben, dat er niets in de ramen hangt en reclame of uithangborden schaars zijn. 'De hele sfeer is van een aristocratische gereserveerdheid en bescheiden behaagzucht, die nieuwsgierig maakt en de reiziger steeds verder laat lopen om het geheim van de stad te ontdekken.'

Als typische handels- en ambachtsstad heeft Haarlem zijn stadslandschap altijd dubbel (dus duurzaam) gebruikt: voor nut én voor lust. Ruisdaels schilderij toont het unieke productiekarakter van het landschap rond de stad: de bleekvelden, waar garens werden uitgewrongen en uitgelegd om in de zon en lucht te bleken. De duinrellen voorzagen de blekerijen van steeds vers helder duinwater, en vormden de oorsprong van verschillende buitenplaatsen. Economisch nut en private ontspanning kregen in één en hetzelfde landschap gestalte: gedeelde weelde. Toen de bleekvelden werden vervangen door machinale blekerijen, nam de kwekerij-industrie de plek in: sinds 1815 was er de beroemde kwekerij Krelage, gevolgd door Van Eeden, Bekker, Boerhoek en Van Tubergen. Het imago van linnen en garens werd in het midden van de negentiende eeuw vervangen door dat van 'De tuin van Holland': Haarlem-bloemenstad. De Italiaan Edmondo de Amicis in 1872: 'De stad wordt omringd door tuinen, waaruit in het voorjaar een immense bloemenzee ontspruit. Reizigers uit de hele wereld plukken er hun boeketten in het voorbijgaan. Over de Haarlemmerhout, onderwerp van zoveel literaire verhalen en uitspanning sinds eeuwen schreef hij: 'Er is een prachtig beukenbos aan de zuidkant van de stad, volgens de

overlevering het restant van een immens bos dat in vroeger tijden het grootste deel van Holland bedekte.' Ook hier weer waren de kwaliteiten van het stadsbos aanleiding voor de vestiging van buitenplaatsen en villa's, echter zonder het stadsbos rücksichtslos te exploiteren.

Het Spaarne, met de unieke dubbele S-bocht, fungeert als blauwe tegenhanger van de Haarlemmerhout. Het Spaarne is ook veelvuldig op doek vereeuwigd in zogenaamde 'Haerlempjes'. Amicis beschreef het Spaarne als een vestinggracht rond fort Haarlem. Het Spaarne heeft en had vele betekenissen en rollen voor Haarlem. Eeuwenlang vormde het de handelsader van de stad, terwijl het Spaarne, vóór de verzilting door de Spaarndammersluizen, het water voor het Haarlemse bier leverde. Tijdens de 80-jarige oorlog was het water een oorlogstoneel, maar het Spaarne is ook altijd gebruikt als majestueus waterplein voor de pleziervaart. Het Spaarne was het riool van de stad, waar naast het menselijk spoelwater ook dat van de linnenfabrieken op werd geloosd. Ook hier weer ging het om een multifunctioneel gebruik voor handel en ontspanning, voor oorlog en vrede. Wanneer we het principe van 'nut en lust' verbinden met dat van 'gedeelde weelde', komt de ondermaatse beleving van het Spaarne vanaf de oevers als pijnpunt naar voren.

3.2 DE ESSENTIE VAN HET STADSLANDSCHAP

De essentie van het stadslandschap van Haarlem is het samengaan van groen, water, openbare ruimte en bebouwing in één ruimtelijk verhaal. De stad en de investeerders van de stad hebben het stadslandschap van Haarlem keer op keer weten om te vormen naar de vragen van de tijd, maar daarbij nooit roofofbouw of

onherroepelijke exploitatie toegestaan. Blekerijen werden buitenplaatsen, vestingwallen werden villaparken. Wat is in deze lijn van denken de vraag van deze tijd, en hoe kan het stadslandschap die vragen opnieuw accommoderen? Uit de omschrijving van Haarlem als stadslandschap komen twee cruciale onderdelen naar voren: het belang van gebiedsspecifiek ontwikkelen op de dragers van de bestaande ruimtelijke kwaliteit, en het ontwerp en beheer van de stedelijke beplanting. De gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde zullen alleen maar sterker worden als de hoofdroutes en plekken van de stad sterk en kwalitatief hoogwaardig zijn.

Overigens wordt in beleidsstukken de (cultuur)historie en de historische binnenstad beperkt tot de binnenstad. In de gemeentelijke organisatie en in de praktijk komt dit niet optimaal tot uiting. Beleid en inhoud zijn in Haarlem van elkaar gescheiden. Net als gebouwd erfgoed en archeologie. Dat betekent dat er geen beleid is dat kan beantwoorden aan de landelijke tendens (al langer met de Nota Belvédère uit 1999, en zeer recent als Modernisering Monumentenzorg/BRO aangenomen door de Tweede Kamer) om cultuurhistorie een integraal onderdeel te maken in ruimtelijke ontwikkelingen. Leiden bijvoorbeeld (de derde monumentenstad van Nederland) heeft een Bureau Monumenten & Archeologie met een tienjarenvisie met bijna vijftig concrete beleidsvoornemens. Het bestaand beleid in Haarlem (Agenda Cultureel Erfgoed, 2007) spreekt over 'beschermen, benutten, beleven, en duurzaam naar de toekomst', maar hoe worden deze ambities concreet als onduidelijk is wat de reikwijdte, waarde en betekenis van het Haarlemse gebouwde en groene erfgoed is? In de vijfde monumentenstad van Nederland is het inzetten van cultuurhistorie enkel als 'inspiratiebron' niet genoeg. Haarlem heeft zoveel méér dan alleen de objectmatig beschreven waarden van de binnenstad: de lange lijnen van bijzondere routes en het Spaarne, velden als de tuinstadwijken van architect J.B. van Loghem, plekken in het stedelijk weefsel als de ruïne van het huis Ter Kleef en oude kwekerijen van beroemde tuinarchitecten als Zocher en Hosper, bijzondere parken en plantsoenen en hofjes van de

Amsterdamse School.

Dan het ontwerp en beheer van de beplanting. Bomen, ecologie en openbare ruimte hebben in de stad elk eigen beleidsstukken. Het Bomenbeleidsplan 2009, waarin de hoofdbomenstructuur is vastgelegd, is gebaseerd op de ontwikkelingsgeschiedenis van Haarlem en de ligging van de stad op de overgang van het veenweidegebied en de binnenduinrand. Hier wordt een gebiedsspecifieke aanpak gebruikt, waarbij de boomstructuur is gekoppeld aan dragende routes of structuurdragers, rekening houdend met de stedenbouwkundige context. In 1997 is de nota 'Meer natuur in Haarlem' verschenen waarin een aanzet tot beleid voor ecologisch beheer werd gegeven. De nota is nooit vertaald naar de praktijk. Momenteel is een actualisering van dit beleid in bewerking, waarbij het de ambitie is om ecologie een integraal onderdeel te maken van ruimtelijke ontwikkeling. Wat betekent het begrip ecologie in de Haarlemse context? Geredeneerd vanuit de eigenschappen van Haarlem is ecologie gebaat bij een andere definitie. In de Angelsaksische wereld heeft ecology, een meer mens-gerichte betekenis. De stad is een ecosysteem, en is gebaat bij een zo organisch mogelijke ontwikkeling en beheer vanuit eigen kwaliteiten. Hoe verhouden de monumentale bomenstructuren langs (trek)vaarten en op buitenplaatsen zich bijvoorbeeld tot de ecologie-doelen van natuurvriendelijke oevers, houtige begroeiingen, graslanden en bermen? Een gebiedsspecifieke koers zou hier het uitgangspunt moeten zijn (zoals in het Bomenbeleidsplan 2009 is gehanteerd); een verhaal waarin de ontwikkelingsgeschiedenis van een gebied leidend is voor het te hanteren groenbeleid.

3.3 HET STADSLANDSCHAP VAN HAARLEM: AANBEVELINGEN

- Kijk niet in stukjes naar de stad maar beschouw Haarlem als een stadslandschap waarin routes en lange lijnen de sferen van de stad oproepen.
- Weet wat je belangrijk vindt voordat ontwikkelingsopgaven zich voordoen. Zorg dat ontwikkelingen in de stad altijd beginnen vanuit een analyse van de kwaliteit van de plek (archeologie, bouwhistorie, architectuur en stedenbouwkundige structuur en immateriële kwaliteiten).
- Maak het Haarlemse stadslandschap, waarvan de openbare ruimte de kern is, van sublieme kwaliteit. Goed beheer en onderhoud zijn essentieel, wat ook begrotingsgevolgen zal hebben.

Cultuurhistorie

- De historische kwaliteit en de historische gelaagdheid zijn bepalend voor de ruimtelijke kwaliteit en dus de duurzaamheid van wat Haarlem eigen is. Inventariseer, selecteer en waardeer. Stel een Erfgoednota op met concrete voorstellen, bijvoorbeeld om een cultuurhistorische hoofdstructuur op te stellen met lange lijnen, velden en plekken, waarin waarden stadsbreed worden benoemd, in plaats van alleen in de binnenstad. Zorg voor afstemming van monumentenbeleid- en uitvoering. De BRO geeft hier de mogelijkheid toe (verplichting om per 1 januari 2012 cultuurhistorische waarden te analyseren en daar in het bestemmingsplan rekening mee te houden).
- De introductie in het Haarlems beleid van de cultuurhistorische waarderingskaarten bij (beschermende) bestemmingsplannen heeft naast het juridisch element ook bijgedragen aan het in één oogopslag kunnen zien van de mate van monumentaliteit van een gebied. Op dergelijke wijze kunnen vaker kaartbeelden worden ingezet, om de concentraties van monumentale punten voor bepaalde, aanstaande gebruikers, lees aanstaande ontwikkelaars, zichtbaar te maken. De economie kan profiteren van monumentale vlekken.

- Met de recente aanwijzing van 2000 beschermde panden als gemeentelijk monument is een belangrijke voorwaarde voor behoud van ruimtelijke kwaliteit neergelegd. Zorg in het verlengde hiervan voor het versterken en verbinden van structuren, door middel van goede richtlijnen voor de gevelwanden van de stad als visuele afscheiding van de openbare omgeving.
- Het recente document “Historische bebouwing en Duurzaamheid” komt met een systematiek voor monumentvriendelijke milieumaatregelen ter besparing van energie. In het verlengde hiervan is een meer gebiedsgerichte aanpak nodig, in plaats van de korte-termijnoplossing om pand voor pand (binnenklimaatvriendelijk) ‘dicht’ te isoleren.’

Ontwerp en beheer van de publieke ruimte

- Het HIOR (Handboek voor de Inrichting van de Openbare Ruimte) uit 2007 bepaalt voor een groot deel de uitstraling van de binnenstad. Hierin staat een goede visie op de inrichting van de openbare ruimte, inclusief het groen. Zorg dat ook het HIOR voor Schalkwijk en Haarlem Noord uitgaan van de gebiedsspecifieke kwaliteit.
- Haarlem koestert en versterkt haar allure en intimiteit. Dit is de maatstaf voor beslissingen in het stedelijk interieur.
- Tussen 1820 en 1870 werden de vestingwerken, inclusief torens en poorten, gesloopt. De grachten werden, op de Bakenessergracht na, gedempt. De reden was dat de onderhoudskosten hoog waren en het water vervuild (door de Haarlemmermeer stagneerde de doorstroming van het Spaarne). Onderzoek de mogelijkheden om het water in de stad terug te brengen en daarmee de ruimtelijke kwaliteit te verhogen.

- Het Spaarne is een autonome structuur in de stad. Het Spaarne verdient een geactualiseerd en operationeel Spaarneplan, met bijzondere aandacht voor beleefbare en toegankelijke oevers.

Wonen

- Haarlem kiest voor een differentiatie in haar woongebieden en een versterking van de buurtidentiteit. Ga uit van het bestaande karakter en de verschillen tussen wijken en buurten. Hier ligt vooral een kans voor de openbare ruimte. Maak wijkspecifieke elementen in de openbare ruimte (pleinen, parken, waterstructuren) beter zichtbaar.
- Haarlem kiest voor een verduurzaming van de woningvoorraad.
- Haarlem bouwt toekomstbestendig. Het gaat er daarbij om een zodanige omgevingskwaliteit te realiseren, dat de ruimtelijke gevolgen van veranderende omstandigheden kunnen worden opgevangen. In het kader van duurzaamheid kan bijvoorbeeld gedacht worden aan zorgvuldig ruimtegebruik (bijvoorbeeld meervoudig ruimtegebruik) en omgaan met klimaatverandering en de verwachte gevolgen daarvan.
- Haarlem bouwt niet in de groene randen rondom de stad.

Verkeer

- Haarlem kiest voor een autoluwe binnenstad. Bij ingrepen ten behoeve van de toegankelijkheid van de binnenstad of de doorstroming van de stad, staat behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit voorop.
- De ontwikkeling van een herkenbaar, comfortabel fietsnetwerk en andere fietsvoorzieningen genieten een grote prioriteit, waarbij andere verkeersfuncties soms ruimte moeten inleveren.
- Overweeg op passende plekken het concept van ‘shared space’: een bijna bord- en markeringsloze ruimte waar door inrichting en materialisatie verkeersdeelnemers zelf orde en regels organiseren.

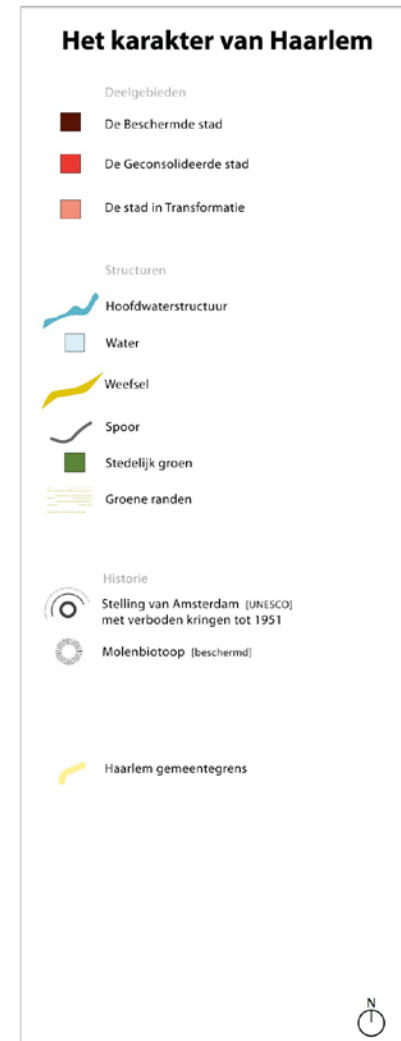
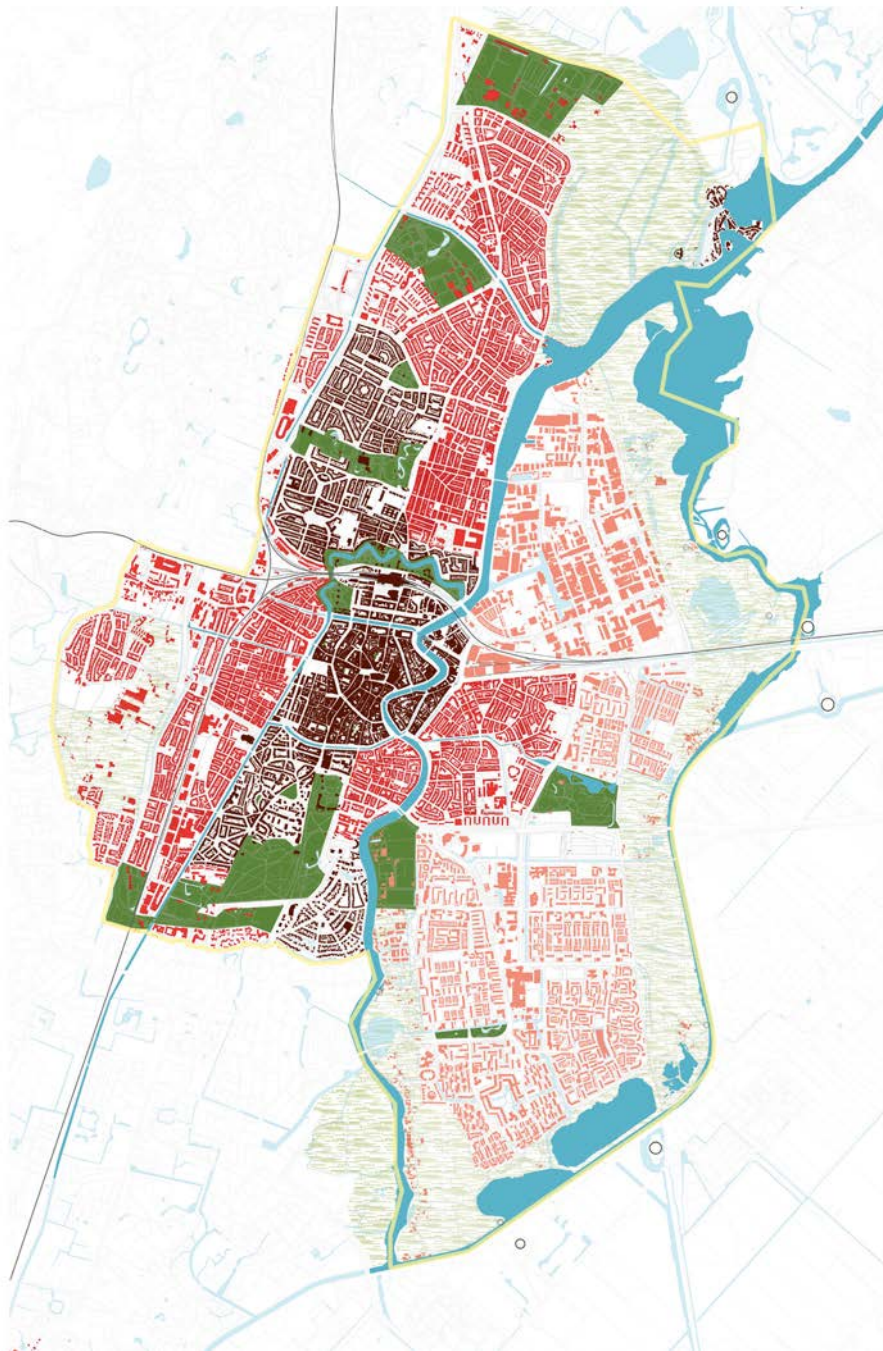
- Haarlem zet zich in voor een toegankelijk hoogwaardig openbaar vervoernetwerk.

Cultuur

- Haarlem kiest voor een eenduidig cultureel programma.
- De collectie kunst in de openbare ruimte in Haarlem is vrij behoudend en monumentaal. Het toevoegen van hedendaagse, innovatieve kunst draagt bij aan de beleving van de stad Haarlem die naast monumentenstad ook een hedendaagse stad is met oog voor hedendaagse culturele ontwikkelingen. Dit begint met een nieuwe visie op Kunst in de Openbare Ruimte.
- Naast het goed conserveren van het culturele erfgoed is het van belang om ook te investeren in het cultureel erfgoed van morgen.

3.4 DE VIER DELEN VAN HET HAARLEMSE STADSLANDSCHAP

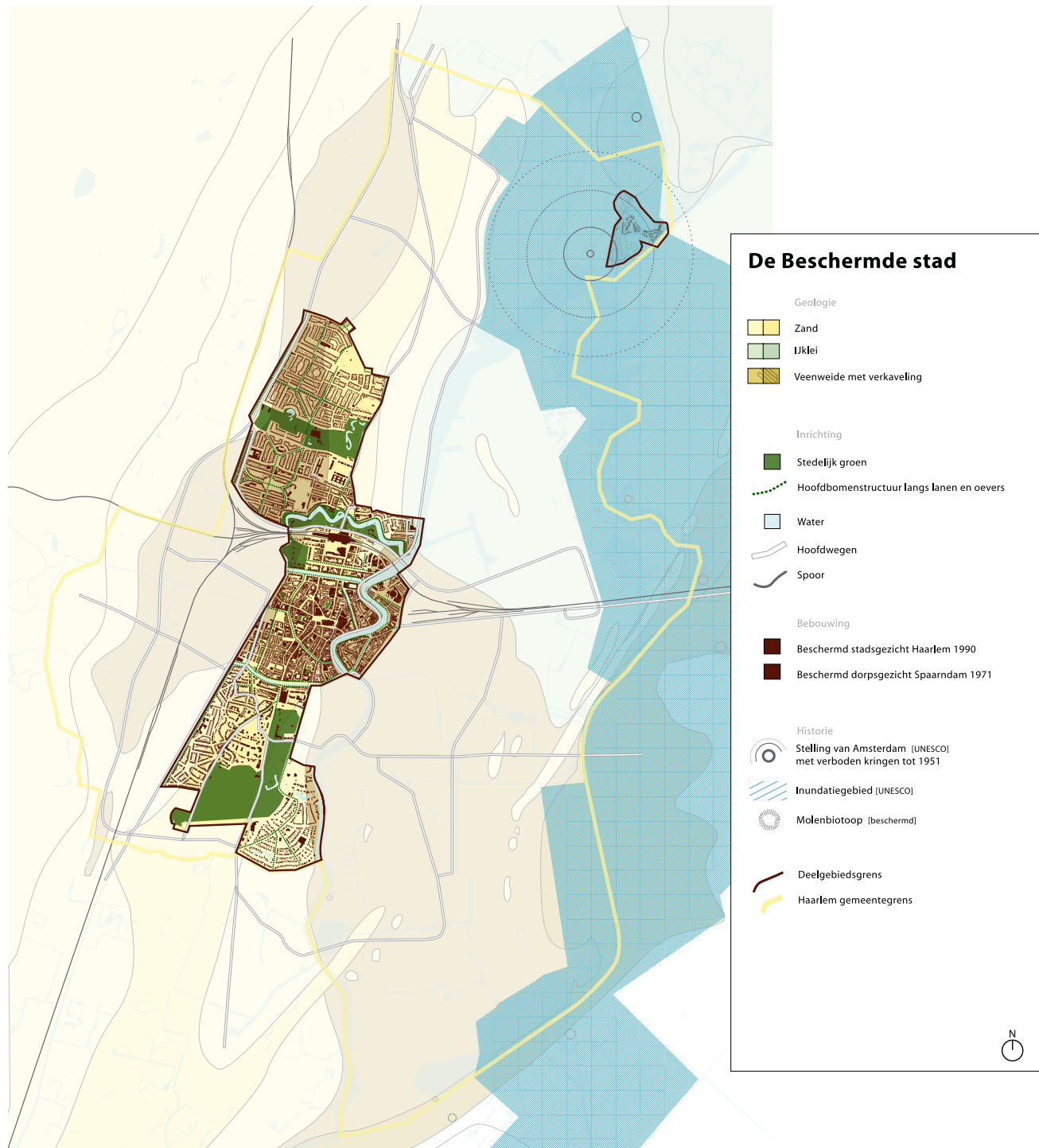
Zoals gezegd is de essentie van het stadslandschap van Haarlem het samengaan van groen, water, openbare ruimte en bebouwing in één ruimtelijk verhaal. Het stadslandschap van Haarlem is in vieren te delen: de beschermde stad, de geconsolideerde stad, de stad in transformatie en de lange lijnen die alles samenbinden, oriëntatie geven en de stad als één geheel erfahrbaar maken. Elk van de vier onderdelen van het stadslandschap hebben bijzondere eigenschappen en verkeren in een andere fase van stedelijke ontwikkeling. De balans tussen gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde zal bij elk van vier delen anders liggen. De vierdeling vormt de basis voor de vier regieniveaus in de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit.

3.4.1 DE BESCHERMDE STAD

De gebieden die vallen onder de beschermde stad vormen het 'historische' gezicht van Haarlem. Je vindt er de dominante karaktereigenschappen van de stad: een aantrekkelijke historische binnenstad, groene bolwerken, ruim opgezette villawijken op het zand en de Haarlemmerhout, één van de oudste stadsparken van Nederland. In de beschermde stad is er een zichtbare relatie tussen geschiedenis, architectuur, openbare ruimte (de inrichting van de straat) en functie. Die herkenbaarheid en vertrouwdheid maakt de stedelijke ruimte tot een prettige plek om te bezoeken of om in te wonen. De kwaliteiten van de beschermde gebieden zijn sinds tientallen jaren onderkend en vastgelegd. In 1971 kreeg de kern van Spaarndam de status van beschermd dorpsgezicht, in 1990 werd de Haarlemse binnenstad, inclusief de Haarlemmerhout, een beschermd stadsgezicht en vanaf oktober 2011 Haarlem Zuid en Haarlem Zuidwest. Sinds 2009 staat een deel van Haarlem Noord op de nominatie te worden aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht.

Op het niveau van de grote lijnen van het stadslandschap zijn het behoud en het versterken van een aantal ruimtelijke ingrediënten essentieel. Op verschillende plekken in de stad zie je een contrast van dichte bebouwing met grote open gebieden of structuren. De open gebieden of structuren liggen meestal haaks op de doorgaande routes: de Haarlemmerhout, het Florapark, het Frederikspark, de Gasthuissingel, de Grote Markt, de Nieuwe Gracht, de Parklaan, de bolwerken, het Kenaupark, Kleverlaanpark en het park rond Huis te Zaanen. De contrasten maken het stedelijke gevoel en dienen behouden of versterkt te worden. Daarnaast is er een verschil tussen de stenige, culturele oevers met bomenrijen langs het Spaarne in de binnenstad, de gegraven grachten en singels, en de landschappelijke oevers langs de bolwerken en in de stadsparken. Koester dit verschil bij het werken aan ruimtelijke opgaven. In de beschermde stad versterken, repareren en verrijken nieuwe ontwikkelingen de bestaande

kwaliteiten. De samenhang tussen open en bebouwde ruimte, de functionele relaties, de diversiteit en de maat en schaal worden er niet door verstoord. Of je ingrepen doet is één punt, wezenlijker is de vraag hoe veranderingen een plek krijgen en zich verhouden tot de bestaande kwaliteit. Bijvoorbeeld: een voetgangersstad kan zo worden ingericht dat de auto daar goed te gast in kan zijn.

In de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit krijgt de beschermde stad een 'beschermende regie', gericht op het behouden en versterken van de zichtbare relatie tussen geschiedenis, openbare ruimte, architectuur en functie. De regie is behoudend en gedetailleerd.

G.O.gracht met de Zuidangent en eenrichting autoverkeer

Aanleggen met de boot in de binnenstad

Voetgangersgebied Gr.Houtstraat, Markt, Bartelorisstraat

Bolwerken

Kenaupark

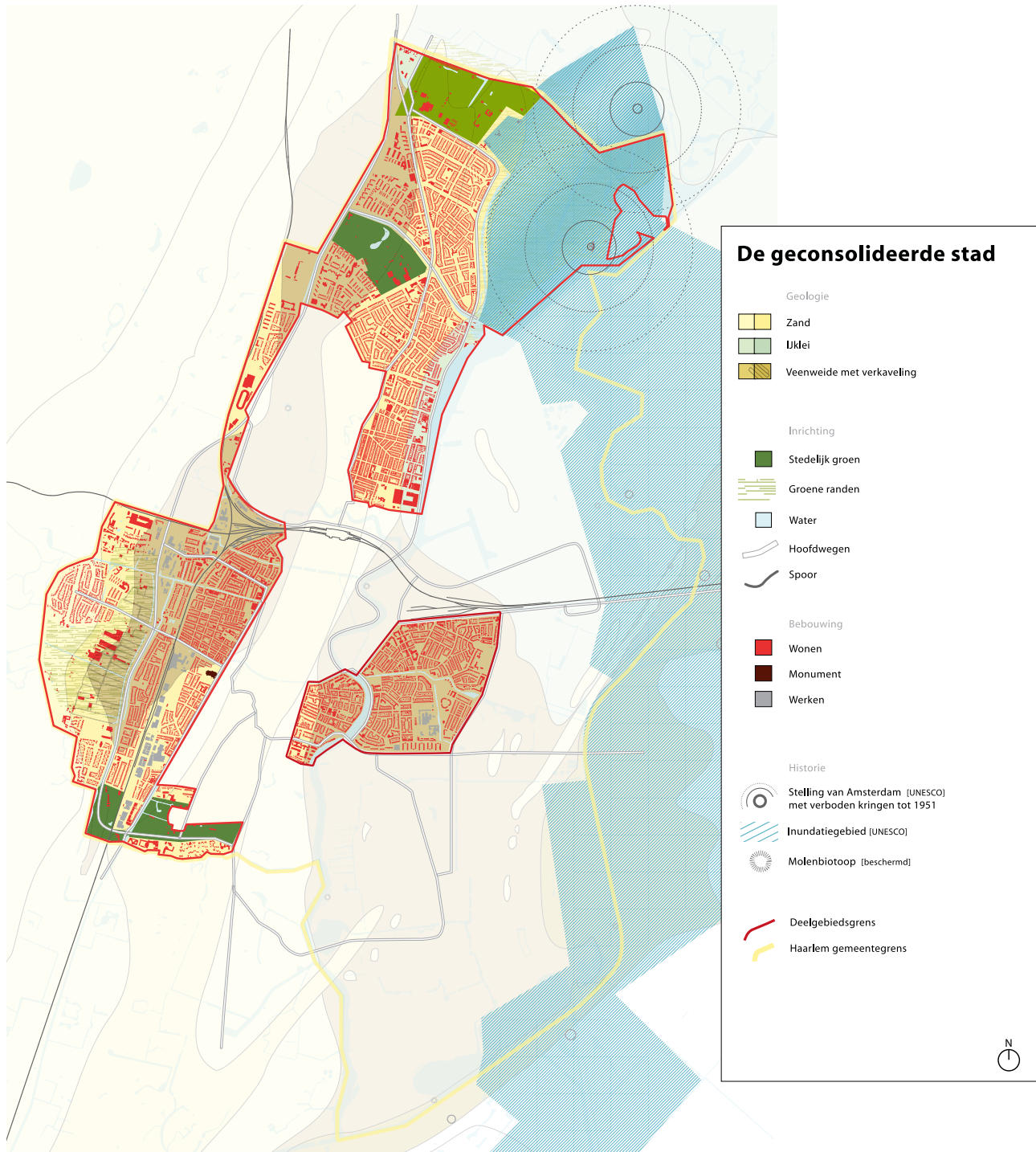
Haarlemmerhout

3.4.2 DE GECONSOLIDEERDE STAD

De geconsolideerde stad omvat de gebieden in Haarlem waar, net als in de beschermde stad, niet zo snel iets zal veranderen aan de stedelijke structuur. Het gebied is te lezen als een aantal hoofdstructuren met daarachter een schakering van woonbuurten uit verschillende tijdspannes met elk hun eigen karakteristiek. Het is het domein van de eengezinswoning en een staalkaart van de ontwikkeling van de woningbouw in Nederland tot 1965. Je vindt er laat negentiende-eeuwse verenigingsbouw (Rozenprieel, Amsterdamse Buurt, Leidsebuurt) langs smalle straten, groene buurten met gebogen straten uit de jaren twintig en dertig (o.a. Planetenwijk) en twee buurten uit het begin van de jaren zestig met vernieuwende woningtypes en gemeenschappelijk groen (Delftwijk en Sinnevelt). De woonbuurten worden door hun stedenbouwkundige opzet en architectuur beleefd en gewaardeerd als eigen, herkenbare woonomgeving.

In de geconsolideerde stad gaat het wat betreft ruimtelijke kwaliteit letterlijk om de hoofdlijnen: de hoofdstructuren die de woonbuurten begrenzen (Rijksstraatweg, Schoterweg, Jan Gijzenkade, Orionweg, Zaanenlaan, Zijlweg-Rollandslaan, Westergracht, Pijlslaan, Zomerkade-Hofdijkstraat). Daar moet de ruimtelijke kwaliteit in orde zijn. In de woonvelden die achter deze hoofdstructuren liggen is het van belang het onderscheidende karakter van elke woonbuurt te behouden, maar daarbinnen een grote vrijheid te geven aan individuele invulling. Kenmerkend is het ontbreken van een contrast tussen dichtbebouwde plekken en grote onbebouwde pleinen of parken, zo typisch in de beschermde stad. De bescheiden pleinen zijn eerder uitsparingen in de stad dan formele ruimtes.

In de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit geldt voor dit gebied een 'consolidatieregime', gericht op het behoud van het onderscheidende karakter van de buurten en - daarbinnen - vrijheid voor individuele invullingen. Plannen en ontwikkelingen moeten zich voegen naar de

stedenbouwkundige context: naar het stratenpatroon, het
bouwbloktype en de bestaande massa- en gevelopbouw.
Er is vrijheid mogelijk in architectonische expressie en
materialisering op pandniveau.

Vanaf de Kleverlaan

Westelijke Randweg

Rijksstraatweg

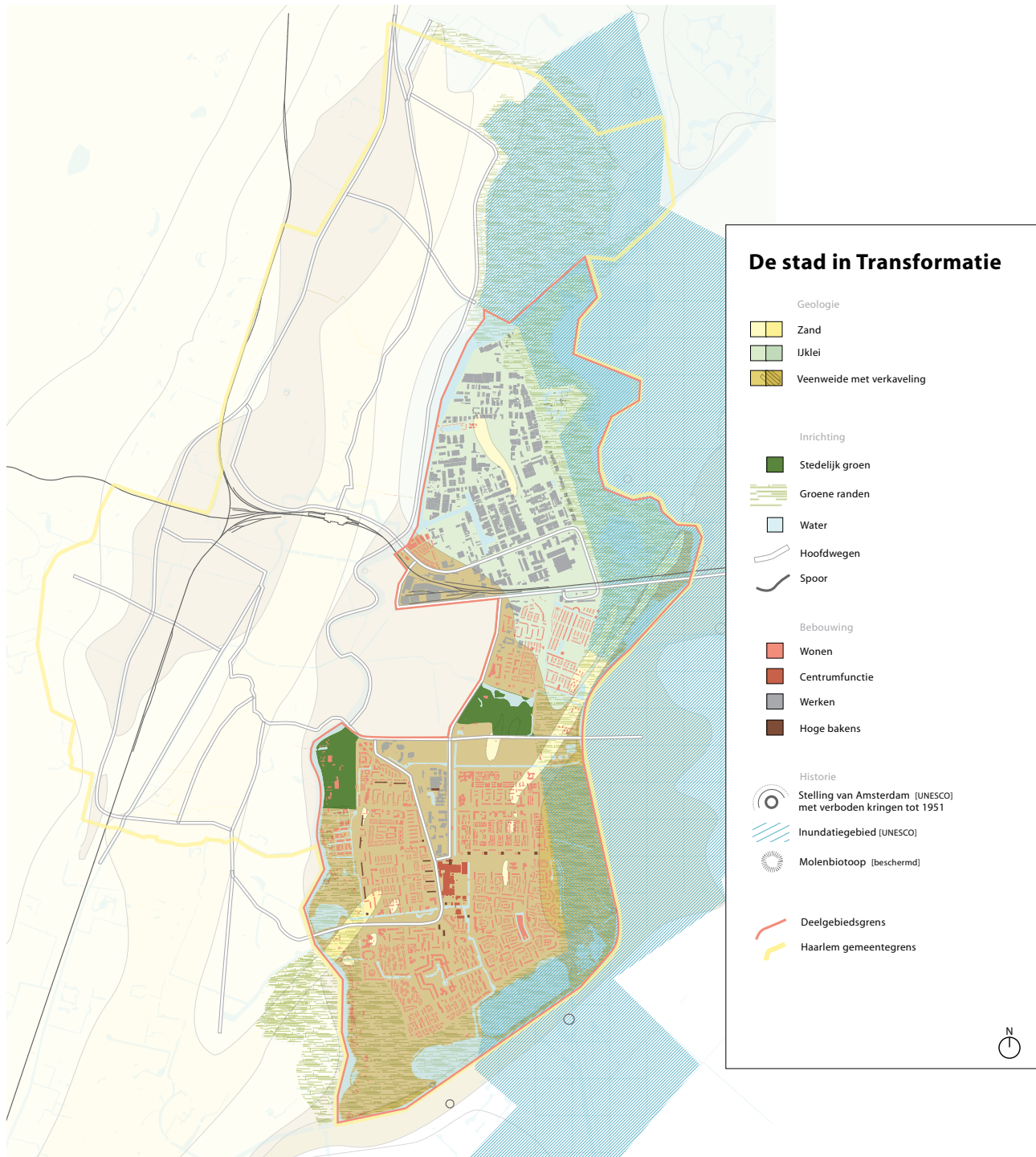

Oude Spaarndammerpolder met Vondelweg

3.4.3 DE STAD IN TRANSFORMATIE

De stad in transformatie is gelegen tussen het Spaarne en de Stelling van Amsterdam, omgeven door water. Het gebied is grofweg opgebouwd uit drie sferen, van elkaar gescheiden door de Amsterdamsevaart en de Schipholweg: Schalkwijk op het veen in het zuiden, een divers gebied met woonbuurten in het midden (Parkwijk, Oude Amsterdamse buurt, Zuiderpolder), in het noorden een bedrijven- en kantorengedebied (Waarderpolder). Van belang bij de stedenbouwkundige opzet van Schalkwijk zijn de vier kwadranten met een eigen karakter, van elkaar gescheiden door een water- en groenstructuur. Grootchalige groenstructuren langs de randen bedden de wijk in. De kwaliteiten van dit gebied liggen in deze onbebouwde ruimten: de groene randen, deels veenweidegebied, deels park- en recreatiegebied, deels oude bebouwing langs het Spaarne. De groene randen vallen deels samen met het vanuit UNESCO beschermde inundatiegebied (gebied dat onder water gezet kon worden bij invallen) van de Stelling van Amsterdam.

Dit is het gedeelte van Haarlem waar voor de toekomst nog wat te kiezen valt: wordt het een parkstad met hoge blokken in het groen, een enclavestad met een eigen centrum, wordt er gekozen voor een sterkere functiemenging en flexibiliteit van wonen en werken, of optimalisering van het verkeersnetwerk? Dat er wordt gekozen is belangrijk. Dit deel van de stad is klaar voor een nieuw stedelijk milieu dat onvergelijkbaar is met die aan de westkant van het Spaarne. Daarom geldt in de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit voor de (relatief jongere) stadsdelen waar de stedelijke structuur een veranderingsproces doormaakt, zoals Schalkwijk en de Waarderpolder een 'transformatie regio'. De gemeente stuurt hier door middel van gebiedsvisies waarin de bestaande en de nieuwe kwaliteiten van bebouwing en de openbare ruimte in samenhang met de bredere context, worden verbeeld en toetsbaar gemaakt. De lange lijnen vormen in deze stadsdelen een specifieke stedenbouwkundige ontwerpogave. In

gebieden met transformatie regie mogen ontwikkelingen van grotere woonbuurten zich onderscheiden van hun stedenbouwkundige context. Bij transformatie is duurzaamheid (waterhuishouding, materiaalkeuze etc.) een nieuwe opgave.

Europaweg

Europaweg

Europaweg

Schalkwijk aan de Poelpolder

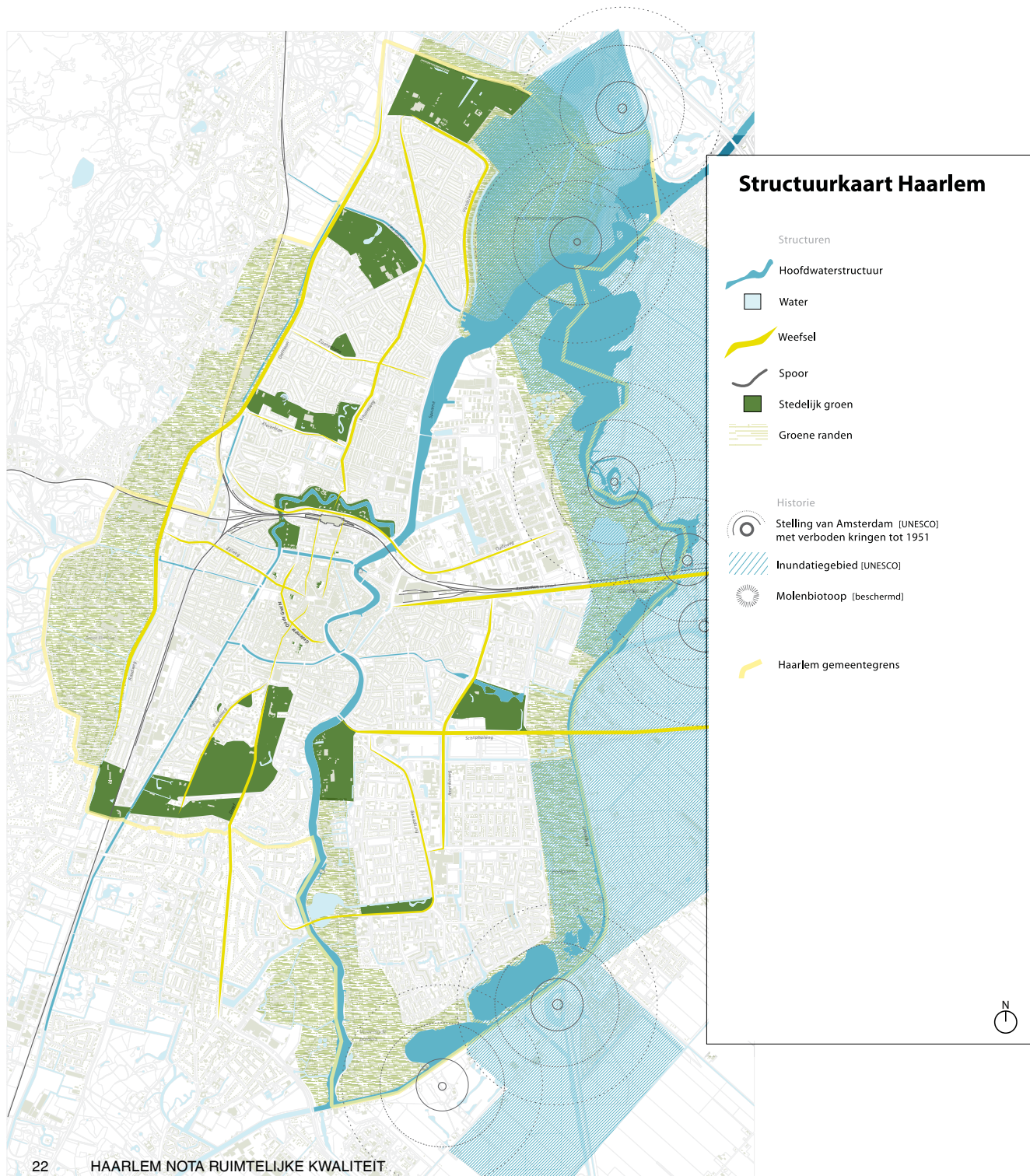

Zuider Buiten Spaarne

3.4.4 DE LANGE LIJNEN

De lange lijnen in de stad zijn gebiedsoverschrijdend. Ze hebben een gecompliceerd karakter: ze verbinden, begrenzen woonwijken of snijden stukken stad voor het oog af. Maar het zijn altijd routes of gebieden die oriëntatie bieden en waaraan je als eerste denkt als je van A naar B moet. De allerbelangrijkste dragende structuurlijn is het Spaarne. Daarnaast zijn de Amerikaweg, de oude route over de zandrug (Schoterweg/Rijksstraatweg – Kruisstraat – Dreef), de Leidsevaart, de spoorbaan en de moderne Randweg belangrijke noord-zuidlijnen door de stad. Haaks daarop lopen herkenbare (water)wegen met vaak een naastgelegen grote groenstructuur: de Jan Gijzenvaart met het Schoterbos, de Zaanenlaan, de Kleverlaan met groenzone, de Oudeweg met de bolwerken, Nieuwe Gracht, Gasthuissingel en de Haarlemmerhout. Twee autonome structuren met een geheel eigen dynamiek zijn de Schipholweg en de Amsterdamsevaart. De groene randen om de stad vormen een overgang naar het omliggende veenweidelandschap in het oosten en de binnenduinrand in het westen.

De lange lijnen hebben in de Beoordelingskaders Ruimtelijke Kwaliteit een 'bijzondere regie' die uitgaat van een verscherpte aandacht voor de zichtbaarheid aan de lange lijn of op de bijzondere plek, terwijl het bouwwerk tegelijkertijd een relatie houdt met de achterliggende buurt. De overgang van bebouwing naar openbare ruimte is van groot belang, omdat de lange lijnen en bijzondere plekken en pleinen veel bezocht worden: er zijn veel ogen op gericht.

Randweg

Rijksstraatweg

Spaarndamseweg

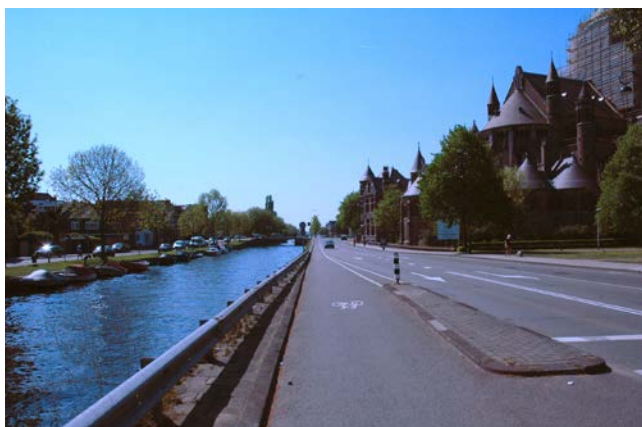
Brouwersvaart

Gedempte Oude Gracht

Amsterdamsevaart

Leidsevaart

Amerikaweg

Schipholweg

4 DE GOUDEN REGELS

De Visie op Ruimtelijke Kwaliteit kan niet anders dan zich richten op hoofdlijnen en op de samenhang tussen de bebouwde en de onbebouwde ruimte. Hiervoor zijn tien gouden regels geformuleerd. De gouden regels zijn geen oplossingen of ontwerpprincipes. Het gaat om de uitgangspunten van de manier waarop de stad omgaat met de kwaliteit van de ruimte en welke prioriteiten worden gelegd. De gouden regels zijn algemeen en gericht op het versterken van de samenhang, zowel in de ruimte (ruimtelijke kwaliteit), als in de transformatieprocessen (helder en complementair beleid).

1

Kiezen voor toekomstbestendigheid

Haarlem legt de prioriteit bij toekomstbestendigheid: het zorgen voor een kwaliteit die bestand is tegen de tand des tijds. Duurzame verstedelijking in relatie tot ruimtelijke kwaliteit gaat om het denken op de lange termijn en de koppeling en samenhang van deelbelangen (water, infrastructuur, energie, landschap etc.).

2

Synergie tussen toekomst-, gebruiks- en belevingswaarde staat centraal

In de planvorming zal de beleving van de stad door haar bewoners net zo'n belangrijke rol innemen als de gebruikswaarde (de functionaliteit) en de toekomstwaarde (de duurzaamheid). De stad wordt niet ervaren in zijn sectorale onderdelen, maar als een samenhangend geheel. Daarbij gaat het om zowel ruimtelijke inrichting, sociale veiligheid en goed beheer. Bij elk ruimtelijk initiatief in de stad staat de vraag centraal hoe de mensen dit zullen ervaren.

3

De bestaande kwaliteit is het vertrekpunt

Prioriteit ligt in Haarlem bij het vasthouden aan bestaande kwaliteit. Want elk ruimtelijk initiatief in Haarlem is automatisch een herstructureringsopgave, omdat deze ingrijpt in de bestaande stad. Als dit niet kan of op een plek toch ongewenst is, moet het bouwinitiatief nieuwe kwaliteit aan de stad toevoegen.

4

Gebouwen en buitenruimtes vormen samen de stad

Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de samenhang tussen de inrichting van de straat, de gebouwen (gevels) en het daklandschap. Dit wordt ervaren als één geheel. Prioriteit wordt gegeven aan het goed vormgeven van de samenhang tussen openbare ruimte en privé gebied, en op de relatie van een bouwinitiatief met het stedelijke ensemble.

5

De lange lijnen maken de stad herkenbaar

Prioriteit ligt bij het zorgvuldig omgaan met structurerende lange lijnen (Spaarne, oude routes, groen, zichtlijnen, verbindingen). Deze zorgen, samen met de beschermde stadsgezichten, voor de samenhang en de herkenbaarheid van Haarlem.

6

Beeldbepalende plekken* bepalen de identiteit van de stad

Haarlem geeft prioriteit aan versterking van haar identiteit en de differentiatie van woongebieden. Dit betekent dat zorgvuldig moet worden omgegaan met beeldbepalende plekken, bijzondere gebouwen en gebiedsspecifieke elementen (zoals pleinen, parken en waterstructuren).

7

Gedeelde weelde en gedeelde verantwoordelijkheid

Versterk de identiteit van Haarlem door te zorgen voor een meerwaarde-effect van private en publieke initiatieven en investeringen.

8

De gebiedstypologie moet meegenomen worden in afwegingen

Vragen en opgaven moeten in hun onderlinge samenhang worden opgepakt op een manier waarbij de gebiedsidentiteit en gebiedskenmerken centraal staan. Dit zorgt voor een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en maakt afwegingsprocessen en consequenties transparant.

9

De gemeente volgt haar uitgezette koers

Beleidsdocumenten moeten complementair zijn en transparant. Dat betekent dat er een samenhangend verhaal en een koers voor de stad bestaat en dat die wordt gevolgd. Consistentie wekt vertrouwen en zorgt voor een duurzamere inrichting van de stad.

10

Durf te kiezen en doe dat vooraf

Maak bij conflicterende belangen of ruimteclaims een heldere keuze vooraf door in de beginfase al prioriteiten te stellen.

* beeldbepalende plekken: plekken, gebouwen en soms een gebied als geheel die ten opzichte van de omgeving opvallen door bijzondere kenmerken, vormgeving en karakteristieke uitstraling. Deze plekken geven een extra dimensie aan de directe omgeving en worden ervaren als specifiek herkenbaar en verbonden aan de buurt. In die zin worden zij algemeen gewaardeerd en gezien als typisch Haarlemse plekken die men niet graag ziet verdwijnen. Kortom, plekken die met elkaar de identiteit van Haarlem vormen.

BIJLAGE DE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING VAN HAARLEM

Wat voor soort stad was Haarlem vroeger? Waarom woonden mensen in Haarlem? Wat was de rol van de stad in de regio? Aan de hand van zeven ijkpunten in de geschiedenis van Haarlem geven we een typering van de ontwikkeling van de stad.

1560 Een middeleeuwse stad

De gebied van Haarlem zoals we dat nu kennen, wordt al 56 eeuwen bewoond. De eerste bewoners vestigden zich op de hoge strandwallen, parallel aan de kust. In 1245 kreeg Haarlem stadsrecht. In de periode die daarop volgde werd de stad voorzien van muren, grachten en poorten, die rond 1400 werden versterkt en versterkt met torens. Haarlem was begin zestiende eeuw een rijke stad. De stad was met 20.000 inwoners groter dan Amsterdam, Delft en Leiden. Op deze kaart, getekend rond 1560, is de structuur van de stad goed te herkennen: een compacte middeleeuwse stad, het slingerende Spaarne, de groene Haarlemmerhout en het aantrekkelijke landschap om de stad. Vooral dit laatste is van oudsher een belangrijke troef. In het oudste stedendicht van Haarlem van omstreeks 1500, bezong de dichter de rijke akkerlanden in het noorden en het water- en grasland in het oosten, waarvan vette runderen, zuivel en zoetwatervis de stad in kwamen. Vanuit het westen voorzag de zee de burgers van bruinvis, zeehond, steur en andere zeedieren. Haarlem had een strategische ligging op een kruispunt van twee belangrijke routes. Op de hoge strandwal lag een belangrijke noord-zuidroute. Van meer belang was de enige overlandroute van de kust, door Haarlem, richting het noordoosten van Holland. Om in Amsterdam te komen was er slechts één route, via een smalle passage bij Halfweg, tussen het IJmeer en het IJ door. De gunstige geografische ligging had economische voordelen voor de stad. Door de nabijheid van schoon duinwater floreerde de bierbrouwerijen en de lakennijverheid. Aan het Spaarne ontwikkelde de scheepsbouw. Er was genoeg werk voor de inwoners en de mensen woonden er veilig. De Grote Markt was het politieke, religieuze en commerciële centrum, gesymboliseerd door het Stadhuis, de Grote Kerk en de Hallen.

Plattegrond van Haarlem, Jacob van Deventer, omstreeks 1560. [Noord-Hollands Archief]

1680 Haarlems Gouden Eeuw

De zeventiende eeuw was Haarlems Gouden Eeuw. Ondanks de verwoestingen ten tijde van het Spaanse beleg (1572) en een grote stadsbrand (1576) bleef Haarlem welvarend. Het was een bloeitijd voor de kunsten en de cultuur. Daarnaast vond er een aantal belangrijke ruimtelijke ingrepen plaats. Er werd in 1633 een trekvaart gegraven van Haarlem naar Amsterdam en in 1656 van Haarlem naar Leiden. Het trekvaartenetwerk was een voor die tijd efficiënt en tijdsbesparend transportsysteem. Waar Leiden zich in de zeventiende eeuw neerzette als universiteitsstad, en Amsterdam als havenstad, profileerde Haarlem zich met haar uitstekende landschappelijke ligging. De vele 'Haerlempjes', schilderijen met Haarlem gezien vanaf het Spaarne, vanuit de duinen of de bleekvelden, die in deze periode vervaardigd werden laten dit goed zien. De welvaart trok mensen aan: de bevolking groeide tot 40.000 inwoners in 1622 en maar liefst 55.000 inwoners aan het einde van de zeventiende eeuw. Vlaamse en Franse immigranten bezorgden de stad economische impuls (linnennijverheid). Na Amsterdam en Leiden was Haarlem de derde grootste stad van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het was dan ook niet verwonderlijk dat in Nieuw Nederland (aan de oostkust van de huidige VS) een nederzetting nieuw Haarlem werd genoemd (nu de wijk Harlem). Ondanks dat de stad rond 1620 al overbevolkt dreigde te raken, durfde het stadsbestuur niet tot vergroting over te gaan. Na tientallen jaren van discussie werd pas in 1671 besloten tot uitbreiding van de stad in noordelijke richting. De uitbreiding werd gerealiseerd als een moderne halfcirkelvormige omwalling met acht bastions, maar tegen deze tijd was de welvaart sterk afgenomen. Het inwonersaantal liep terug en het kwam slechts mondjesmaat tot het bouwen van nieuwe huizen.

Pronkkaart van Haarlem, Romeyn de Hooghe, 1688. [Noord-Hollands Archief]

1822 Afbraak en leegstand

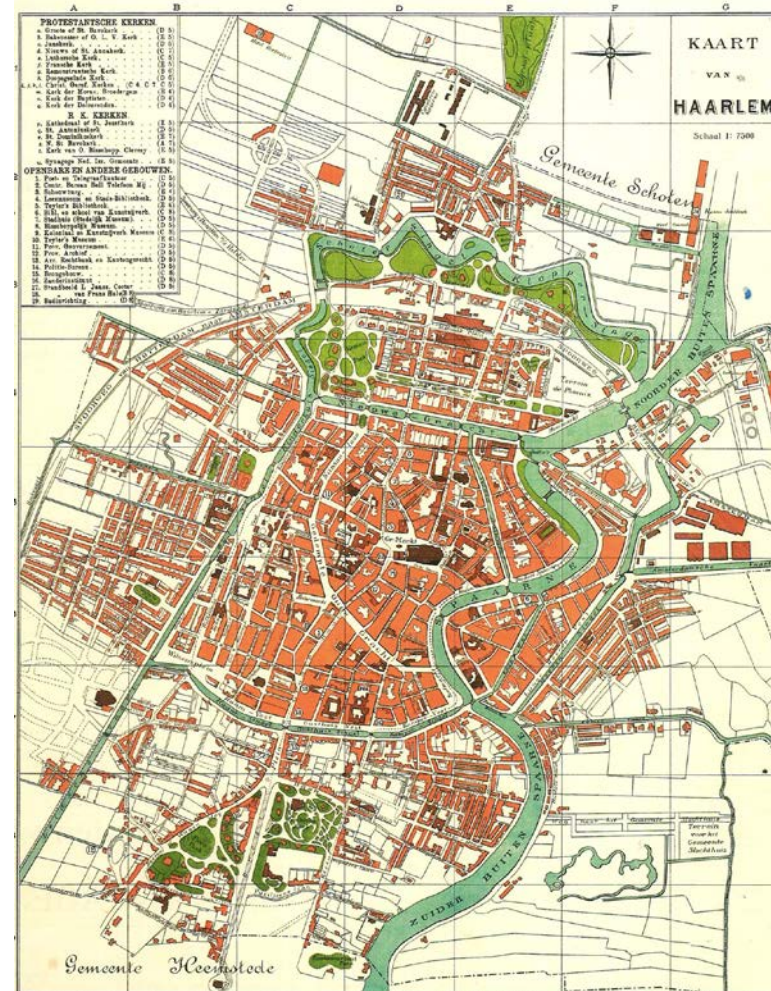
Aan het einde van de zeventiende eeuw vond er een omslag plaats in de ontwikkeling van de stad. De stad verarmde sterk. De bloeiende lakenindustrie en de bierbrouwerijen - de belangrijkste redenen om in Haarlem te komen wonen en werken - waren tanende. De verwachte toestroom van inwoners kwam niet en op de zojuist aangelegde noordelijke stadsuitbreiding bleef een vrijwel lege ruimte, waar koeien graasden en de armen woonden in houten bouwsels. Rond 1800 nam het inwonertal nog meer af. Huisjesmelkers sloopten hun leegstaande huurwoningen om de zware lasten te ontduiken. Dichter Willem Bilderdijk omschreef de stad als volgt: 'Een omtrek van een stad die omdanst in heur wal. Van wildernis vervult, en afbraak en verval.' Rond 1820 werd een begin gemaakt met de sloop van de verdedigingswerken omdat het onderhoud jaarlijks te veel geld kostte. Op bijgaande kaart van F.J. Nautz, vervaardigd in 1822, is te zien dat de bolwerken naar ontwerp van J.D. Zocher jr. langzaam omgevormd werden tot openbaar wandelpark, wellicht in de hoop dat welgestelde Haarlemmers hun voorgenomen vertrek uitstelden. Overige ruimtelijke ingrepen bleven in deze arme tijden beperkt tot de bouw en verfraaiing van buitenplaatsen, in de duinrand, aan het Haarlemmerhout en het Spaarne.

Eerste kadastrale kaart van Haarlem, F.J. Nautz, 1822. [Noord-Hollands Archief]

1904 Een woon- en werkstad

In het midden van de negentiende eeuw trok de economie aan. Het spoor richting Amsterdam (1839), al snel verlengd tot Leiden (1843), bracht een nieuwe impuls. Enkele fabrieken vestigden zich in de stad, zoals een rijtuigen- en spoorwagonfabriek, een machinefabriek en een drukkerij. Als gevolg van de drooglegging van de Haarlemmermeer rond 1850 werd de doorstroming van de stadsrachten slechter, waardoor ze gingen stinken. Ze werden gedempt (de Oude Gracht en de Nassaulaan in 1860, de Raamgracht, Voldengracht en Zijdgracht in 1861, de Raaks en de Beek in 1868, de Parklaan in 1869). Haarlem kon zich profileren als prettige woonstad met goede verbindingen. Het spoor, en ook de tram tussen Amsterdam en Zandvoort, maakte het mogelijk om in en rond Haarlem te wonen en in Amsterdam te werken. Om te kunnen concurreren met het groene Bloemendaal bouwden particulieren of investeringsmaatschappijen

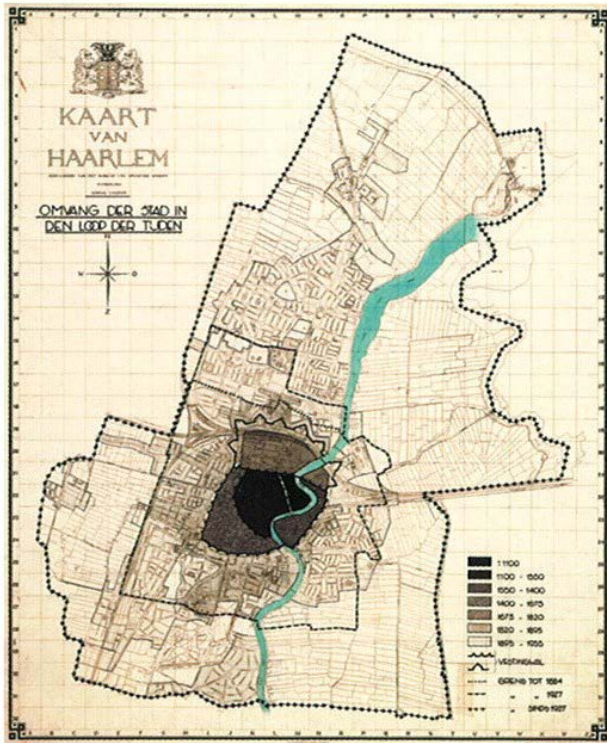
Stadsplattegrond van Haarlem, 1904. [Noord-Hollands Archief]

vanaf 1875 een reeks villaparken. Door de bestuurders van de stad werd goed in de gaten gehouden dat de eisen van fabrieken, die niet tot verfraaiing van de omgeving bijdroegen, niet automatisch prevaleerden boven het bewaken van de 'overigens grote aantrekkelijk van Haarlem'. Ook voor de minder welgestelden werd gebouwd. Vanaf 1880 werden direct rond de binnenstad de eerste arbeiderswijken aangelegd. Ze zijn nog altijd herkenbaar aan hun orthogonale stratenpatroon, de relatief nauwe straten en de gesloten bouwblokken. Op de kaart uit 1904 is te zien dat de eerste stratenplannen buiten de oude stad vollopen: de Leidsebuurt, het Rozenprieel, de Amsterdamsebuurt en de eerste straten in Haarlem-Noord.

1927 Annexatie van buurgemeenten

In 1901 was de Woningwet vastgesteld die het gemeenten verplichtte uitbreidings- en bestemmingplannen vast te stellen, en die elke tien jaar te herzien. In 1902 werd hiervoor ingenieur L.C. Dumont benoemd tot directeur van Openbare Werken. Onder zijn leiding kwam een groot aantal uitbreidingsplannen tot stand voor het noorden en het oosten van de stad. De gemeentegrenzen om Haarlem bleken al snel te krap. In naburige gemeenten waren tegen de gemeentegrenzen forenzenwijken aan het ontstaan, waarvan de bouw overigens meestal vanuit Haarlem werd gedirigeerd. Door de grenswijziging van 1927 werd het Haarlemse grondgebied aanzienlijk uitgebreid: de gemeenten Schoten en Spaarndam werden in hun geheel bij Haarlem gevoegd en andere aangrenzende gemeenten (Heemstede en Bloemendaal) moesten delen van hun grondgebied afstaan. Ook het inwonertal van de stad nam drastisch toe. Vooral de gemeente Schoten bracht veel inwoners in, die onder meer woonden in de Transvaalbuurt, de Indische buurt en de Bomenbuurt.

Kaart met de groei van Haarlem, naar aanleiding van de annexatie in 1927. [Noord-Hollands Archief]

1970 Naoorlogse expansie

In de jaren zestig ontvingen nieuwe inwoners van Haarlem de gids 'Haarlem uw woonstad'. In het voorwoord kreeg de kersverse stadsbewoner de volgende raad: 'Deze gids wijst u de weg, maar ook niet veel meer. U zelf moet de sfeer proeven van het oude centrum, maar ook de activiteit van het jonge Schalkwijk. U zult moeten deelnemen aan het rijk gevarieerd verenigingsleven, kortom u zult Haarlemmer moeten zijn.' Er waren veel nieuwe stadsbewoners die deze gids kregen want de stad had inmiddels haar resterende grondgebied ingevuld met woningbouw. De bouw was van start gegaan met kleine uitbreidingen die grensden aan de bestaande stad, zoals in Noord rond het Nieuw Guineaplein, Sinnevelt en Delftwijk. In het oosten kwam de Parkwijk tot stand en in 1961 namen de eerste bewoners van Schalkwijk (de Europawijk en Boerhaavewijk) intrek in hun woningen. Schalkwijk was opgezet met de idealen van de wijkgedachte, een hiërarchisch ordeningsprincipe dat voorzorg in het bouwen

van zeer grote, maar tegelijk voor de bewoner nog ervaarbare en leefbare wijken. Om dit te kunnen bewerkstelligen werd Schalkwijk verdeeld in vier buurten, die op hun beurt weer in kleinere eenheden werden verdeeld. De vier buurten werden van elkaar gescheiden door royale wegen, groenstroken of waterpartijen. Typierend voor de naoorlogse periode was functiescheiding: er waren aparte zones om te wonen, te winkelen, te werken en te recreëren. Een groot industrieterrein werd aangelegd in de Waarderpolder. Al deze aparte zones moesten met elkaar worden verbonden. Veel energie stak de gemeente in verkeersplannen om de explosieve toename van het autoverkeer te stroomlijnen. Grootse plannen voor verkeersdoorbraken in en om de binnenstad en een eigen stadsring kwamen op tafel. Deze vonden uiteindelijk geen doorgaan. Na de bouw van Schalkwijk waren er nauwelijks meer uitbreidingsmogelijkheden, wat tot uitdrukking kwam in het inwonertal. Omstreeks 1972 bereikt deze de grootste omvang (ongeveer 172.000 inwoners), maar in loop van de volgende decennia liep dit weer terug tot net onder de 150.000 inwoners: het niveau van voor de oorlog.

Stadsplattegrond van Haarlem, 1971. [R. Blijstra, Haarlem: heel oud, heel nieuw, 1971]

2010 Stad in de metropool

Eind jaren zestig kwam, zoals in meer steden in Nederland, de sanering en stadsvernieuwing van bestaande, vaak negentiende-eeuwse wijken in de aandacht. In Haarlem werden als 'rotte plekken' het Rozenprieel, de Burgwalbuurt, het Raaks-Doelenterrein en de Vijfhoek aangewezen. De eerste plannen waren rigoureu, en gingen vaak uit van sloop en nieuwbouw. Later veranderende dit door gewijzigde stedenbouwkundige inzichten en oppositie van buurtbewoners, naar grondige renovatie. De omslag van stadsuitbreiding naar stadsvernieuwing betekende een verschuiving van kwantiteit naar kwaliteit. De naoorlogse wijken, vooral Schalkwijk, kregen groeiende kritiek op de te ruim opzette structuur en de rigide hiërarchische opzet. Het betekende tevens een hernieuwde aandacht voor de binnenstad als centrum van het stedelijk leven. Tekenend is het besluit uit 1973 de Grote Houtstraat, Gierstraat, Anegang, Spekstraat, Grote Markt en Bartelorisstraat af te sluiten voor autoverkeer. De laatste bouwstuw in het buitengebied was het bouwen van een nieuwe woonbuurt in de Romolenpolder en de Zuiderpolder. In de jaren tachtig en negentig bleven ruimtelijke opgaven als stadsvernieuwing (met veel bewonersparticipatie) actueel, maar kwamen daar ook nieuwe thema's bij als verdichting, hergebruik en duurzaamheid. Een voorbeeld van de nieuwe aanpak was het Uitvoeringsplan Schalkwijk 2000+. Er werd meer geïnvesteerd in culturele voorzieningen in het centrum (uit de verkoop van nutsbedrijven), zoals de gebouwen op het terrein van de voormalige drukkerij Johan Enschedé. Toegenomen welvaart en mobiliteit zorgen er tegenwoordig voor dat veel opgaven de schaal van Haarlem overstijgen. De woningmarkt, werkgelegenheid en transport worden steeds meer regionaal bepaald. Als antwoord komt het denken over de stad als onderdeel van een regio op en worden samenwerkingsverbanden met buurgemeenten gesmeed.

Stadsplattegrond van Haarlem, 2004.

BIJLAGE RUIMTELIJKE BELEIDSSTUKKEN*

	Betrokken Sectoren en/of Afdelingen	Datum document	Type document	Doel	Vastgesteld Gemeenteraad	Vastgesteld College B&W
Structuurplan Haarlem 2020	WZ/BOGV, GM, SZ/RB, VG, E&C en JOS	2005 04	Structuurplan	Dit plan geeft op hoofdlijnen de ruimtelijke ontwikkeling van de stad aan voor de komende 15 jaar. Ambities en wensen van het gemeentebestuur over gebruik van de (beperkte) ruimte in de stad zijn hierin vastgelegd.	2005 04 20	2005 03 01
Het oog op morgen. Coalitieakkoord 2010-2014		2010 04 27	Coalitieakkoord	Vier speerpunten: Solide en daadkrachtig; gezonde financiële positie kleinere organisatie, veilige en schone stad. Groen en duurzaam; klimaatneutrale stad, duurzame ruimtelijke ontwikkeling, mobiliteit en goede bereikbaarheid en versterking kwaliteit van groen en water; Vitaal en ondernemend; werk voor iedereen, goed onderwijs en aandacht voor cultuur, sport en recreatie; Sociaal en betrokken; maatwerk in de Wmo, betaalbare woningen, aandacht voor jongeren en een eerlijk sociaal beleid.		2010 04 27
Sociaal en Solide. Coalitieakkoord 2006-2010		2006 04 27	Coalitieakkoord. De inhoudelijke hoofdrichting van de gemeenteraad is weergegeven in dit coalitieprogramma. Het College van Burgemeester en Wethouders was van 2006-2010 belast met de uitvoering van dit programma.	Vier speerpunten: Onderhoudsbudgetten voor wegen, bruggen/kades, groen en sportvelden op normniveau. Start met het inlopen van het achterstallig onderhoud in de stad. De financiële positie van de stad wordt op orde gebracht. Het sociale beleid van de stad blijft op gelijkwaardig hoog niveau: op omvang van de middelen voor bijzondere en gewone bijstand wordt niet gekort. Met een sterkere wijkaanpak en een verschuiving van beleid naar uitvoering richten op het concreet aanpakken van problemen, in samenwerking met bewoners en met partners in de stad.		
Toekomstvisie 2000-2010		1999 04 28	Visie	Een heldere visie geeft richting en regie aan hoe de stad wordt ingericht, zowel economisch, ruimtelijk, maar ook sociaal.		1999 10 26

* De beleidsdocumenten uit deze bijlage zijn via www.haarlem.nl/bis/ te raadplegen.

Huidige status, gebruik	Ruimtelijke impact	Fricties, vragen, opmerkingen. Relatie met Nota Ruimtelijke Kwaliteit.	Kaartmateriaal
Vigerend beleid. De toetsingsrol is de algemene rol van het structuurplan als instrument voor toetsing en kaderstelling. Die rol geldt bij de ontwikkeling van eigen beleidsvisies en bij initiatieven van buiten de gemeente. Het structuurplan is in die rol bedoeld om richting te geven bij het beoordelen, afstemmen en stimuleren van plannen, projecten en ontwikkelingen in Haarlem met een ruimtelijke component.	In het structuurplan worden verandergebieden en knooppunten onderscheiden. De economische ontwikkeling vooral aan de oostzijde, langs de twee invalswegen en bij OV-knooppunten. Voorzieningen vooral in een centrale zone door de stad en centrale plekken in wijken (winkelcentra, welzijnsclusters, scholen, sport). In algemene zin zal Haarlem zich meer gaan richten op functiemenging: in verandergebieden en knooppunten en passende werkfuncties en voorzieningen in de wijken rondom het centrum. Er zijn netwerken voor groen, water en verkeer aangegeven, gebiedstypes zijn bepaald.	Het uitgangspunt van de nota is de lagenbenadering: groen, openbare ruimte en water belangrijkste, dan bereikbaarheid en infrastructuur. Per thema worden vervolgens de wensen hierin gepast. De doelstellingen voor het thema stedelijke waarden zijn: - bij ruimtelijke ontwikkelingen integreren en zo mogelijk herstellen van historische elementen en structuren ten behoeve van de beleving van de stad.- versterking van bestaande structuren, vergroting van beleving en herkenbaarheid. - vergroten samenhang in het stedelijk patroon, integreren van zichtlijnen in ontwerpen voor gebieden. Werkt de lagenbenadering in de praktijk? Hoe verhoudt zich dat tot de meer gebiedsgerichte benadering in de Nota Ruimtelijke Kwaliteit?	Hoofdkaart met gewenste ingrepen. Detailkaarten Jan Gijzenzone, Spaarne Noord, Schipholweg. Themakaarten Dynamiek, Stedelijke waarden en Groenstructuur. Kaarten in de toelichting: Groene en blauwe netwerken; Verkeersnetwerk; Recreatie, toerisme en cultuur; Sociaal - maatschappelijke ontwikkeling; Wonen, werken en economische voorzieningen; Milieu.
	Ruimtelijke kwaliteit boven verdichting. Groene randen stad onaangetaast. Westelijk tuinbouwgebied blijft intact. Het vigerend structuurplan en de woonvisie worden herzien. Investeren in wijkverbetering Schalkwijk, Haarlem-Oost en Delftwijk. Openbaar vervoer op de Zuid-As, fietssnelweg naar de ZuidAs in Amsterdam. auto's om de stad i.p.v. erdoor, oostkant binnenstad parkeervoorziening, verbinding Prins Bernhardlaan - Oudeweg, Amsterdamsevaart versmald.	Uit het akkoord: 'De kracht van onze stad is onze goed opgeleide bevolking, onze rijke historie, talrijke monumenten en aantrekkelijke groene omgeving, vlakbij de duinen, de zee en Amsterdam.' Verder: 'Haarlem moet, als centrumstad in Zuid-Kennemerland, een bijdrage leveren aan de versterking van de (internationale) concurrentiepositie van de Metropoolregio Amsterdam. Een heldere positionering van Haarlem ten opzichte van Amsterdam, Haarlemmermeer en Schiphol is cruciaal.[...]. Kortom: de kracht van Haarlem is de kracht van kwaliteit.'	
Vervangen door coalitieakkoord 2010-2014.	Verbetering bereikbaarheid binnenstad, brug Spaarnepassage van de Zuidtangent, autoluw maken van de binnenstad, parkeergarages. Optimaliseren openbaar vervoer. Ondergrondse parkeergarages aan de randen van de stad. Meer groen in versteende buurten. Stadsparken en waardevolle natuurgebieden om de stad blijven beschermd. Bij OV-knooppunten en stadspoortenontwikkeling is hoogbouw denkbaar. Haarlem als aantrekkelijke vestigingsplaats kantoren en bedrijven.		
	Haarlem als onderdeel van netwerkstad. Drie centrale ambities: Het opbouwen van de culturele en toeristische wervingskracht van Haarlem, het gericht verder uitbouwen van de zakelijke dienstverlening, het versterken van de wijken als aantrekkelijke en leefbare woonplekken.	Opsomming van sterke punten: trotse inwoners, unieke ligging, aantrekkelijke cultuurhistorische binnenstad, cultuur, menselijke schaal. Zwakke punten: angst voor vernieuwing, anonieme positie in de regio, ruimtegebrek in de stad, slechte bereikbaarheid, kwetsbare wijken.	

Woonvisie Haarlem 2006-2012	Afdeling Beleid, Sector Stedelijke Ontwikkeling i.s.m. met diverse marktpartijen	2006 04		Ambitie: uitbreiding met 7000 woningen. Vier speerpunten: tegenover het woningtekort sterk inzetten op productie (Meer); tegenover verschraling en eenzijdigheid inzetten op vernieuwing, differentiatie, toegankelijkheid en leefbaarheid (Beter); tegenover huidige starheid van woningmarkt dynamiek en mogelijkheid v doorstroming (Dynamisch), tegen economische segregatie van buurten en voor behoud kernvoorraad, verkoop huurwoningen.	2006 02 15	2006 01 24
Verleiden tot verhuizen. Beweging op de Haarlemse woningmarkt. Raamovereenkomst Transformatie Haarlemse Woonwijken (Actualisatie) Convenant Wonen 2007-2011		2007	Raamovereenkomst		2007 06 07	2007 04 17
			Totaalpakket aan afspraken tussen gemeente en de 3 woningcorporaties. Woonvisie was basis.	Het bestaande aanbod sluit nu niet altijd goed aan op de vraag. Zolang de alternatieven niet aantrekkelijk genoeg zijn, blijven mensen in hun huidige te dure, te grote, te goedkope of te kleine woning. Om de zo gewenste doorstroming op gang te brengen is er behoefte aan betaalbare en middeldure koop- en huurwoningen en aan geschikte woningen voor senioren en mensen met beperkingen. Het passende aanbod wordt ondermeer gecreëerd door renovatie, verkoop van huurwoningen en door (vervangende) nieuwbouw, vooral in de naoorlogse wijken.	2006 02 15	2007 05 08
Groenstructuurplan 2020	Wijkzaken, afdeling Openbare Ruimte, Groen en Verkeer	2009 12	Groenstructuurplan	Vastleggen van een gedifferentieerde groennorm. Deze groennorm moest bruikbaar zijn voor de toetsing van bouwplannen. Vastleggen van de hoofdbomenstructuur en een plan voor het verbeteren van de kwaliteit en de hoeveelheid groen in (de buurten van) Haarlem.	niet vastgesteld	2009 06 08
Groenstructuurplan 1991		1991	Groenstructuurplan			

Vigerend beleid. In het coalitieakkoord 2010-2014 is vermeld dat de Woonvisie herzien moet worden. Er wordt momenteel aan de herziening gewerkt.

De geraamde woningproductie voor de jaren 2006/2012 betreft circa 130 kleine en grotere projecten. Grote aantallen worden gerealiseerd in Delftwijk, bij de Raaks, Mariastichting, Deo, Ripperda, 023 (noordstrook Schalkwijk), Stadsdeelhart Schalkwijk, EKP-terrein, overbouwing Randweg en diverse locaties in de Spoorzone.

Het Groenstructuurplan 2020 is niet vastgesteld. Als vervolg hierop heeft de Raad opdracht gegeven (coalitieakkoord en collegewerkprogramma) om een structuurvisie voor de openbare ruimte te maken waarbij de positie van groen wordt geborgd.

Het handelsmerk van Haarlem, de compacte stad in een groene omgeving, is een belangrijk uitgangspunt voor het groenstructuurplan. Ambitie: 1. verbeteren en uitbreiden van de (groene) dwarsverbanden met daarin de grote groengebieden. 2. in standhouden, uitbreiden en aanvullen van de hoofdbomenstructuur. 3. Ontwikkelen van het Spaarne als blauwgroene ruggengraat. 4. Uitbreiden en verbeteren van het netwerk van recreatieve routes om het groen in en om de stad beter bereikbaar te maken. 5. Verbeteren van de recreatiemogelijkheden in de stadrandgebieden. 6. versterken van de ecologische verbindingzones.

Deelgebieden naar woontypologieën vormen een basis voor het beoordelen van de kwaliteit en het type groen in een buurt. Buurten met groenarmoede met beperkte ruimte in en om de buurt. Overige verdichte buurten met en zonder voortuinen en linten van verspreide bebouwing. Gemengd met royaal aanleg, tuindorpen, kleinschalige strokenbouw en villawijken. Woonerven en grootschalige strokenbouw. Centrum en beschermde stadsgezichten.

Omdat het Groenstructuurplan 2020 niet is vastgesteld wordt in de praktijk vaak het Groenstructuurplan uit 1991 gebruikt. Als het goed is zal de Structuurvisie Openbare Ruimte die dit jaar gemaakt gaat worden, dit document vervangen.

Al 20 jaar lang een eenduidig groenbeleid.

Kaart bij Groenstructuurplan. Het rapport zelf hebben we niet, is er alleen in papieren vorm te zijn, 5 delen.

Geef bomen de ruimte. Bomenbeleidsplan 2009-2019	Wijkzaken Haarlem, afdeling Beleid Openbare Ruimte, Groen en Verkeer	2009 12 08	Beleidsplan	Het bomenbeleidsplan geeft de visie van de gemeente op bomen en schept samenhang in het bomenbeleid door afstemming van de beleidsonderdelen bomenstructuur, ontwerp en inrichting openbare ruimte, beheer en onderhoud, regelgeving en handhaving, personeel en organisatie en communicatie en voorlichting.	2010 10 30	2010 06 29
Haarlemse monumentale bomen	Wijkzaken Haarlem, afdeling Beleid Openbare Ruimte, Groen en Verkeer	2009	Deze nota regelt de aanwijzing van monumentale bomen, de status en de bescherming.	Door bescherming bomen een toegevoegde (belevings-) waarde en toegevoegde kwaliteit aan de Haarlemse buitenruimte waar de gemiddelde straatboom slechts 30 jaar oud wordt.		2009 04 28
Nota Meer Natuur in Haarlem		2007		Het doel van deze nota is het aanbrengen van samenhang in de natuur van Haarlem. De aandacht is gericht op het aanbrengen van meer variatie, meer duurzaamheid en betere verbindingen voor de natuur.		
Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) Haarlem Binnenstad	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB, E&C en Milieu en VVH	2007 12	Het HIOR is een instrument dat volgt uit het Beleidskader Openbare ruimte. Op stadsdeelniveau worden HIOR's gemaakt.	Doel van het Handboek is te komen tot deze kaderstellende en samenhangende visie op de openbare ruimte, die bovendien is uitgewerkt in concrete voorschriften voor de inrichting van de openbare ruimte van de binnenstad, gericht op een beheerbaar en uitvoerbaar straatbeeld van goede ruimtelijke kwaliteit.	collegebevoegdheid	2007 12 18
Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) Haarlem Schalkwijk	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB, E&C en Milieu en VVH		Het HIOR is een instrument dat volgt uit het Beleidskader Openbare ruimte. Op stadsdeelniveau worden HIOR's gemaakt.	Doel van het Handboek is te komen tot deze kaderstellende en samenhangende visie op de openbare ruimte, die bovendien is uitgewerkt in concrete voorschriften voor de inrichting van de openbare ruimte van de binnenstad, gericht op een beheerbaar en uitvoerbaar straatbeeld van goede ruimtelijke kwaliteit.	collegebevoegdheid	nog niet vastgesteld

Vigerend beleid.	<p>Legt de hoofdbomenstructuur vast van primaire en secundaire routes door de stad. Daarnaast in de gebieden. Samenhang met hoofdwegenstructuur is onderzocht, en met andere beleidsnota's. Het concept van de hoofdopzet is gebaseerd op de ontwikkelingsgeschiedenis van Haarlem en de ligging van de stad op de overgang van het veenweidegebied en de binnenduinrand. Gebiedsspecifieke aanpak. Deelgebieden: binnenstad - royaal opgezette wijken, buurten, villawijken - verdichte en recente wijken - naoorlogse wijken en buurten (tot 70er jaren) - bedrijventerreinen.</p>	<p>Kaart hoofdbomenstructuur op stadsniveau en wijkniveau. 19 mei 2009 inventariseerde Rob Elsenaar de hiaten in de hoofdbomenstructuur. Wat is hiermee gedaan? Van november 2009 bestaat er een Excel met daarin bouwprojecten en de monumentale bomen die daarbij in het gedrang komen. Komen de gebieden overeen met die in het beleidskader openbare ruimte? De hoofdbomenstructuur en de monumentale bomen zijn nog niet in alle bestemmingsplannen vastgelegd.</p>	<p>Hoofdwegenstructuur. Grondkaart. Hoofdopzet Haarlemse bomenstructuur. Primaire hoofdroutes. Eenhedenkaart hoofdbomenstructuur primaire routes en secundaire routes. Hoofdwatergangen. Hoofdbomenstructuur (p.32). Ruimtelijke typologie Haarlem (p.34).</p>
<p>Doordat de monumentale bomen op een lijst zijn gezet en deze lijst wordt vastgesteld door het College van B&W, zijn de bomen extra beschermd, bijvoorbeeld bij het aanvragen van een kapvergunning. De lijst is dynamisch en zal regelmatig geactualiseerd moeten worden.</p>	<p>Bij ruimtelijke ingrepen rekening houden met monumentale bomen.</p>		<p>Kaart monumentale bomen (niet in ons bezit).</p>
	<p>Natuurvriendelijke oevers, houtige begroeiingen, graslanden en berm.</p>	<p>Alleen posters ontvangen, nota niet digitaal. In juni komt er nieuw ecologie beleid.</p>	
Vigerend beleid.	<p>Legt vast en bepaald voor een groot deel de uitstraling van de binnenstad. Erin staat een visie op de inrichting van de openbare ruimte (incl. het groen) en richtlijnen voor de toe te passen materialen. Het geeft kaders voor materialen, profielen, details en objecten, waarmee bij ontwerp, inrichting, uitvoering en beheer rekening moet worden gehouden. Het HIOR kan als instrument gebruikt worden bij de kwaliteitsverbetering van met name bestaand groen.</p>	<p>Voor de binnenstad is al een HIOR opgesteld. Voor Schalkwijk en Haarlem Noord worden ze momenteel opgesteld.</p>	<p>Structuurkaart binnenstad. Verkeerskaart binnenstad. Water- en groenkaart binnenstad. Vloerkaart met keuze bestratingsmateriaal. Verlichtingskaart binnenstad. Profieltypen binnenstad.</p>
	<p>Erin staat een visie op de inrichting van de openbare ruimte (incl. het groen) en richtlijnen voor de toe te passen materialen. Het geeft kaders voor materialen, profielen, details en objecten, waarmee bij ontwerp, inrichting, uitvoering en beheer rekening moet worden gehouden. Het HIOR kan als instrument gebruikt worden bij de kwaliteitsverbetering van met name bestaand groen.</p>		

Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR) Haarlem Noord	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB, E&C en Milieu en VVH		Het HIOR is een instrument dat volgt uit het Beleidskader Openbare ruimte. Op stadsdeelniveau worden HIOR's gemaakt.	Doel van het Handboek is te komen tot deze kaderstellende en samenhangende visie op de openbare ruimte, die bovendien is uitgewerkt in concrete voorschriften voor de inrichting van de openbare ruimte van de binnenstad, gericht op een beheerbaar en uitvoerbaar straatbeeld van goede ruimtelijke kwaliteit.	collegebevoegdheid	nog niet vastgesteld
Beleidskader Openbare Ruimte	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB	2006 08 03	Het Beleidskader Openbare Ruimte geeft een richtlijn voor onderhoud en is de basis voor het maken van Handboeken Inrichting Openbare Ruimte (HIOR's).	Doel is verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Samenvattend beleidskader voor diverse nota's over de openbare ruimte. Moet leiden tot een kwaliteitsimpuls, efficiënt gebruik van onderhoudsgelden, wegwerken van onderhoudsachterstanden.	2006 10 21	2006 08 15
Geveltuinen beleid en groenparticipatiebeleid	Openbare Ruimte, Groen en Verkeer	In bewerking				
Ecologisch beleidsplan	Openbare Ruimte, Groen en Verkeer	In bewerking				
Spaarneplan		2000 (werkzaamheden Structuurvisie startte in 1990)	Uitwerking van de Structuurvisie Spaarne uit 1992. Benoeming deelgebieden met projecten.	Het Spaarne ruimtelijk meer centraal stellen en te streven naar een multifunctioneel gebruik. Verbetering beleving en uitstraling oevers.		
Integraal Waterplan Haarlem	Beheer Openbare Ruimte (BOR), Stadswerk, Milieu, GGD-Kennemerland, afd. Alg. Gezondheidszorg, Strategie, Beleid, Project Management, Vergunningen en Toezicht, Vastgoed, Sport & Recreatie, Stafafdeling Stadsbeheer. i.s.m. het Hoogheemraadschap van Rijnland.	2004 10 28	Beleidskader bij het opstellen van ruimtelijke ontwikkelings-, bestemmings-, en inrichtingsplannen alsmede riolerings- en waterhuishoudingsplannen.	Een veilig, veerkrachtig en ecologisch gezond watersysteem, waarbij inrichting en beheer zorgen voor een goede afstemming en vervulling van de belevingswaarde en relevante gebruiks- en natuurfuncties.	2004 12 22	2004 11 09
Ontwerp Masterplan Water Schalkwijk 2000+	Beheer Openbare Ruimte (BOR), Stadswerk, Milieu, Strategie, Beleid, Project Management, Vergunningen en Toezicht, Vastgoed, Sport & Recreatie, Stafafdeling Stadsbeheer. i.s.m. het Hoogheemraadschap van Rijnland.	2004	Uitwerking van het thema water uit het Uitvoeringsplan Schalkwijk 2000+.	Het verbeteren van de waterkwaliteit van het oppervlaktewater in Schalkwijk; het verhogen van de kwaliteit van de leefomgeving van Schalkwijk door aanleg van oppervlaktewater; Vasthouden gebiedseigen water en ontlasting van de boezem met regenwater uit Schalkwijk.		2004 11 02

Erin staat een visie op de inrichting van de openbare ruimte (incl. het groen) en richtlijnen voor de toe te passen materialen. Het geeft kaders voor materialen, profielen, details en objecten, waarmee bij ontwerp, inrichting, uitvoering en beheer rekening moet worden gehouden. Het HIOR kan als instrument gebruikt worden bij de kwaliteitsverbetering van met name bestaand groen.

Vigerend beleid

Vier uitgangspunten: ingetogen inrichting; weloverwogen plaatsing; eenheid, samenhang en continuïteit; afstemming ontwerp, uitvoering en beheer. **Deelgebieden:** binnenstad - knooppunten - monumentale parken - hoofdinfrastructuur - woonwijken - overige parken - bedrijventerreinen - buitengebied.

Kaart Ruimtelijke Typologie, zelfde als in Bomenbeleidsplan.

Deelplannen met voorstellen.

Vierdeling van het Spaarne is de basis voor de werkzaamheden. Geldt deze vierdeling nog steeds?

Vigerend beleid

Zoekgebieden waterberging (natte natuur) aan de randen van de gemeente en de aanleg van een aantal nieuwe watergangen (gemeentebreed). Spaarne, Ringvaart, Liede, Mooie Nei, stadsgrachten, Leidsevaart, watergangen in Schalkwijk zijn de belangrijkste boezemwateren. Beschermen van cultuurhistorische waterwaarden is onderdeel van beleid. Openleggen Amsterdamsevaart, Papentorenvest en Oostersingel. Opengraven gedempte grachten.

Oppervlaktewater speelde afgelopen decennia ondergeschikte rol in stedenbouwkundige ontwikkeling. Creëren van nieuw open water in herstructureringsprojecten. Combineren van waterhuishoudkundige functies met stedenbouwkundige functies als: wonen, werken, verkeer en vervoer, recreatie, natuur, cultuurhistorie en beleving. Geen goede kaart met waardevolle waterlopen, incl. kades, sluizen etc.

Kaart Gebiedstypologie. De gebruikte gebiedstypologie is een integratie van drie methoden: VNG, Milieu op zijn plek en Nationaal Pakket Duurzame Stedenbouw, afgestemd op de Haarlemse situatie. Kaart heeft geen status, behalve dan als hulpmiddel om de Haarlemse gebiedstypen te omschrijven. Plankaart met waterlopen, Kaart Oppervlaktewater, Streefbeeld Waternetwerk 2050 en 2015. Streefbeeld Watersysteemeenheden 2050 en 2015. Streefbeeld watergebruik 2015 (hier staan ook de cultuurhistorisch waardevolle waterlopen op aangegeven).

Vigerend beleid. Momenteel wordt het Masterplan geactualiseerd en uitgewerkt in een concreet Uitvoeringsprogramma Water Schalkwijk. Dit programma is in februari 2011 als concept met de portefeuillehouders van Haarlem en Rijnland besproken. Bestuurlijke vaststelling wordt in het najaar van 2011 verwacht.

Aanleg van nieuwe watergangen in Schalkwijk.

Kansenkaart Watertoerisme	STZ, afdeling Economie&Cultuur				2008 05 22	2008 04 08
Plan van aanpak Kansenkaart Watertoerisme	STZ, afdeling Economie&Cultuur				2011 01 20	2010 11 23
Nota Afmeerzones Pleziervaartuigen	Wijkzaken		Collegebesluit	Er ontstaan 1.531 afmeerplekken met passende afmeervoorziening en een vast nummer.	–	2007 11 17
Een waardevol bezit. Beleidsnota Archeologie		2009 06	Beleidsnota	De Wamz (2009) en de veranderingen in het archeologische bestel brachten de noodzaak om een gemeentelijk beleid ten aanzien van archeologische monumentenzorg te bepalen. Om uitvoering te geven aan de nieuwe wettelijke taken heeft de gemeente een beleidsnota archeologie opgesteld. Doelen: 1. Bescherming van het bodemarchief. 2. Kennisvergroting. 3. Zichtbaarheid en informatievoorziening (maatschappelijk draagvlak)		2009 06 02
Agenda Cultureel Erfgoed		2007	De agenda geeft de ambitie en doelstellingen aan rondom het thema erfgoed voor de komende drie jaar. Het hierop volgend uitvoeringsprogramma geeft de afbakening en keuzes aan vertaald in concrete acties.	Beschermen, benutten, beleven, duurzaam naar de toekomst		
Haarlemse Molennota		2007				
Cultuurhistorische paragrafen in bestemmingsplannen			Paragraaf in bestemmingsplan	Cultuurhistorie borgen in bestemmingsplan.		
Regionale bereikbaarheidsvisie "Zuid-Kennemerland, bereikbaar door samenwerking"	PGV Beleid, SS Ruimtelijke Plannen, Concern	2010 11	Regionale Bereikbaarheidsvisie Zuid Kennemerland, door de Raad vastgesteld in april 2011	Zuid-Kennemerland goed aanhaken op landelijke netwerken, waar mogelijk het doorgaand autoverkeer langs stad en woonkernen leiden, hoogwaardig openbaar vervoer diep laten doordringen in het centrum van de regio, ontvlechten van verkeersstromen, optimaal benutten van netwerken, verminderen van de leefbaarheidsproblemen als gevolg van verkeer en inspelen op ruimtelijke en economische dynamiek		2011 03 15

Vigerend beleid. Vanwege de grote vraag naar afmeerplekken voor de recreatievaart wordt de nota herijkt, met het doel binnen de aangewezen en vastgestelde afmeerzones meer afmeerplekken te realiseren. Naar verwachting wordt de herijkte nota in het najaar van 2011 aan het gemeentebestuur ter besluitvorming voorgelegd.

Meer rekening houden met zichtlijnen, open ruimtes om het contact met of zicht op het water te behouden en worden ruimtes rondom bruggen zoveel als mogelijk vrijgehouden. De beeldkwaliteit van de oevers wordt beter.

Vigerend beleid. De archeologisch waardevolle gebieden en bijbehorende regimes die op de voorlopige Archeologische Beleidskaart Haarlem zijn weergegeven, kunnen direct vertaald worden naar de kaarten en voorschriften van nieuwe bestemmingsplannen. Om te zorgen dat in gebieden waar oude bestemmingsplannen gelden archeologische belangen ook worden meegewogen, is er een facetbestemmingsplan archeologie opgesteld.

Door archeologische waarden in beeldkwaliteitsplannen en structuurvisies op te nemen, kunnen deze waarden daadwerkelijk als inspiratiebron voor de uitwerking van ruimtelijke opgaven worden benut.

Er wordt niet gevraagd om een waarderingskaart.

Rekening houden met molenbiotoop en zichtlijnen vanuit de omgeving op de molen.

Frictie zit hier soms in de combinatie met het bomenbeleidsplan. Vrije windvang is een van de belangrijkste voorwaarden voor een goed functionerende molen en daar passen bomen niet altijd bij.

Vastgestelde visie als basis voor regionale aanpak en uitwerking.

Voorstel ingrepen: twee ringstructuren rond regio en rond Haarlem. Intensivering OV. Belangrijkste ingrepen: Mariatunnel tussen Westelijke randweg en Schipholweg (N205) en doortrekken Prins Bernhardlaan tot aan de Oudeweg.

Belangrijkste autoroutes. Belangrijkste OV-routes. Knelpunten regio. Mogelijke ringstructuur auto. Mogelijke snelfietsroutes en stationsontsluiting. De zes grote projecten om mee te beginnen.

Haarlems Verkeers- en Vervoer Plan		2003	Verkeers- en Vervoersplan: er wordt gestuurd in hoe, wanneer en waar men (auto) rijdt. Met het HVVP wordt een pakket aan sturingselementen ontwikkeld. Plan op hoofdlijnen.	Om het beleid voor de komende jaren ten aanzien van verkeer en vervoer inzichtelijk vast te leggen in één handzaam plan, is dit verkeers- en vervoerplan opgesteld.	2003 03 12	2002 12 17
Parkeren in Haarlem	OGV Beleid, VVH, DB&T, Dienstverlening	2010 11	Concept-Visiedocument voor het parkeren van auto en fiets, binnen en buiten het centrum.	Klimaatneutrale stad met een goede bereikbaarheid en duurzame mobiliteit. Beheersen omvang van het autoverkeer en het parkeren in met name de binnenstad Succes van de autoluwe binnenstad behouden en versterken Meer		vrijgegeven als basis voor discussie
Kadernota Haarlem Duurzaam	STZ,Milieu	2011	Kadernota		2011 10 13	2011 09 20
Duurzaamheidsprogramma 2011	Stadszaken, afdeling Milieu	2011 03	De uitvoering van het Haarlems milieubeleid wordt jaarlijks vastgelegd in een wettelijk verplicht uitvoeringsprogramma. Het Duurzaamheidsprogramma 2011 beschrijft alle milieutaken die dit jaar door de verschillende afdelingen van de gemeente zullen worden uitgevoerd. Het vormt daarmee tevens een instrument voor de sturing van een integraal milieubeleid. Op grond van de Wet milieubeheer moet het programma door de gemeenteraad worden vastgesteld.		2011 04 21	2011 03 29
Praktijkrichtlijn Duurzame Stedenbouw		2006		Dat alle ruimtelijk relevante plannen vanaf 2006 voldoen aan de basiskwaliteit duurzame stedenbouw en waar mogelijk een streefkwaliteit.		2006 02 21
Welstands- en monumentennota		2004	Welstandsnota		2004 06 23	
Nota Dak	Stadszaken, afdeling Ruimtelijk beleid		Visie Daklandschappen, is een bijlage bij deel 1 van de nota Ruimtelijke Kwaliteit, de Visie op Ruimtelijke Kwaliteit	Onderzoeken van kansen voor ingrepen in het daklandschap. Opstellen van regels voor ruimtelijke kwaliteit.		
Gebiedsvisie Brinkmann	WZ/GM en SZ/RB, E&C en VG	2009	Voor gebieden waar grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen zijn, worden gebiedsvisies opgesteld. Dit is een integrale visie, als uitwerking van het structuurplan en de stadsdeelvisie.	De gebiedsvisie doet uitdrukkelijk geen uitspraken over de uiteindelijke architectonische uitwerking van het bouwblok, maar geeft wel randvoorwaarden aan waarbinnen de toekomstige ontwikkeling kan plaatsvinden.	2009 09 03	2009 06 16
Gebiedsvisie Middengebied Slachthuisbuurt	Sector Stedelijke Ontwikkeling, Afdeling Beleid		Voor gebieden waar grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen zijn, worden gebiedsvisies opgesteld. Dit is een integrale visie, als uitwerking van het structuurplan en de stadsdeelvisie.		2005 07 20	2005 06 28

Op het Haarlemse wegennet wordt niet meer autoverkeer toegelaten dan de stad aan kan. Het bestaande stedelijk weefsel zal worden gerespecteerd. Met andere woorden, de problematiek zal in principe binnen de bestaande erfgrenzen moeten worden opgelost. Het teveel aan autoverkeer wordt niet tot het hoofdwegennet toegelaten en alternatieven voor de auto worden ontwikkeld. Vanaf p. 91 ruimtelijke ingrepen.

Hoofdstructuur auto. Ruimtelijke plannen tot 2010. Ontbrekende schakels fietsnet. Wegencategorisering.

discussiestuk

Uitbreiden van parkeervoorzieningen bij OV-knopen aan de rand van de stad. Binnenstad autoluw. Herinrichting openbare ruimte incl. parkeren.

Zie eerste resultaten parkeerconferentie van maart 2011.

Duurzame stedenbouw, duurzame renovatie.

15 uitgangspunten voor duurzame stedenbouw.

n.a.v. Evaluatie van de Welstand- en monumentennota wordt de nota Ruimtelijke Kwaliteit opgesteld

Indeling in 30 deelgebieden

Gebiedsvisie Oostradiaal	Hoofdafdeling Stadszaken, Afdeling Ruimtelijk beleid	2010 11	Voor gebieden waar grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen zijn, worden gebiedsvisies opgesteld. Dit is een integrale visie, als uitwerking van het structuurplan en de stadsdeelvisie.	2011 01 20	2010 11 23	
Ontwerpgebiedsvisie Spaarndamseweg e.o.		2008 05		De Spaarndamseweg e.o. is een gebied met een grote diversiteit aan functies. In het structuurplan wordt de Spaarndamseweg benoemd als "verandergebied". De verandergebieden vormen, samen met de zogeheten knooppunten, de zwaartepunten voor de stedelijke ontwikkeling. Voor verschillende locaties aan de Spaarndamseweg zijn de laatste jaren door derden schetsplannen ingediend voor mogelijke ontwikkelingen. Om meer duidelijkheid te krijgen over de inpasbaarheid van deze schetsplannen en toekomstige schetsplannen wordt door de gemeente Haarlem een gebiedsvisie voor de Spaarndamseweg e.o. opgesteld.	vastgesteld	
Uitvoeringsplan Schalkwijk 2000+			Uitvoeringsplan	Stadsvernieuingsplan, centrale doelstelling: 'het creëren van een gedifferentieerd en duurzaam woon- en leefmilieu, waardoor een evenwichtige opbouw van het stadsdeel ontstaat inclusief het daar bijbehorende voorzieningenniveau en dagelijks beheer.' Er worden vier verkeersluwe wijken gerealiseerd met een te herstructureren stadshart. De langzaamverkeersverbindingen tussen het stadshart en de wijken worden zodanig geoptimaliseerd, dat geen barrières gelijkvloers behoeven te worden gekruist. Ook is er structuur gebracht in de langzaamverkeersroutes naar de rest van Haarlem en het omliggende stedelijk gebied.	1999 11 17	1999 11 09
Gebiedsvisie Schalkwijk Midden	Sector Stedelijke Ontwikkeling, Sector Stedelijk Beheer	2007 09	Gebiedsvisie		2009 03 31	
Gebiedsvisie Rozenprieel	WZ/GM en SZ/RB, Wonen, JOS en E&C	2010	Gebiedsvisie (Concept)	Gebiedsvisie Rozenprieel 2025. Samenhang tussen individuele en gemeentelijke projecten garanderen.	2009 11 03	
Gebiedsvisie Schouwbroekerplas	Afdeling Milieu Bureau Bodem, Afdeling Stedenbouw en ontwerp, Planologie, Verkeer, Openbare ruimte, groen en verkeer	2009 12	Gebiedsvisie (Concept)	De ontwerp-gebiedsvisie geeft inzicht in de vele randvoorwaarden die het gebied heeft en de kansen en risico's van ontwikkeling van activiteiten op het gebied van wonen en recreatie.		

Voorgestelde ingrepen: 1. Versmallen Amsterdamse Vaart (gracht en nieuwe bebouwing); 2. Nieuw Vaartpark, onderdeel van groenstructuur; 3. OV Knooppunt Spaarnwoude; 4. Liedepark.

De Amsterdamse Vaart is ook voorgesteld als groene dwarsverband in het Groenstructuurplan 2020.

Ingrepen integraal opgenomen in het HVVP. Het Houtens model heeft als voorbeeld gediend voor Schalkwijk.

Aan de randen yup, in het centrum (in 1985 grootschalige stadsvernieuwing) sociale bouw. Op veen gebouwd en nabij bestaande industrie langs het water: minder geschikt voor herenhuizen. Herinrichting OR, meer winkels, veiliger. 'Kansenkaart'

Zandwinplan tussen Spaarne en Zuid Schalkwijkerweg, rond 1960. Afval in bodem, geluidsoverlast van brug, verkeersdruk. Mogelijkheden: woontoren, drijvende woningen, vrije kavels op oevers, jachthaven, stadscamping.

In het Structuurplan 2020 is de Schouwbroekerplas en omgeving vastgelegd als water en landelijk gebied. De locatie geldt als zoekgebied voor een stadscamping. Hierbij wordt vooral gedacht aan de watertoerist. Daarnaast is aangegeven dat deze locatie kansen biedt voor wonen op water.

Gebiedsvisie Boerhaavewijk		2011 01 24	Gebiedsvisie (Concept)	Visie Boerhaavewijk over 10 jaar. Hoofddoel is een integraal beeld te geven van de ontwikkeling van de wijk tot 2020 en een doorkijk naar verder. Verbeteren Boerhaavewijk in samenhang op sociaal/ maatschappelijk, economisch en fysiek vlak, zoals omschreven in Plan van Aanpak (september 2008). Daarnaast aangeven delen in de wijk waar veranderingen plaatsvinden: vernieuwing van bebouwing, verbetering van de openbare ruimte of sociale programma's. Deze mogelijkheden zijn in samenhang verkend. De gebiedsvisie is de basis voor verdere uitwerkingen en projecten in Boerhaavewijk.	2011 02 01
Gebiedsvisie Schoterbos/Jan Gijzenkade	WZ/GM en SZ/RB, Wonen, JOS en 2011 E&C		Gebiedsvisie		2010 12 21
Gebiedsvisie Houtplein	WZ/GM en SZ/RB, Wonen, JOS en 2011 E&C		Gebiedsvisie		2011 04 12
Gebiedsvisie Kleverlaanzone (ontwerp)	WZ.GM	2011	Gebiedsvisie	Het bieden van de ruimtelijke kaders voor de herontwikkeling van het perceel van de voormalige stadskweektuin, in samenhang met behoud en versterking van de aanwezige monumentale, groene, recreatieve en educatieve kwaliteiten van de gehele Kleverlaanzone.	2011 10 11
BKP Delftwijk	Sector stedelijke ontwikkeling & Sector stedelijk beheer. Bureau Ruimtelijk Ontwerp	2005 03	Beeldkwaliteitsplan	Veel partijen bij herontwikkeling van deze wijk. Angst voor niet-eenduidig beeld, daarom dit beeldkwaliteitsplan.	2006 11 07
BKP Gedempte Oude Gracht, tussen Turfmarkt en Raaks	Sector stedelijke ontwikkeling, Bureau Ruimtelijk Ontwerp.		Beeldkwaliteitsplan		2006 03 07
BKP 023 Haarlem		2008 09 01		Met het beeldkwaliteitplan worden richtlijnen opgesteld met als doel de integrale kwaliteit van het te ontwikkelen gebied te waarborgen. De richtlijnen hebben zowel betrekking op de architectuur van de gebouwen als de inrichting van de openbare ruimte. Met deze richtlijnen wordt niet alleen de kwaliteit van individuele gebouwen en straten gewaarborgd, maar wordt vooral ook de eenheid binnen het plan zeker gesteld. De richtlijnen fungeren als leidraad voor de ontwerpers die in het plangebied de verschillende projecten zullen uitwerken.	
BKP Stadsdeelhart Schalkwijk	Sector Stadsontwikkeling en Jo Coenen	2007 09 12	Beeldkwaliteitsplan		
BKP Land in Zicht		2006 07	Beeldkwaliteitsplan		2006 08 08

Buurt in Schalkwijk. Veranderlocaties aangegeven.

Hier zit een waarderingskaart in (bron: gemeente Haarlem) structuren en bebouwing. Waar is deze op gebaseerd, speciaal gemaakt voor deze gebiedsvisie? Zijn er meer van dergelijke kaarten voor andere delen in de stad?

Richtlijn en inspiratiebron.

Naoorlogse wijk, ca. 1960. Sloop-nieuwbouw woonflats. Vergroot winkelcentrum.

Karig, maar is conceptversie. Zit wel in de map vastgestelde bkp's.

Je mist: hoe zien wij de Gedempte Oude Gracht, plek en identiteit in de stad. Wat willen we voor uitstraling.

Gebied kruising Schipholweg/Amerikaweg. Woningbouw en kantoren.

Jachthavenlocatie Schoterbrug.

BKP Fly-over		2009 02 06	Beeldkwaliteitsplan		2009 02 12	2009 01 20
BKP Raaksbruggen	Sector stedelijke ontwikkeling, Bureau Ruimtelijk Ontwerp.		Beeldkwaliteitsplan			
Nota Grondbeleid 2006		2006		Haarlem kiest voor een ondersteunend en stimulerend grondbeleid met een laag risicoprofiel.	2006 05 18	2006 02 28
Anchorpoints Haarlem	Stedenbouw en Ontwerp	2009 07 10	Kaart met voor Haarlem herkenbare plekken, structuren en gebouwen.	Aanvullende analyse voor ontwerp onderzoek bij herinrichting openbare ruimte/verkeerskundig ontwerp en beleid en stedenbouwkundig ontwerp en beleid.	niet vastgesteld	niet vastgesteld
Uitvoeringsstrategie Kantoren en Bedrijven Noordvleugel (PlaBeKa)		2007	Uitvoeringsstrategie	Het doel van deze uitvoeringsstrategie is tweeledig: • overeenstemming bereiken over de programmering van kantoorlocaties en bedrijventerreinen in de deelregio's van de Noordvleugel; • afspraken maken over – niet vrijblijvende – handhavingsmechanismen. Een uitgangspunt hierbij is dat het aanbod aan kantorenlocaties en bedrijventerreinen in principe vraaggericht dient te zijn. Hierdoor wordt voorkomen dat er een kunstmatig groot aanbod wordt gecreëerd wat op termijn leidt tot leegstand en prijsdalingen op de vastgoedmarkt. Een ander vertrekpunt is dat er moet worden gestreefd naar een versterking van het concurrentievermogen van de regio. Tenslotte is het belangrijk dat elke deelregio kan voorzien in de eigen behoefte aan bedrijfslocaties.		2007 02 13
Haarlem Maatschappelijk op de Kaart		2010 07	Visie op de ruimtelijke structuur van maatschappelijke voorzieningen 2010-2020	Geeft een beschrijving van de gewenste maatschappelijke voorzieningenstructuur voor komende 10 jaar. De visie is in eerste instantie een ruimtelijke ordeningsinstrument. De aandacht richt zich op het in de toekomst "accommoderen" van maatschappelijke activiteiten en organisaties: de ruimtelijke opgave. De huidige voorzieningen en spreiding daarvan in de stad (=aanbod) en de toekomstige ruimtelijke behoefte (=vraag) worden daartoe met elkaar geconfronteerd.	2010 11 25	2010 10 19
Nota Reclame in de openbare ruimte		2007				2007 06 26
Bestemmingsplannen						

Onduidelijke identiteit Oostpoort (oostelijke toegangsroute naar de stad)

Korte historische beschrijving opgenomen. Gekeken naar Vloerkaart en Groenkaart.

Nog niet in gebruik genomen.

Kaart met ankerpunten en -plekken.

Voor de totale Noordvleugel betekent de uitvoeringsstrategie het schrappen van meer dan 3 miljoen m2 overaanbod van nieuwe kantoorplannen en een locatieonderzoek voor 485 hectare tekort aan bedrijfsterrein. Voor Haarlem betekent dit - naast fasering, segmentering en temporisering van het kantoorprogramma zoals in de bijgevoegde tabellen aangegeven- een gemengde functie (naast kantoren ook bedrijfsfunctie) voor 100.000 m2 kantorengedeelte in het OostPoortWestgedeelte van het Spoorzone-masterplan (dit is dan 100.000 m2 extra bovenop de in het masterplan voor dit gebied opgenomen 35.000 m2 aan gemengde bedrijfs-/kantoorfuncties) Dit kan 6 hectare extra bedrijfsterrein opleveren om het tekort aan bedrijfsterrein van bijna 10 hectare in de regio Haarlem op te vangen.

Behalve richting geven aan ruimtelijke ontwikkelingen vormt de visie ook een bindend element en toetsingskader van al het ruimtelijk relevante beleid van de afzonderlijke sociaal maatschappelijke sectoren.

In de nota worden diverse locaties aangegeven waar kansen liggen om de sociaal-maatschappelijke voorzieningen naar een hoger plan te tillen. Samenhang, multifunctionaliteit en clustering zijn daarbij uitgangspunten.

De visie valt onder de paraplu van het Structuurplan.

Nota Standplaatsen						2010 02 16
Inrichtingsplannen Oude Groenmarkt, Grote Markt, Klokhuisplein						
Detailhandelsnota Haarlem Winkelstad		2002				2002 02 06 2002 01 08
Detailhandelsnota 2001-2011		2001			Integrale benadering, verbetering en in stand houding positie Haarlem als winkelstad.	
Beheersnota terrassen		2003			Aangeven waar terrassen mogen worden geëxploiteerd en op welke wijze.	2003 09 30
Toepassing Natuurtoets in Haarlem						2009 05 09
Folder met aanbevelingen, spelregels en tips met betrekking tot gevelgroen en Samenwerken in het groen met bewoners					Geveltuinen zijn waardevol, vooral in stenige buurten. Graag behouden, maar wel regels opstellen.	
Hotelnota		2010			Bestaande hotelcapaciteit in Haarlem uit breiden. Om deze ambitie te onderbouwen en op een kwalitatief verantwoorde wijze te kunnen realiseren is een beleidskader voor de hotelontwikkeling in Haarlem gewenst.	
Nota kunst in de Openbare Ruimte	STZ, afdeling Economie&Cultuur	27-09-11	beleidsplan		Kunst in de openbare ruimte kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ervaring van de openbare ruimte als aangenaam, aantrekkelijk, veilig. Kunst in de openbare ruimte gaat een directe relatie aan met de omgeving en daardoor ook met het publiek. Het is niet los te denken van dit uitgangspunt en dient ook te gebeuren met inhoudelijke visie en met oog voor de ruimte. Welke betekenis geeft het en hoe communiceert het met zijn omgeving? Deze vraag vormt het kader waarin het Kunst in de Openbare Ruimte tot stand komt. Dit houdt in dat het al bij de inrichting van die openbare ruimte in het plan wordt meegenomen. De aantrekkelijkheid van de openbare ruimte is op deze manier een wezenlijk onderdeel van de openbare ruimte. Verder is het o.a. de ambitie om een collectie te vormen met een eigen gezicht, aansprekend en herkenbaar als de collectie van de stad Haarlem en deze te blijven actualiseren met hedendaagse kunst, het erfgoed van morgen, dat ook in de toekomst de collectie waardevol blijft.	2011 11 03 2011 09 27

Het nieuwe beleid kunst in de openbare ruimte is recent vastgesteld en wordt nu geïmplementeerd. Kunst in de openbare ruimte wordt een deeluitwerking van de Structuurvisie Openbare Ruimte.

Kunst in de openbare ruimte kan een belangrijke bijdrage leveren aan de beleving van de openbare ruimte als aangenaam, aantrekkelijk en veilig.

Kunst in de openbare ruimte is van invloed op de ruimtelijke kwaliteit, omdat het o.a. bijdraagt aan de beleving van de openbare ruimte. Deel 2 van de nota RK omvat beoordelingskaders voor ruimtelijke kwaliteit, voor onbebouwde en bebouwde ruimte. Zo ook voor Kunst in de openbare Ruimte.
Kunst in de openbare ruimte is van invloed op de ruimtelijke kwaliteit, omdat het o.a. bijdraagt aan de beleving van de openbare ruimte. Deel 2 van de nota RK omvat beoordelingskaders voor ruimtelijke kwaliteit, voor onbebouwde en bebouwde ruimte. Zo ook voor Kunst in de openbare Ruimte.

Kaart met mogelijk hotellocaties en een inventarisatie van bestaande hotels.

Speelruimteplan Haarlem (SRPH)	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en JOS	2000 03 02	Kaderstellend beleid	Dit beleidsdocument geeft, op basis van de voorgestelde financiële dekking, kaders voor de realisatie van een samenhangend net van routes en speelplekken, het speelweefsel, die door kinderen en jongeren zelfstandig kunnen worden gebruikt.	2000 07 19	2000 03 02
Uitvoeringsprogramma SRPH	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en JOS	2001 03 05	Uitvoeringsplan	Uitvoeringsprogramma	college bevoegdheid	2001 03 05
Schoolpleinen en openbare ruimte	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en JOS	2003 10 17	Kaderstellend beleid	Dit advies geeft de onderbouwing om de schoolpleinen niet aan de openbare ruimte toe te voegen.	college bevoegdheid	2003 10 17
Speelruimteplan, evaluatie en actualisatie	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en JOS	2009 06 (oorspronkelijk doc uit 2000)				2009 06 08
Gemeentelijk rioleringsplan	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB, VG, JOS en Milieu	2007 10 23	Kaderstellend beleid		2008 01 17	2007 10 23
WOP Amsterdamsebuurt	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en VG	2008	Kaderstellend beleid			2007 11 06
WOP Patrimoniumbuurt	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en VG	2006	Kaderstellend beleid			
WOP Garenkokerskwartier	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en VG	2008	Kaderstellend beleid			
Areaaluitbreiding openbare ruimte	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en VG	2003	Kaderstellend beleid		Collegebevoegdheid	2003 12 23
Beheersnota uitstallingen	WZ/BOGV, POGV, DB&T, GM, SZ/RB en VVH	2005	Kaderstellend beleid		Collegebevoegdheid	2005 02 08

Vigerend	Een samenhangend net van routes en speelplekken, het speelweefsel, die door kinderen en jongeren zelfstandig kunnen worden gebruikt.	Er zijn uitvoeringskaarten
Vigerend	Een samenhangend net van routes en speelplekken, het speelweefsel, die door kinderen en jongeren zelfstandig kunnen worden gebruikt.	Er zijn uitvoeringskaarten
Vigerend	De relatie tussen openbare - en publieke ruimte.	De raad van State heeft bij de vaststelling van het bestemmingsplan voor Spaarndam een uitspraak gedaan over de bruikbaarheid van schoolpleinen na schooltijd en in vakanties. Deze uitspraak kan precedentwerking hebben voor andere bestemmingsplanprocedures in Haarlem.
vigerend	Afkoppeling van regenwater in de openbare ruimte	

Haarlem

COLOFON

Dit onderzoek werd uitgevoerd door SteenhuisMeurs te Schiedam in opdracht van en in samenwerking met de gemeente Haarlem.

Beeld: bronvermelding staat in bijschriften

Fotografie: tenzij ander vermeldt: SteenhuisMeurs BV,
Schiedam

Lange Haven 9, 3111 CA Schiedam

www.steenhuismeurs.nl

Gemeente Haarlem:

Bestuurlijk opdrachtgever: Ewout Cassee

Ambtelijk opdrachtgever: Hans van der Straaten

Supervisor: Max van Aerschot

Projectmanager: Sarah Ros

Projectassistent: Emily Nijboer

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Gemeente Haarlem.

© SteenhuisMeurs/Gemeente Haarlem, 2012

STEEN
HUIS
MEURS

De Nota Ruimtelijke Kwaliteit is vastgesteld d.d. 28 juni 2012.
De Nota Ruimtelijke Kwaliteit treedt in werking op 1 september 2012.

Haarlem

juli 2012

Reageren:

ruimtelijkekwaliteit@haarlem.nl

Gemeente Haarlem

Nota Dak

visie daklandschappen Haarlem

Bijlage bij de Visie op ruimtelijke kwaliteit, versie juli 2012

Visie op hoofdlijnen

- *Het Haarlemse daklandschap biedt veel kansen om opgaven als duurzaamheid en intensief ruimtegebruik te faciliteren.*
- *Het huidige historisch daklandschap van Haarlem is waardevol en verdient bescherming.*
- *Duurzame ingrepen en intensivering van het daklandschap worden zo veel als kan mogelijk gemaakt, waarbij er respect is voor ruimtelijke kwaliteit.*
- *Het gebruik van daken voor de opwekking van zonne- en windenergie biedt de meeste kansen in (grootschalige) werkgebieden en 20^e eeuwse woongebieden.*
- *Niet-toegankelijke daktuinen zijn in Haarlem overal mogelijk. Met name in dichtbebouwde delen van de stad moeten daktuinen worden gestimuleerd om de kwaliteit van binnengebieden te vergroten.*
- *Dakkapellen en dakopbouwen zijn ondergeschikt aan de architectonische eenheid (zoals een straat, een buurt, een ensemble).*
- *Werken met trends heeft een positieve invloed op de ruimtelijke kwaliteit en kan het vergunningsproces versnellen.*
- *In de dichtbebouwde wijken van Haarlem zijn dakterrassen toegestaan. Dakterrassen vergroten de woonkwaliteit mits rekening wordt gehouden met privacy van omwonenden.*
- *In de historische stad zijn panden met een kap het uitgangspunt, ook bij nieuwbouw. Dat biedt kansen voor vergroten bebouwing, duurzaamheid en het opnemen van installaties.*
- *Het plaatsen van utilitaire installaties, leidingen en dergelijke op het dak leidt tot een ongewenst stadsbeeld. De plaatsing hiervan is nu niet vanzelfsprekend en dient te worden geïntegreerd in het gebouwontwerp.*
- *Op het dak is altijd ruimte voor een goed idee.*

Inhoudsopgave

Visie op hoofdlijnen	3
1. Inleiding	6
2. Visie op het Haarlemse daklandschap	7
2.1 De ontwikkeling van het dak	7
2.2 Gebiedstypen	8
3. Visie op duurzaamheid en daken	13
3.1 Zonne-energie	13
3.2 Windenergie	15
3.3 Niet-toegankelijke groene daken	17
4. Visie intensief ruimtegebruik en daken	19
4.1 Plaatselijke gootverhoging in zijdakvlak	19
4.2 Dakkapellen	19
4.3 Dakramen	20
4.4 Dakopbouwen/kappen	21
4.5 Dakloggia's	24
4.6 Toegankelijke daktuinen en dakterrassen	24
5. Utilitaire installaties	25
6. Gereedschap	26
6.1 Juridisch gereedschap	26
6.2 Procesmatig gereedschap	26
6.3 Toekomstig gereedschap	26
7. Conclusie	28
7.1 De beschermde stad	28
7.2 De consoliderende stad	28
7.3 De transformerende stad	28
Colofon	29
Bronvermelding	29

1. Inleiding

Groei, de drijfveer van de laatste eeuw. Belangrijk maar ook ingrijpend voor het duurzaam ontwikkelen van een bestaande en intensief bebouwde stad.

Haarlem is een stad met een hoge bebouwingsdichtheid en weinig groen. Een verdere groei van het woningenbestand van Haarlem is de komende tijd voorzien. Het uitgangspunt is om deze groei binnen de huidige bebouwingsgrenzen van de stad te bewerkstelligen en niet ten koste te laten gaan van ruimtelijke kwaliteit. Intensief ruimtegebruik is dé manier om verder te ontwikkelen.

De gemeente Haarlem heeft als ambitie 'Haarlem klimaatneutraal in 2030'. Dat wil zeggen dat het energieverbruik niet leidt tot de uitstoot van CO2 of andere broeikasgassen. Groene daken, gebouwgebonden windmolens, zonneboilers en -panelen. Zomaar een aantal actuele duurzaamheidsoplossingen die verschil kunnen gaan maken voor de leefbaarheid van de stad. Het dak lijkt de meest logische plek om dergelijke installaties te plaatsen.

Er zijn in de stad voorbeelden aan te wijzen waar ingrepen in het dak een negatieve invloed hebben op de ruimtelijke kwaliteit. Wildgroei van dakopbouwen en dakkapellen zijn hier een voorbeeld van. Kennelijk is het ruimtelijk kwaliteitsbeleid van de gemeente Haarlem in de huidige vorm niet in staat dit tegen te houden. Vanuit de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit is aangegeven dat er behoefte is aan een eenduidige visie op het daklandschap. Deze visie kan dan tevens dienen als input voor bestemmingsplannen en ander beleid dat raakvlakken heeft.

De vraag die voorligt is:

Hoe kan het Haarlemse daklandschap op een duurzame manier bijdragen aan enerzijds het behouden/vergroten van ruimtelijke kwaliteit en anderzijds aan een intensiever ruimtegebruik?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden is eerst een waardebeoordeling nodig van het bestaande daklandschap. Wat zijn de kwaliteiten van het Haarlemse (historische) daklandschap per typologie? Dit wordt beschreven in hoofdstuk 2.

Als bekend is wat de kansen en beperkingen van een gebied zijn wordt in hoofdstuk drie en vier per thema onderzocht op welke manier het dak kan worden ingezet.

Er is gekozen voor de volgende thema's:

- Duurzaamheid.
- Intensivering ruimtegebruik.
- Utilitair gebruik.

Per thema worden kansen, mogelijkheden, beperkingen en de invloed op de ruimtelijke kwaliteit beschreven.

De visie en randvoorwaarden zijn vertaald in criteria en opgenomen in deel 2 van de Nota Ruimtelijke Kwaliteit. Deze criteria voor ruimtelijke kwaliteit worden per typologie beschreven. Alle in deze visie besproken onderwerpen zijn verwerkt. De criteria hebben als doel duidelijkheid te creëren voor initiatiefnemer en plantoetser.

"Ruimtelijke kwaliteit omvat:

De functionaliteit, de duurzaamheid, de esthetiek en de cultuurhistorische waarde van een gebied, een ruimtelijke structuur of een bouwwerk."

Zonnepanelen in beschermd stadsgezicht

Dakterassen

Ontoegankelijk sedumdak

Dakkapellen

2. Visie op het Haarlemse daklandschap

Het daklandschap van Haarlem is het waard om actief te beschermen. Maar waarin zit nu deze waarde? Hoe heeft het dak zich ontwikkeld en hoe hebben de specifieke wijken hun eigen daklandschap gekregen? In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de kwaliteiten van het daklandschap in Haarlem. Er wordt per wijk een beschrijving gegeven en een visie waar de ontwikkelingsmogelijkheden liggen.

2.1 De ontwikkeling van het dak

De architectuurhistorie kent tal van voorbeelden waarbij het dak zorgvuldig ontworpen werd als bekroning van het gebouw, aansluitend op de architectuur van de gevels. De Vleeshal in Haarlem is daar een prachtig voorbeeld van.

Aan het dak werd veel aandacht besteed. De economische betekenis van de kapruimte bleef in eerste instantie beperkt. Onder de kap waren ruimtes voor opslag, het drogen van de was, dienstbodenkamertjes e.d.

De hoofdvorm van daken was in de eerste plaats bepaald door het beschikbare materiaal van de dakbedekking. Leien en pannen vroegen om daken met een specifieke helling om het hemelwater efficiënt af te voeren. Het zadeldak is daarom de meest algemene dakvorm.

Naast de zadeldakvorm zijn er tal van koepel- en spitsvormen om gebouwen of delen daarvan te bekronen. De torens zoals Haarlem die ook kent vormen daar de meest extravagante uiting van.

De overgang van gevel naar kap werd vaak benut om decoratieve elementen toe te passen, zoals bijvoorbeeld een kroonlijst. Daarnaast zijn dakkapellen, schoorstenen, torens en torentjes bij uitstek gebruikt om het werk te bekronen. Die vormen de architectonische vertaling van functionele elementen om licht en lucht toe te laten en rook af te voeren.

In latere periodes werd de beëindiging van de gebouwen door middel van een kap steeds minder gewenst vanuit de modernistische architectuur opvattingen en technische vooruitgang. Gebouwen werden veelal met een plat dak beëindigd.

De laatste decennia werd er bij nieuwbouw weer vaker voor een kap gekozen mede vanwege ruimteopbrengst, de wens om in het bestaande daklandschap te passen en vanwege wensen uit de markt. De notie van het behoud van het historisch daklandschap en de daardoor in het bestemmingsplan opgenomen kapverplichting heeft ook een bijdrage geleverd.

Platte daken aan de Kleverlaan

De Waag en het Teylers museum

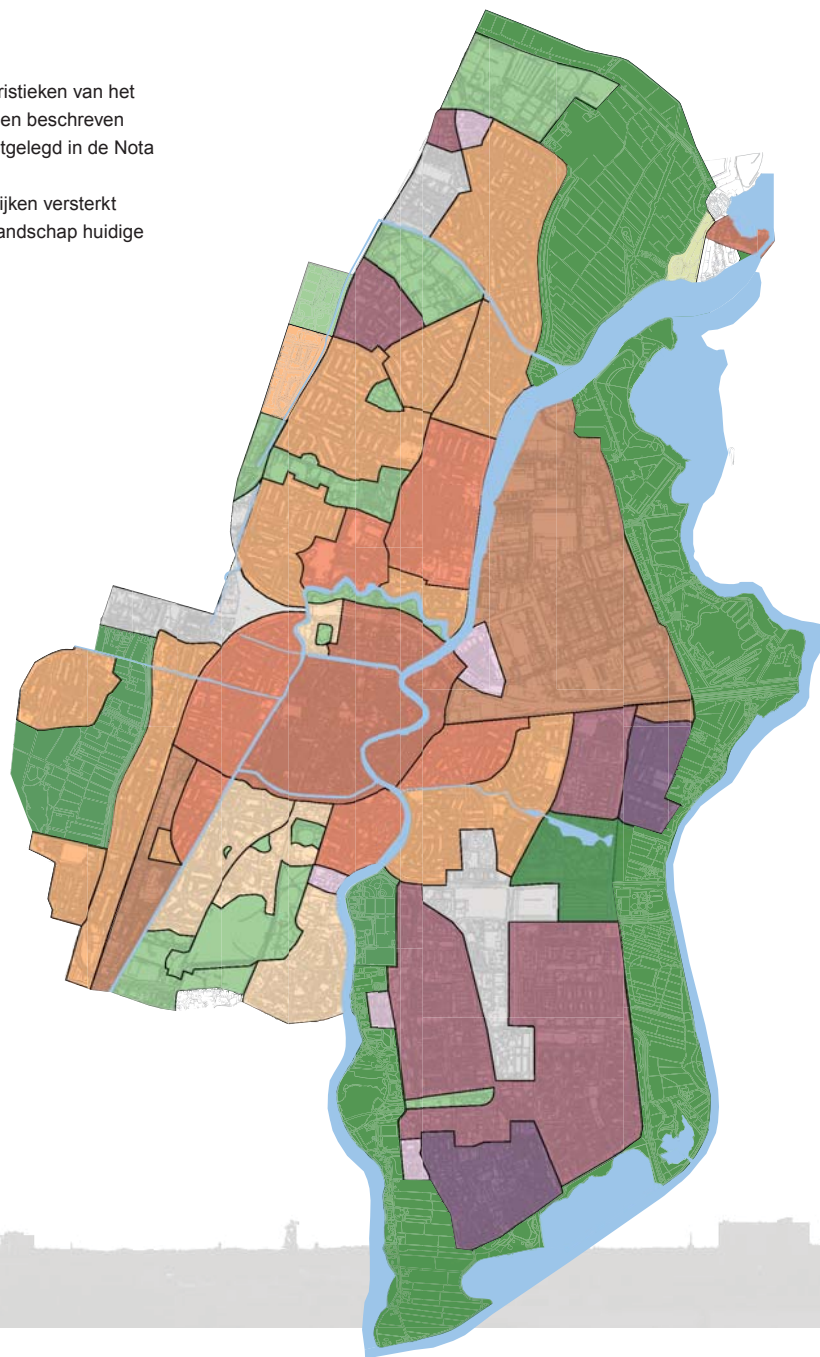
De Vleeshal, expressie architect

Zoals dhr. Han Michel stelt in het boek 'De vijfde gevel': Een gebouw heeft recht op een goed dak. Goed ontworpen en goed beheerd. Het dak zou weer een onderdeel van het gebouw moeten worden, en niet slechts de bodem van de hemel, een stortplaats voor alles wat men in het gebouw niet kwijt kan'.

2.2 Gebiedstypen

Binnen de stad bestaan er verschillen in de karakteristieken van het dak. Hieronder zijn de verschillende daklandschappen beschreven aan de hand van de gebiedstypen zoals die zijn vastgelegd in de Nota Ruimtelijke kwaliteit:

Er wordt gesteld dat juist de verscheidenheid aan wijken versterkt moet worden. Dat betekent dat ingrepen in het daklandschap huidige kwaliteiten zullen moeten benutten en versterken

LEGENDA

- Historische Kernen
- Eerste uitbreidingen buiten de vestingsgracht (1870-1920)
- Gebieden 1920-1960
- Villagegebied
- Strokenbouw (1960-1975)
- Woonerven (1975-1985)
- Woonbebouwing na 1985
- Divers
- Bedrijven / Kantoorgebied
- Stedelijk groen
- Water
- Landschappelijk groen

Historische kernen

De daken in de historische kern (beschermd stadsgezicht) kennen een rijke schakering van verschillende kapvormen. De daken in de oude stad zijn steil, voornamelijk met hellingen tussen de 45 en de 60 graden. Platte daken komen in minderheid voor. Kappen verschillen per pand. Door de organische groei van de binnenstad zijn de kavels en daarmee de dakvorm vaak niet rechthoekig.

De nokrichting is afwisselend loodrecht op en evenwijdig aan de voorgevel. In de oude kern van de stad is vooral het veelvuldig voorkomen van daken met een nok loodrecht op de straat opvallend. In de noordelijke uitleg en in de uit de negentiende eeuw daterende binnenstadsdelen komen overheersend langskappen voor. Dat geldt ook voor een wijk als de Vijfhoek, waarvan niet onaanzienlijke delen tengevolge van de achteruitgang van de stad in de achttiende eeuw verpauperd en in de negentiende eeuw vervangen zijn.

Veel daken hebben nog de oorspronkelijke (vaak monumentale) dakbedekking. Van unieke gebouwen zijn de daken vaak verbijzonderd, niet alleen in hoogte maar ook in vorm en mate van detaillering.

Daken, met name varianten op het zadeldak en schilddak, worden gedekt met pannen, lei, dakleer of ander materiaal.

Kansen voor het gebruik van het dak liggen in de historische kern vooral in het benutten of creëren van kapruimte op de hoofdbebouwing. Daarbij dient aansluiting op de grote verscheidenheid aan dakvormen en uitvoering in hoogwaardige materialen het uitgangspunt te zijn. De daken van bebouwing in het binnengebied kunnen dubbel worden gebruikt.

Eerste uitbreidingen buiten de vestingsgracht

Aaneengesloten gevelwanden direct in de rooilijn, bestaande uit individuele panden of kleinere ensembles. Kapvormen variëren per ensemble of per pand, waardoor bebouwing een individuele uitstraling krijgt.

Garenkokerskwartier

De negentiende-eeuwse bebouwing wordt vaak gedekt door een afgeplat schilddak en is aan de voorzijde voorzien van een timpaanvormige dakkapel, de jongere bebouwing door een variant op een schild- of zadeldak. Kappen worden gedekt met matte, keramische rode of antraciet gekleurde pannen of leien.

Transvaalbuurt

De bebouwing is twee bouwlagen-met-kap hoog. De hoogte van de bouwlaag varieert echter. Soms is er in zijstraten ook bebouwing van één bouwlaag met kap te vinden. Hoekpanden worden door een iets groter volume geaccentueerd. Kapvormen variëren van zadeldak of schilddak tot plat dak. In de Transvaalbuurt staat de nokrichting vaak haaks op de straat, in de Indische Buurt is het dak evenwijdig aan de straat geplaatst. Dakopbouwen komen veel en in allerlei gedaanten voor, waardoor het straatbeeld onrustig is geworden. De daken worden gedekt door rode of donkere pannen. Door de vele verbouwingen en renovaties, veelal particulier uitgevoerd, is van de oorspronkelijke eenheid in de detaillering per straat weinig meer te herkennen.

Kleverpark en Bomenbuurt

Langs hoofdstraten is de bebouwing twee bouwlagen met kap hoog, terwijl in de zijstraten de hoogte beperkt blijft tot één bouwlaag met kap of twee bouwlagen met plat dak. De nokrichting van de kap, een zadeldak of een schilddak, loopt evenwijdig aan de as van de straat. Veel daken hebben zowel aan de voor- als achterzijde dakkapellen. Waar de kap ontbreekt wordt vaak per pand een dakopbouw gerealiseerd. De daken worden als zij voorzien zijn van een kap gedekt door matte antracietkleurige of rode pannen.

Leidsebuurt

De bouwvolumes worden veelal gedekt door een afgeplat schilddak, een zadeldak of samengestelde kap. In de loop der tijd is er vooral aan de kappen veel gesleuteld. Bij één bouwlaag hoge panden is in veel gevallen, zoals in de Sterrebosstraat, De Clercqstraat en Olycanstraat, de gevel tot aan de nok toe doorgetrokken. Daarnaast komen dakopbouwen en dakkapellen veelvuldig voor. Deze toevoegingen zijn niet uniform en dragen bij aan een onrustig straatbeeld. De daken worden gedekt door rode of donkere pannen. Door de vele verbouwingen en renovaties, veelal particulier uitgevoerd, is van de

oorspronkelijke eenheid in de detaillering per straat weinig meer te herkennen.

Leidsevaartbuurt

De bebouwing is vooral één laag met kap hoog. In het noordelijk deel is de bebouwing hoger, twee lagen met kap, tot drie lagen naast de Nieuwe Sint Bavokerk. Aan de Jan Stuytstraat bevinden zich appartementen uit de jaren '50 in drie lagen met een flauwe kap met de noklijn parallel aan de weg. In het zuidelijke deel is de kap van de lagere bebouwing prominent aanwezig in het straatbeeld doordat de nokrichting evenwijdig aan de straat ligt. Dit beeld wordt onderbroken door topgevels en regelmatig geplaatste dakkapellen, waardoor de kleine schaal van de bebouwing meer nadruk krijgt. Omdat het vaak kleine woningen betreft zijn de bouwmassa's hier en daar bloksgewijs uitgebreid, bijvoorbeeld door het verhogen van de achtergevels. In de Zonnebloemstraat zijn op individuele basis dakopbouwen gerealiseerd, waardoor een afwijkend straatbeeld is ontstaan.

Rozenprieel

De meeste bebouwing in Rozenprieel is uitgevoerd in twee bouwlagen met kap. Dit kan een langskap of topgevel zijn. De stadsvernieuwingspanden hebben vaak een (gedeeltelijk) plat dak. Dakkapellen komen veelvuldig voor, hetzij meegenomen in het originele ontwerp, hetzij later gerealiseerd. Kappen zijn gedekt met oranje of antraciet pannen. De stadsvernieuwingscomplexen wijken zowel qua kleur als wat betreft materiaalgebruik soms sterk hiervan af.

Amsterdamsebuurt

De stedelijke bebouwing bestaat in de Amsterdamsebuurt uit bouwblokken van twee tot drie lagen hoog, al of niet met kap.

Wanneer in één bouwlaag met kap is gebouwd, zijn de woningen veelal bloksgewijs uitgebreid met een dakkapel, waardoor een ritmiek in het gevelbeeld ontstaat. Bij de individuele bebouwing in de Amsterdamsebuurt variëren hoogte en kapvorm van de woningen. Later geplaatste dakopbouwen versterken het gevarieerde gevelbeeld. In sommige delen komt lagere bebouwing, zoals arbeiderswoningen in één laag met kap voor. Een voorbeeld hiervan zijn de woningen aan de tweede Vooruitgangstraat, in het oudere deel van de Amsterdamsebuurt, waar de kap parallel aan de weg soms wordt onderbroken door topgevels. Een andere uitzondering is het appartementengebouw aan het Teylerplein. De kappen zijn gedekt met matte antraciet of rode pannen. Bij de vroeg naoorlogse bebouwing zoals aan het Van Zeggelenplein springen de geschilderde betonnen ornamenten van de wederopbouwarchitectuur in het oog.

Gebieden 1920-1960

Bebouwing is vaak complexgewijs ontworpen. Het dak speelt een belangrijke rol in de eenheid van een ensemble. Ensembles zijn er vaak op de schaal van het bouwblok. Veelal zijn er op de hoeken van bouwblokken architectonische accenten in de vorm van afwijkende kappen of hogere bebouwing gerealiseerd. Nokrichting van de kap, een zadel of een schilddak loopt vaak evenwijdig aan de as van de straat. Ambachtelijk materiaalgebruik. Waar de kap ontbreekt wordt vaak een dakopbouw gerealiseerd.

Patrimoniumbuurt

In de bebouwing is een duidelijke hiërarchie te onderscheiden. Langs de Kloppersingel is de bebouwing twee bouwlagen met kap hoog, deze woningen zijn gebouwd voor middenstanders. De bebouwing aan de achterliggende straten is één bouwlaag met kap hoog en was bedoeld voor arbeiders. Op hoeken, waar winkels en een school gesitueerd zijn, en boven poorten is de massa één bouwlaag hoger. Alle bouwblokken worden gedekt door een samengestelde, gebroken kap die regelmatig wordt onderbroken door een topgevel en regelmatig geplaatste dakkapellen. De daken zijn gedekt met rode pannen.

Kleverpark, Bomenbuurt en Planetenwijk

In de gebieden die van na 1920 dateren, is de bebouwing veelal complexgewijs ontworpen. Dit uit zich in de samenhang van de architectuur, waardoor de panden zichtbaar deel uitmaken van een ensemble op het schaalniveau van het bouwblok. Veelal zijn er op de hoeken van bouwblokken architectonische accenten in de vorm van bijvoorbeeld afwijkende kappen of hogere bebouwing gerealiseerd.

Langs hoofdstraten is de bebouwing twee bouwlagen met kap hoog, terwijl in de zijstraten de hoogte beperkt blijft tot één bouwlaag met

kap of twee bouwlagen met plat dak. De nokrichting van de kap, een zadel- of een schilddak, loopt evenwijdig aan de as van de straat. Veel daken hebben zowel aan de voor- als achterzijde dakkapellen. Waar de kap ontbreekt wordt vaak per pand een dakopbouw gerealiseerd. De daken worden als zij voorzien zijn van een kap gedekt door matte antraciet kleurige of rode pannen.

Indische buurt noord

De bebouwing is twee bouwlagen met kap hoog. De hoogte van de bouwlaag varieert echter. Soms is er in zijstraten ook bebouwing van één bouwlaag met kap te vinden. Hoekpanden worden door een iets groter volume geaccentueerd. Kapvormen variëren van zadeldak of schilddak tot plat dak. In de Transvaalbuurt staat de nokrichting vaak haaks op de straat, in de Indische Buurt is het dak evenwijdig aan de straat geplaatst. Dakopbouwen komen veel en in allerlei gedaanten voor, waardoor het straatbeeld onrustig is geworden. De daken worden gedekt door rode of donkere pannen. Door de vele verbouwingen en renovaties, veelal particulier uitgevoerd, is van de oorspronkelijke eenheid in de detaillering per straat weinig meer te herkennen.

Vogelbuurt

Veel van de bebouwing is complexmatig ontstaan, waardoor er binnen de wijken weer aparte sfergebieden zijn te onderkennen. In bouwhoogte is een duidelijke hiërarchie aanwezig: gemiddeld is de bebouwing twee bouwlagen hoog, terwijl langs de ontsluitingsroutes de bebouwing drie bouwlagen hoog is. De bouwblokken worden afgesloten door een plat dak of door een zadeldak. Voorgevels worden veelal verlevendigd door erkers, doorgetrokken of verspringende gevelgedeelten en dakkapellen. Met name in de Vogel- en Rivierenbuurt, waar de meeste bebouwing met plat dak gelegen is,

komen veelvuldig dakopbouwen voor die vaak wat maat en detaillering betreft van elkaar verschillen. De daken worden gedekt door pannen, waarvan de kleur per cluster verschilt. Het traditionalisme, ook wel Delftse School genoemd, grijpt terug op het ambachtelijk bouwen in baksteen met samengestelde kapvormen en doorlopende topgevels.

De Krim en Oosterduin

De bebouwing is in beide wijken overwegend twee bouwlagen met kap hoog. De meeste bouwmassa's hebben strakke gevels en worden gedekt door een zadeldak of schilddak. Dakkapellen komen zowel aan de voor- als achterzijde voor en zijn vaak vergroot. Daken worden afgedekt met pannen.

Ramplaankwartier

Het gebied is relatief dicht bebouwd met voornamelijk woonblokken die evenwijdig aan de straat zijn georiënteerd. Daarnaast komen ook vrijstaande en dubbele woningen voor die vaak met de nokrichting haaks op de as van de straat zijn gericht. De bebouwing is gemiddeld één à twee bouwlagen hoog en wordt gedekt door een (gebroken) zadeldak of schilddak. Dakkapellen, dakopbouwen en aanbouwen komen veelvuldig voor door de relatief kleine afmetingen van de woningen. In het Tuindorp volgen de bouwmassa's het bochtige stratenpatroon en zijn niet hoger dan één bouwlaag met kap. De daken worden gedekt door pannen die ook in kleur variëren.

Houtvaartkwartier

De gemiddelde bouwhoogte in het Houtvaartkwartier is twee bouwlagen met kap. De nokrichting is meestal evenwijdig aan de as van de straat gericht. De bebouwing uit de jaren twintig tot en met vijftig wordt gekenmerkt door gevels met erkers en balkons. Ook zijn de hoekpanden vaak iets hoger en meer geaccentueerd. In het deelgebied zijn verscheiden variaties op het zadel- en schilddak te onderkennen. Soms, zoals aan de Thomsonlaan, wordt het bouwvolume afgedekt door een platdak. De daken worden gedekt door pannen. Per cluster of straat varieert de kleur van de baksteen en de pannen.

Slachthuisbuurt

De stedelijke bebouwing bestaat in de Slachthuisbuurt uit bouwblokken van twee tot drie lagen hoog, al of niet met kap. Erkers en verspringingen in de voorgevel verlevendigen de gevelopbouw bij de complexmatige bebouwing. Wanneer in één bouwlaag met kap is gebouwd, zijn de woningen veelal bloksgewijs uitgebreid met een dakkapel, waardoor een ritmiek in het gevelbeeld ontstaat. De kappen zijn gedekt met matte antraciet of rode pannen. Bij de vroeg naoorlogse bebouwing zoals aan het Van Zeggelenplein springen de

geschilderde betonnen ornamenten van de wederopbouwarchitectuur in het oog.

In de buurten met bebouwing in twee lagen of één laag met kap wordt veel gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de woning uit te breiden. Dit gaat wel eens ten koste van de eenheid en daarmee de beeldkwaliteit. De straten of wijken met de meeste kwaliteit zijn straten waar ingrepen in het dak per ensemble of straat een eenheid vormen. Er zijn straten waarbij geen trend meer is aan te wijzen. Hier wordt vooral gelet op de uitbreiding passend is bij de individuele woning. Platte daken op hoofd- en bijgebouwen kunnen beter benut worden. Voor de wijken in de beschermde stad geldt dat monumenten en bebouwing met een orde twee aanduiding belangrijk zijn voor het straatbeeld. Uitbreidingen moeten zorgvuldig worden uitgevoerd.

Villagegebieden

De panden verschillen onderling sterk qua kapvorm en kleur en materiaalgebruik. Naast de volledige kap is een bebouwing van 3 lagen met een afgeschuind dakschild aan de voorzijde ook een gebruikelijke dakvorm. Vanaf de straat gezien ontstaat een gelijk straatbeeld voor beide vormen. De kappen zijn veelvuldig onderbroken door verschillende typen topgeveltjes, torentjes en dakkapellen.

Ooster- en zuiderhout

De panden zijn, met uitzondering van het complex in Oosterhout en meer recente invullingen, op zichzelf herkenbaar en verschillen onderling sterk qua kapvorm, bouwstijl, kleur- en materiaalgebruik. Kenmerkend is dat de oorspronkelijke woningplattegrond bij de villabebouwing veelal sterk is vergroot met uitbouwen aan alle zijden van de woning. Ook aangebouwde balkons en overkappingen komen veelvuldig voor en verlevendigen de hoofdvorm van de woning. De bouwhoogte is over het algemeen twee bouwlagen met een kap. In het geval van de recente inbreiding aan de Vijverlaan en het Spaarne is dit een lessenaarsdak. De daken hebben een enkelvoudige of samengestelde kap in uiteenlopende vormen. De kap is gedekt door matte antraciet of rode pannen.

Haarlemmerhout

Afhankelijk van de periode en de bouwstijl is de bebouwing voorzien van een plat dak of kap in verschillende vormen. De bebouwing heeft op zichzelf een sterke uitstraling en binnen ensembles zijn detaillering, kleur en materiaalgebruik op elkaar afgestemd.

Koninginnebuurt & Bosch en Vaart

De panden zijn, met uitzondering van meer recente invullingen, op zichzelf herkenbaar en verschillen onderling sterk qua kapvorm,

bouwstijl, kleur- en materiaalgebruik. De bouwhoogte is over het algemeen twee bouwlagen met een kap, of drie met een plat dak en een afgeschuind dakschild aan de voorzijde. Het straatbeeld is daardoor hetzelfde als bij twee bouwlagen met een kap. De kappen zijn veelvuldig onderbroken door verschillende typen topgevels, torentjes of dakkapellen, zodat een levendig straatbeeld is ontstaan. Dit beeld wordt versterkt door veelvormige uit- en aanbouwen op de begane grond. Op de hoeken van gesloten bouwblokken is soms een bescheiden accent gerealiseerd. De kappen zijn gedekt door matte antraciet of rode pannen.

Kenaupark en bolwerken

Het Kenaupark en de bolwerken wijken af van het bebouwingpatroon. De bebouwing bestaat hier uit solitaire, vrij gesitueerde grote volumes in een groene setting. De villa's bestaan veelal uit twee hoge lagen met een kap. De daken hebben een enkelvoudige of samengestelde kap in uiteenlopende vormen. De kap is gedekt door matte antraciet pannen.

Alle villawijken liggen in de beschermde stad, zijn monument of gewaardeerd als orde 2. Het huidige daklandschap is van hoge kwaliteit. Er zijn in deze wijken niet veel kansen voor uitbreidingen. Ingrepen dienen ondergeschikt te zijn en moeten passen bij de individuele woning of ensemble. Platte daken op hoofd- en bijgebouwen kunnen beter benut worden indien ingrepen niet zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied. Hoogwaardige materialisering is het uitgangspunt.

Strokenbouw (1960-1975)

Verskillende gangbare stijlen uit de tijd van de bouw hebben gezorgd voor een mengeling van kapvormen. Een meer traditionele stijl als de 'Delftse school' heeft zadeldaken en lessenaarsdaken met pannen

ingebracht. Vanuit de rationele ontwerphoek deden platte daken hun intrede. Er hebben veel individuele veranderingen plaatsgevonden zoals kapverhoging en dakopbouwen. Daar waar de gebouwen in bezit zijn van corporaties is de eenheid en daarmee de kwaliteit beter behouden gebleven.

Europawijk, Boerhaavewijk en Meerwijk

De bebouwing is hoofdzakelijk geordend door middel van stempels. Een stempel is opgebouwd uit bebouwing in twee bouwlagen, hoge woonblokken en of portiekflats met gemiddeld vier bouwlagen. De woonblokken hebben meestal een kap, variërend van een dwars geplaatst of repeterend zadeldak tot een plat dak of een combinatie van beide. Vooral bij de oudere woonblokken zijn de kappen verhoogd en zijn aan de voor- en achterzijde dakkapellen geplaatst. Bijgebouwen en aanbouwen bevinden zich meestal achter de woningen. De portiekflats worden gedekt door een plat dak. Materiaalgebruik varieert per cluster. De woonblokken worden gedekt door een pannendak de kleur van de pannen is oranje, antraciet of bruin. Soms komen dakleer of golfplaat als dakbedekking voor.

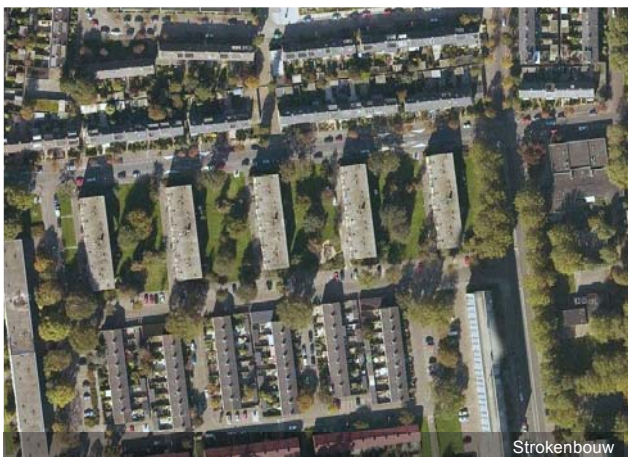
Parkwijk

De bebouwingshoogte varieert van twee bouwlagen met plat dak in het zuidoosten tot viereneenhalve bouwlaag bij de grootschalige vormgegeven flats. De rijtjeshuizen hebben een zadelf- of lessenaarsdak. Eenvoudige rechthoekige vormen zijn dominant in dit deelgebied; individuele uit- en aanbouwen komen niet voor, evenmin als dakkapellen aan de voorzijde. De zadeldaken van de rijtjeshuizen zijn gedekt met matte antraciet pannen.

Sinnevelt en Delftwijk

In beide wijken is sprake van een afgewogen verscheidenheid in bouwhoogte en massa. Twee bouwlagen hoge eensgezinswoningen worden afgewisseld door drie tot vier bouwlagen hoge portiekflats. In Sinnevelt en Delftwijk overheerst de wederopbouwarchitectuur. Sommige bouwblokken zijn in een meer traditionele, in de trant van de Delftse School opgetrokken: de panden zijn opgetrokken in bruine baksteen en worden gedekt door een zadelf- of lessenaarsdak van pannen. De volumes worden gedekt door platte daken.

Eenheid in straatbeeld en verkaveling is kenmerkend voor deze wijken. Dit vormt ook het uitgangspunt voor uitbreidingsmogelijkheden in de kap. De platte, grote dakvlakken op hogere bebouwing lenen zich voor dubbel gebruik.

Woonerven 1975-1985

Doorgaande kappen en platte daken komen veelvuldig voor. Kapvormen van de eengezinswoningen verschillen per buurt of per cluster. Vaak worden dakvlakken of geveldelen aan een zijde gedeeltelijk doorgetrokken waardoor speelse bouwmassa's ontstaan. Op de hoeken van bouwblokken zijn er accenten in de vorm van afwijkende kappen. Daken worden gedekt met rode of donkere pannen. Er worden vaak brede bakgoten toegepast.

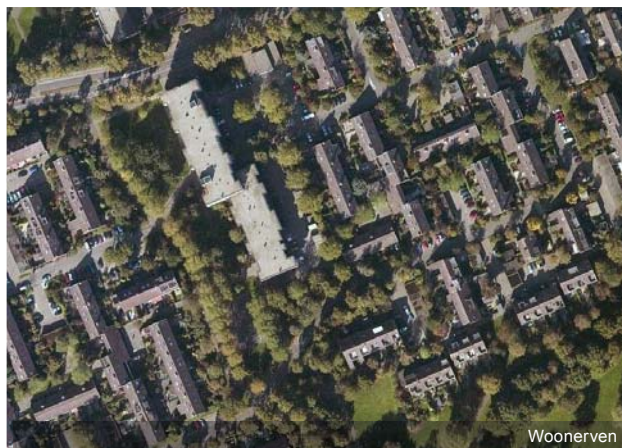
Molenwijk

Kenmerkend voor de ruimtelijke opbouw van Molenwijk is dat de hoogbouw in het centrum is geconcentreerd en de laagbouw eromheen. Het centrale complex is maximaal tien bouwlagen hoog en opgebouwd uit volumes van verschillende hoogten die afgedekt worden met een plat dak. In de woonbuurten er omheen is vooral laagbouw tot twee bouwlagen met kap hoog te vinden. Naast gewone woonblokken komen ook geschakelde woningen voor. Vaak worden dakvlakken of geveldelen aan één zijde (gedeeltelijk) doorgetrokken, waardoor speelse bouwmassa's ontstaan. De kapvormen van de gezinswoningen verschillen per buurt of cluster. Aan Hondsbos en Dever e.o. komen bijzonder speelse combinaties van een platdak met een aan de onderkant afgeschuind zadeldak voor, in Saeftinge e.o. samengestelde zadeldaken en in het oostelijk deel vooral platte daken. Tussen de geschakelde woningen en woonblokken staan portiekflats van vier tot zes bouwlagen hoog. De daken worden gedekt met rode of donkere pannen. De detaillering vloeit vooral voort uit de variatie in de venstervormen en het spelen met de gevelhoogten en dakvlakken. Er worden vaak brede bakgoten toegepast.

Zuiderpolder

Het rijtjeshuis in twee bouwlagen met kap of plat dak komt veelvuldig en in vele varianten in de wijk voor. De massa op het niveau van het bouwblok is maatgevend voor de sfeer in de straat. Per blok verschilt de vormgeving sterk, door de plaatsing van schuren voor de voorgevel, door afwijkende entreepartijen of door opvallende kapvormen. Accenten worden op stedenbouwkundig schaalniveau gerealiseerd met variatie in bouwhoogte; appartementenblokken die uitsteken boven de rijtjeshuizen en bij de entrees in het noordwesten van de wijk. Op architectonisch schaalniveau zijn er accenten op de hoeken van de bouwblokken. Deze laatste accenten komen onder meer voor in de vorm van afwijkende kappen en doorgetrokken voor- of achtergevels. Daken moeten worden gedekt met matte, keramische antracietkleurige donkere of oranje pannen.

Deze wijken kennen veel verschillende dakvormen met elk zijn eigen mogelijkheden. Door de opzet van georganiseerde organische vormen is veelvormigheid binnen kaders mogelijk. Het is minder belangrijk om vast te houden aan eenheid.

Woonbebouwing na 1985

Platte daken, zadeldaken en lessenaarsdaken wisselen elkaar af, waarbij op de hoek verbijzonderingen plaatsvinden als het draaien van de richting van de lessenaarskap. Kapvormen zijn per blok vormgegeven.

Divers

Delftwijk wordt geherstructureerd. Het gebied rondom Hogeschool Inholland is wisselend in de

stedenbouwkundige opzet. Aan de noordzijde ligt het grote volume van de Hogeschool. Evenwijdig aan de Randweg ligt het volume van Rijkswaterstaat met viereneenhalve laag en een platte afdekking. Het middengedeelte bestaat uit strokenbouw met een platte afdekking. De zuidgrens van het gebied wordt bepaald door villabeouwing en ensembles langs de Zijweg. Deze bebouwing is veelal voorzien van een samengesteld dakvlak of van een voorgeveldakschild aan de straatzijde. Er wordt afgedekt met rode of antracietkleurige keramische pannen.

Bedrijven/ kantoorgebied

De meeste bebouwing heeft een plat dak, vaak met een groot oppervlak. Daken zijn nauwelijks ingezet als architectonisch instrument. De daken worden gebruikt voor daglichtvoorzieningen en utilitaire voorzieningen. Een deel van de woonhuizen heeft een kap. Er is een zeer breed scala van dakbedekkingen en het niveau van de detaillering varieert nog wel eens.

De platte, grote dakvlakken lenen zich voor dubbel gebruik.

Conclusie

Verschillende wijken met verschillende daklandschappen. elke karakteristiek vraagt om een andere aanpak wat betreft ingrepen in het dakvlak. Welke ingrepen waar en hoe deze kunnen worden ingepast wordt uiteengezet in de volgende hoofdstukken.

3. Visie op duurzaamheid en daken

Duurzaamheid is een belangrijk en actueel onderwerp in het huidige ruimtelijk beleid. Een duurzame stad is een stad die toekomstbestendig is. Hierbij spelen niet alleen het dreigende tekort aan fossiele brandstoffen en de toenemende vervuiling een rol maar ook de beleving en de waardering van een gebied.

Het besef dat we voorzichtig moeten omgaan met onze fossiele brandstoffen en het gebruik ervan en uitstoot zoveel mogelijk moeten beperken, is ondertussen breed doorgedrongen.

Voor Haarlem geldt dat de jaarlijkse CO₂-uitstoot momenteel ongeveer 884.000 ton is. Hiervan wordt ongeveer éénderde veroorzaakt door de woningbouw en éénderde door de bedrijven en industrie. De utiliteitsbouw, de agrarische sector en verkeer en vervoer zijn samen verantwoordelijk voor de rest. In 2030 moet de uitstoot teruggebracht zijn tot nul. De gemeente Haarlem wil deze uitstoot aanzienlijk terugdringen en heeft voor de eigen gebouwen zelfs de ambitie om deze voor 2015 klimaatneutraal te hebben. Daklandschappen kunnen een grote bijdrage leveren aan deze ambitie!

Het Haarlemse daklandschap kan bijdragen aan het verduurzamen van de stad en aan een beter (leef-) klimaat. Ingerepen in het daklandschap zullen niet overall evenveel bijdragen of even goed passen in de omgeving.

Voor de volgende aspecten wordt in dit hoofdstuk een afweging gemaakt tussen het resultaat voor duurzaamheid en de effecten op leefbaarheid en zichtbaarheid.

- Zonne-energie.
- Windenergie.
- Niet toegankelijke groene daken.

De ontwikkelingen gaan snel. Niet alle toekomstige initiatieven

zullen passen binnen de nu opgestelde criteria. In die gevallen wordt teruggegrepen op de gouden regels en de algemene welstandsregels

3.1 Zonne-energie

Zon kan op verschillende manieren worden gebruikt; de warmte van de zon wordt direct omgezet in elektriciteit of de warmte wordt gebruikt om water te verwarmen.

Er bestaat een wijde variatie aan zonnecellen: de meer traditionele zonne-panels, maar ook nieuwe typen die kunnen fungeren als zonwering (waardoor koelinstallaties overbodig worden), amorf zonne-folies of transparante zonnecellen.

Voor het opwarmen van water zijn verschillende systemen in omloop. Zo wordt de zonneboiler gebruikt, een installatie waarbij water in een zonnecollector wordt verwarmd door de zon. De warmte wordt vervolgens gebruikt voor warm tapwater en ruimteverwarming. Zonneboilers zijn er in verschillende vormen. Een mooi voorbeeld is de NRG guard, een hekwerk dat bestaat uit verwarmingselementen.

In Haarlem bestaan, naast een snel groeiend aantal particuliere eigenaren van zonnepanelen, een aantal projecten die gebruikmaken van zonne-energie. Zo zijn er bijvoorbeeld het Reinaldahuis, de Laan van Berlijn en het 2 MW-project in Europawijk noord.

Ze zijn samen goed voor een besparing van ruim 400 ton CO₂ per jaar. Onlangs zijn er op de daken van de Philharmonie 242 zonnepanelen geïnstalleerd. Hiermee is het grootste zonne-energiesysteem van Haarlem in werking gezet.

De gemeente wil graag het opwekken van zonne-energie stimuleren, des te meer omdat dit kan bijdragen aan het doel Haarlem Klimaat Neutraal.

Kansen zonne-energie in Haarlem

In Haarlem zijn veel kansen voor het toepassen van producten om zonne-energie op te wekken. Afhankelijk van het type dak (plat of

hellend) en de oriëntatie ervan kan het rendement worden bepaald. Om de mogelijke opbrengsten van het bestaande daklandschap te analyseren, zijn er nieuwe computermodellen ontwikkeld. Vanuit energetische (en dus duurzame) overwegingen en op lange termijn ook vanuit het oogpunt van kostenbesparing is de opwekking van zonne-energie van groot belang. Verwacht wordt dat de opwekkosten voor 2020 al onder die van grijze liggen.

Visie

Er is een kansenkaart gemaakt die de meest geschikte locaties voor zonne-energie in Haarlem in beeld brengt. Hierbij wordt een afweging gemaakt tussen de invloed op de ruimtelijke kwaliteit en het rendement. Binnen de kaart wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën:

- Zeer kansrijk voor zonne-energie.
- Kansen voor zonne-energie op kleine schaal.
- Mogelijkheden voor zonne-energie, maar kwetsbaar in verband met ruimtelijke kwaliteit.

Zeer kansrijk voor zonne-energie.

Het meeste rendement voor zonne-energie kan worden behaald op grote gebouwen met platte daken of op schuine daken met een zongerichte oriëntatie. Deze zijn op grote schaal in de werkgebieden (met name Waarderpolder) en 20e eeuwse woongebieden (met name Schalkwijk) aanwezig. Hier kan dan ook de grootste winst behaald worden. Het daklandschap in de Waarderpolder biedt een enorm areaal aan ontwikkelingsmogelijkheden. In Schalkwijk zijn er met name op de grote gebouwen kansen. De elementen voor de winning van zonne-energie kunnen hier makkelijk onzichtbaar vanaf het maaiveld en op een collectieve manier worden gerealiseerd. Ingerepen worden in principe mogelijk gemaakt, ook als ze zichtbaar zijn, tenzij zorgvuldig vormgegeven en ingepast.

Kansrijk voor zonne-energie

In de delen van de stad die niet als beschermd stadsgezicht zijn aangewezen, zijn goede mogelijkheden om zonne-energie te winnen. Dit kan op individueel niveau (pandsgewijs) of juist op blokniveau (VVE, corporaties, bedrijven/kantoren). Ingrepen worden zorgvuldig ingepast en sluiten aan op de vorm en de gevel- of dakindeling van het gebouw of ensemble.

Kansen voor zonne-energie, maar kwetsbaar in verband met ruimtelijke kwaliteit

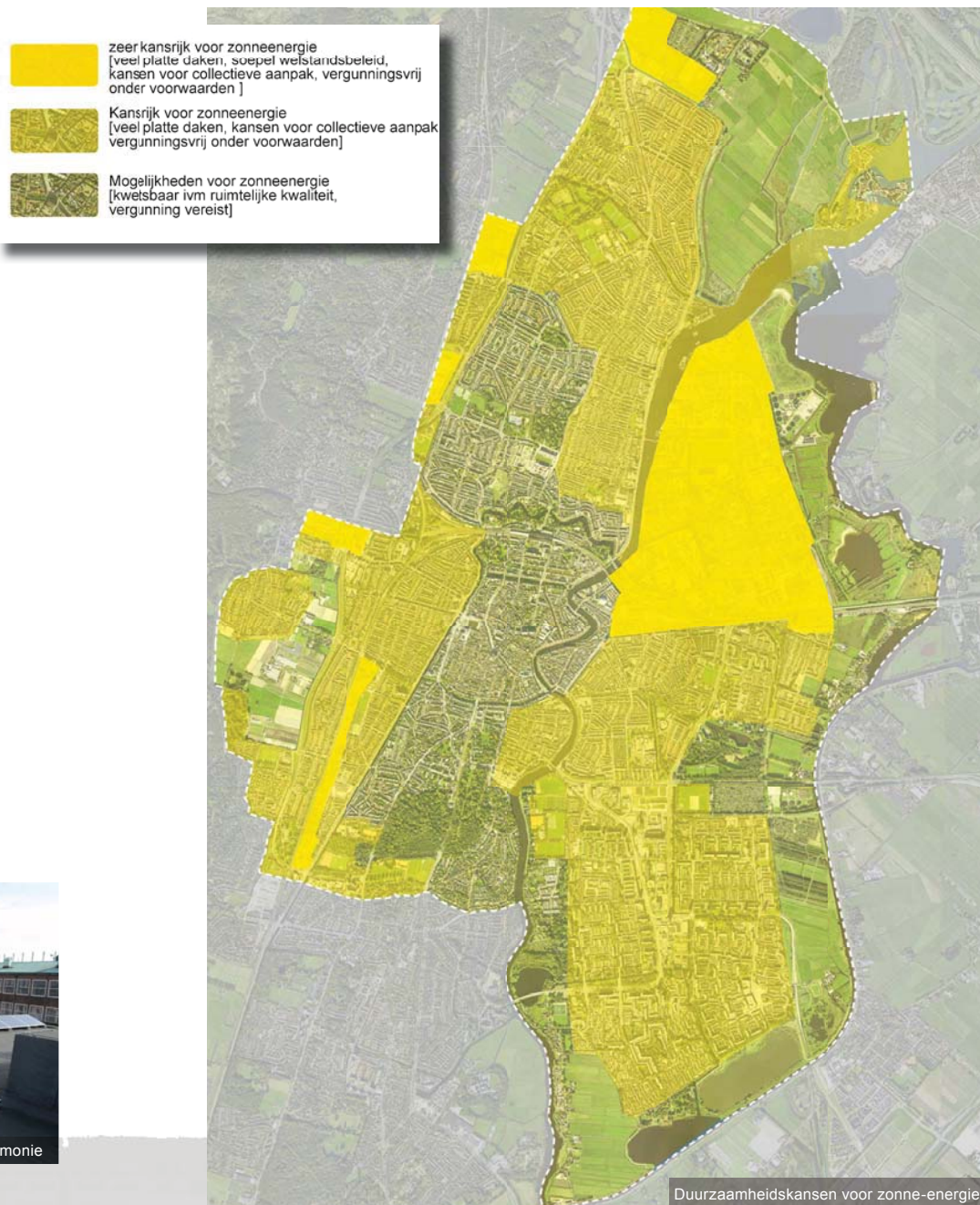
In het beschermd stadsgezicht zijn er, afhankelijk van het type dak en de oriëntatie hiervan ook kansen om op pandniveau zonne-energie toe te passen. Vanwege de hoge cultuurhistorische waarde en ruimtelijke kwaliteit is de plaatsing van elementen voor zonne-energie echter erg kwetsbaar. Bij monumenten wordt daarbij vanzelfsprekend ook gekeken of er geen historisch dakmateriaal verloren gaat. Een overweging kan dan juist zijn om losse zonnecellen wel toe te staan in plaats van geïntegreerde zonnecellen omdat deze de originele dakbedekking minder aantasten. Er moet dan wel op worden gelet dat het monumentale aanzicht en karakter van het pand niet verloren gaan. Meer kansen liggen er in de binnengebieden van de historische bouwblokken. Aan- en uitbouwen met platte afdekking komen hier veelvuldig voor. Duurzaam gebruik van de binnengebieden wordt aangemoedigd. Ingrepen aan de voorzijde worden niet zichtbaar vanaf de openbare weg geplaatst. Indien elementen zichtbaar worden geplaatst moeten ze geïntegreerd zijn in het ontwerp. Bij plaatsing in het binnengebied dient rekening te worden gehouden met de directe woonomgeving.

Plaatsing panelen sluit niet aan op bestaande lijnen

Zonnepanelen op de Philharmonie

3.2 Windenergie

Voor opwekking van windenergie op of rond gebouwen in een stedelijke omgeving zijn er kleinschalige windmolens (met een totale hoogte van maximaal 15 meter) en gebouwgebonden windmolens (maximaal 6 meter uitstekend boven de gebouwhoogte) ontwikkeld. Om het beste rendement te verkrijgen wordt aangeraden om turbines neer te zetten op gebouwen die minimaal 50% hoger zijn dan het omliggende hoogste object.

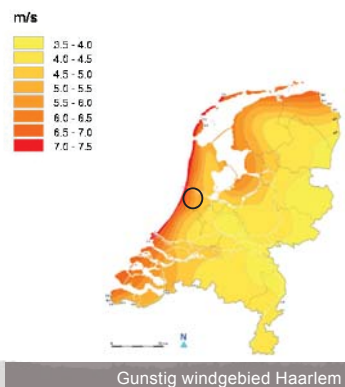
De afgelopen periode is de interesse voor deze kleinschalige windmolens in Nederland toegenomen.

De prijzen hiervoor zullen naar verwachting de komende tijd omlaag gaan en de opbrengst omhoog. Volgens schattingen kunnen gebouwgebonden windmolens in 2020 voorzien in circa 25% van de CO2-reductiedoelstellingen in de bebouwde omgeving.

Kansen in Haarlem

De gemeente Haarlem bevindt zich in een zone met een hoge gemiddelde windsnelheid (6,5 m/s, in vergelijking met 3,5 m/s in het Oosten van het land). Een kleinschalige windmolen heeft een minimale gemiddelde windsnelheid van 5,5 m/s nodig om goed te kunnen werken. Hierdoor zijn er dus veel kansen om een maximaal rendement uit windenergie te halen.

Vooralsnog is de vraag naar energiewinning uit kleinschalige windmolens niet groot. Gezien de verwachte ontwikkeling van dit type energievoorziening is ervoor gekozen hier wel uitspraken over te doen in deze nota.

Visie

Er is een kanskaart gemaakt die de meest geschikte locaties voor wind-energie in Haarlem in beeld brengt. Er is hierbij onderscheid gemaakt in een viertal gebieden:

- Gunstig windgebied.
- Gunstig windgebied, maar kwetsbaar buitengebied.
- Geen gunstig windgebied.
- Geen gunstig windgebied en bovendien beschermd stadsgezicht.

Gunstig windgebied

Gebieden met veel open ruimte en/ of hoge bebouwing zijn gunstig voor het opwekken van windenergie. In Haarlem is dit met name het geval in de bedrijventerreinen als Waarderpolder en grootschalige woongebieden als Schalkwijk. Een technisch element als een windmolen past vanuit ruimtelijk oogpunt prima in een technische omgeving van een bedrijventerrein of langs infrastructuur zoals een (snel) weg, spoorlijn of kunstwerk (brug, viaduct e.d.). Wel dient rekening gehouden te worden met hinder voor eventueel aanwezige (bedrijfs) woningen. Op hoge woongebouwen (corporatiewoningen) in Schalkwijk kan een hoog rendement gehaald worden met een geringe invloed op de beeldkwaliteit.

Gunstig windgebied, maar kwetsbaar buitengebied

In het buitengebied van Haarlem worden kleinschalige windmolens in de huidige bestemmingsplannen al toegestaan. Hoewel het windaanbod hier groter dan elders zal zijn, is de plaatsing van windmolens kwetsbaar vanwege de mogelijke visuele impact. Door het toestaan van individuele molens kan het gevaar van verrommeling van het buitengebied ontstaan. Om deze reden dient de kleinschalige windmolen ruimtelijk goed ingepast te worden, dat wil zeggen dat de

molen een onderdeel wordt van het ontwerp, zowel van het gebouw als van de omgeving.

Geen gunstig windgebied

Het bebouwde gebied binnen van Haarlem is vanwege de beperkte bouwhoogte en het gebrek aan grote open ruimtes minder gunstig voor het opwekken van windenergie. Daarnaast kan de visuele impact en eventuele geluidhinder van een dergelijke ingreep aanzienlijk zijn. Met het toestaan van kleinschalige windmolens nabij woonbestemmingen wordt dan ook terughoudend omgegaan. De negatieve effecten en de uitstraling van een draaiend object in de woonomgeving zijn te groot ten opzichte van het rendement in de gebouwde omgeving.

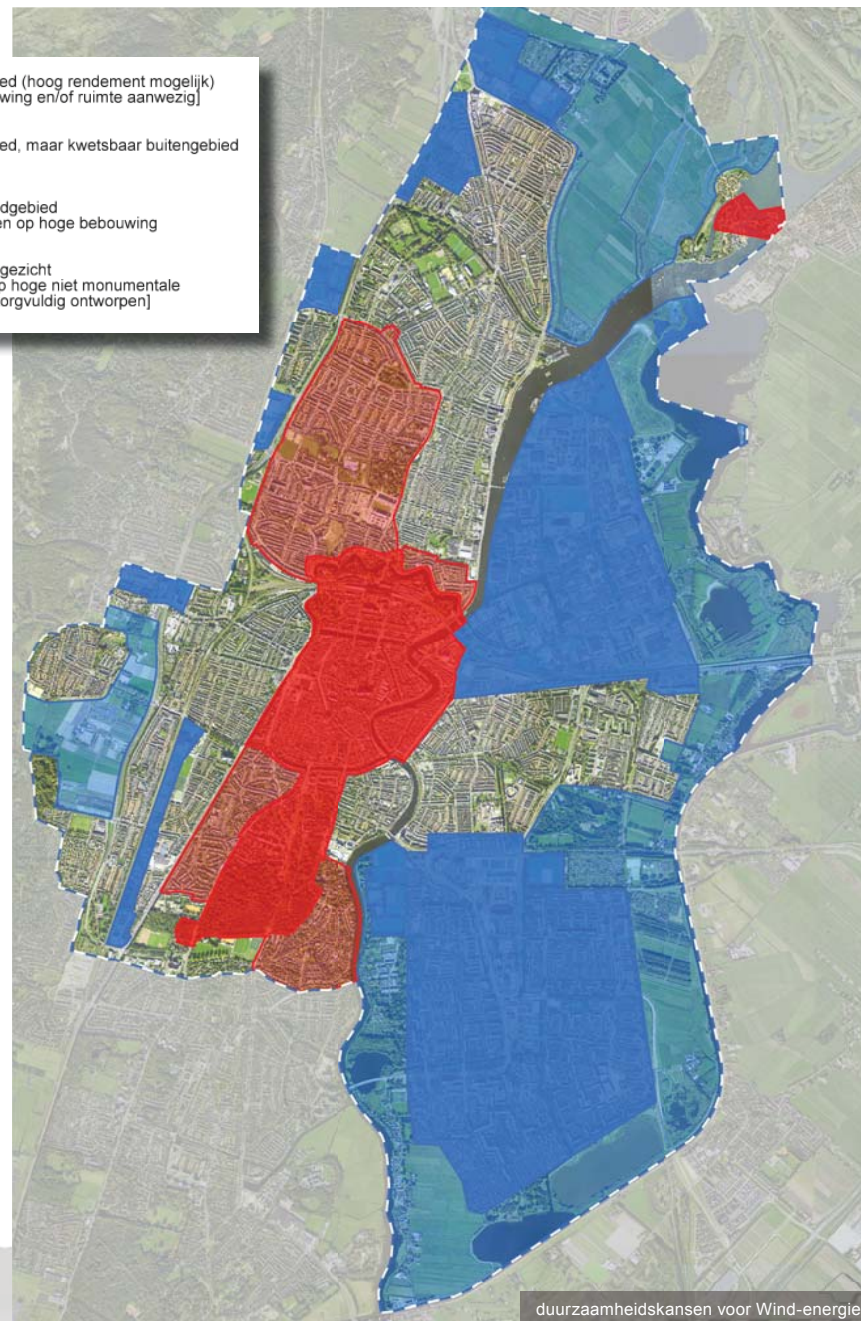
Geen gunstig windgebied en beschermd stadsgezicht

Daar waar het rendement beperkt is (in het dichtbebouwde stedelijke gebied) is ook de ruimtelijke kwaliteit het meest kwetsbaar. In de historische binnenstad van Haarlem wordt alleen meegewerkt aan kleinschalige windmolens mits de molen volledig wordt geïntegreerd in het ontwerp van een (nieuw) bouwplan. Op hoge, platte daken zonder monumentale waarde zoals bijvoorbeeld een parkeergarage zijn kleinschalige windmolens eveneens denkbaar mits het gekozen type molen en de constructie waarop/ waaraan deze wordt bevestigd zorgvuldig is ontworpen.

Mighty mill, Streetlife ontworpen oplossing

- Gunstig windgebied (hoog rendement mogelijk)
[veel hoge bebouwing en/of ruimte aanwezig]
- Gunstig windgebied, maar kwetsbaar buitengebied
- Geen gunstig windgebied
Wel mogelijkheden op hoge bebouwing
- Beschermd stadsgezicht
[Enkel mogelijk op hoge niet monumentale
bebouwing mits zorgvuldig ontworpen]

duurzaamheidskansen voor Wind-energie

3.3 Niet-toegankelijke groene daken

Mensen willen groen in hun woonomgeving. Groen in de stad levert een belangrijke bijdrage aan verschillende aspecten van duurzaamheid. In de verdichtende stad is op de grond steeds minder ruimte voor groen beschikbaar. Het daklandschap kan ook hiervoor een oplossing bieden. In het buitenland zijn er veel voorbeelden te zien van prachtige, toegankelijke, daktuinen. Steden als Stuttgart en München hebben bijvoorbeeld een aanzienlijk areaal van de stedelijke daken benut als groen dak.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen toegankelijke daktuinen en niet-toegankelijke groene daken. Gezien de gebruikswaarde worden toegankelijke daktuinen behandeld in het hoofdstuk intensief ruimtegebruik. Dit hoofdstuk betreft de niet-toegankelijke groene daken. Het grootste ruimtelijke verschil van een niet toegankelijk groen dak ten opzichte van een toegankelijk groen dak is dat er geen bouwwerken als een hekwerk of trapopbouw nodig zijn. Bij nieuwbouwprojecten worden vaak groene daken gerealiseerd op daken van woonblokken of parkeergarages, maar ook op bestaande en particuliere bouw worden niet-toegankelijke groene daken steeds vaker toegepast. Hieronder enkele voordelen van niet-toegankelijke groendaken:

- Er wordt regenwater gebufferd en afvoerpieken opgevangen bij hevige buien, zodat bij voldoende groendaken het riool niet overbelast raakt.
- De isolatiewaarde ligt hoger dan van een standaard dakbedekking.
- Er wordt bijgedragen aan de CO₂-reductie.
- Er wordt flora en fauna aangetrokken waarmee de stedelijke biodiversiteit wordt vergroot.
- De waarde van een huis wordt vergroot door het uitzicht op een groen dak.

- De levensduur van een groen dak is, mits goed onderhouden, langer dan van standaard platte daken.
- Een groen dak draagt bij aan de daling van de temperatuur van de stad.
- Wanneer zonnepanelen op een groen dak geplaatst worden, wordt het functioneren van de zonnepanelen vergroot.

Nadelen van niet-toegankelijke groene daken zijn bijvoorbeeld de hogere aanschafprijs, de noodzakelijke aanpassingen aan constructies en de aantrekkingskracht op ongewenste vogels en andere dieren. Er moet worden opgemerkt dat daken al een positieve invloed hebben op de biodiversiteit indien het dak bedekt wordt met een klim of slingerplant. Zo kan een braam op een dak al een positieve invloed op de biotoop hebben.

Kansen niet-toegankelijke groene daken in Haarlem

Er wordt een onderscheid gemaakt in platte daken (tot een hellingshoek van 7 graden) en daken met een steilere dakhelling. Verschil is het feit dat de steilere daken zichtbaarder zijn vanuit de straat en omringende bebouwing. In principe zijn niet-toegankelijke daktuinen in elk geval wenselijk en mogelijk op alle platte daken en daken met een beperkte hellingshoek tot 7 graden in Haarlem. Voorwaarde is dat de dikte van het dakpakket zorgvuldig wordt ontworpen. Groene afdekking op daken met een grotere hellingshoek is ook mogelijk. Inpassing is dan afhankelijk van de context. Naast een bijdrage aan de duurzaamheid kunnen niet-toegankelijke groene daken de ruimtelijke kwaliteit van het stedelijk gebied vergroten. In plaats van een uitzicht op bitumen dakbedekking, wordt het aangezicht van het daklandschap diverser en groener.

Visie

Er is een kanskaart gemaakt die de meest geschikte locaties voor niet-toegankelijke daktuinen in Haarlem in beeld brengt.

Aangezien groene daken overal wenselijk zijn, is er gekeken naar de gebieden waar de impact van een daktuin het grootst is en dus extra (procesmatig) gestimuleerd zou moeten worden.

Binnen de kaart wordt onderscheid gemaakt in twee categorieën:

- Zone waarbinnen niet-toegankelijke daktuinen dienen te worden gestimuleerd, Met name in binnenterreinen en op bedrijfsgebouwen.
- Zone waarbinnen niet-toegankelijke daktuinen wenselijk zijn.

Zone waarbinnen niet-toegankelijke daktuinen dienen te worden gestimuleerd

Juist versteende gebieden, daar waar het stedelijk groen onder druk staat, met name in de binnenstad en op bedrijventerreinen, hebben het meest baat bij groene daken. In dit deel van de stad dragen groene daken dan ook het meest bij aan de ruimtelijke kwaliteit, de leefbaarheid en duurzaamheid.

De voormalig groene binnenterreinen zijn vaak dichtgezet met aanbouwen en bijgebouwen met platte daken, waardoor ze voor een groot deel versteend zijn. Door het aanleggen van groene daken op aanbouwen en bijgebouwen ontstaat een tweede maaiveld. Het verlies van groene ruimte in het binnenterrein wordt gecompenseerd. Dit heeft een positieve invloed op de woonkwaliteit.

Zone waarbinnen niet-toegankelijke daktuinen wenselijk zijn

Het gaat hier met name om de wijken die wat ruimer zijn opgezet.

De voordelen die groene daken hebben in versteende gebieden zijn hier minder van toepassing. Desalniettemin zijn ook in deze gebieden groene daken wenselijk.

Project Scholenaer Haarlem

Duurzaamheidskansen voor daktuinen

4. Visie intensief ruimtegebruik en daken

Intensief ruimtegebruik is een belangrijk thema in de hedendaagse ruimtelijke ordening. Momenteel wordt het wonen in de stad steeds populairder en ook het landelijk en stedelijk beleid is gericht op het versterken van de compacte stad. Om waardevolle groene gebieden te ontzien en de mobiliteit beperken, is het van belang dat het bestaande stedelijk gebied zo intensief mogelijk wordt gebruikt. Eén van de mogelijkheden is het intensiveren van het gebruik van het daklandschap. Er wordt zo meer gebruiksruimte gerealiseerd. Hierdoor is het mogelijk huishoudens en andere functies te behouden in de stad.

Mogelijkheden tot intensief ruimtegebruik in/op het dak zijn:

- Plaatselijke gootverhoging in zijdakvlak
- Dakkapellen
- Dakramen
- Dakopbouwen
- Loggia's
- Toegankelijke daktuinen, dakterrassen
- Openbare ruimte (pleinen, parkeren, groen)

Zowel in de historische stad als in de niet-historische wijken is er veel behoefte bij bewoners aan dit soort ingrepen ter vergroting van het bruikbaar oppervlak, de woonkwaliteit en de waarde van een pand.

Bovengenoemde ingrepen aan het daklandschap kunnen zowel positieve als negatieve effecten hebben die tegen elkaar moeten worden afgewogen. Het gaat hier om een afweging tussen de winst voor de individuele gebruiker, de opbrengst voor de stad (beeldkwaliteit en duurzaamheid) en de eventuele hinder aan belendende percelen. Om een ingreep goed te kunnen inpassen is het van belang onderzoek te doen naar de bestaande bebouwing en de relatie met de omliggende bebouwing. Elke typologie, elke stedenbouwkundige

context genereert zijn eigen mogelijkheden. Daarbij valt te denken aan met name dakkapellen, dakramen, loggia's en dakopbouwen. Een groot verschil bestaat met name tussen individuele woonbebouwing en seriematige ensemble of reeksenbouw. Zo zullen bijvoorbeeld bij een grootschalig gericht corporatieblok andere ingrepen passend zijn dan bij bijvoorbeeld vrijstaande panden.

Een punt van aandacht zijn de straten/ ensembles waar al verschillende ingrepen gedaan zijn waardoor de eenheid inmiddels is verloren. Voor straten waar meer dan de helft van de woningen een dakkapel/opbouw of andere ruimtelijke ingreep heeft die afwijkt van de standaard regels is het voor het beeld soms beter om op de bestaande situatie aan te sluiten en af te wijken van de standaardregels.

De afmetingen van ruimtelijke ingrepen in het dak worden beschreven in de bouwregels van bestemmingsplannen. Binnen het bestemmingsplan wordt, in verband met de flexibiliteit, ontheffingen opgenomen. Hieraan wordt onder in het plan genoemde voorwaarden meegewerkt waarbij altijd wordt getoetst of geen onevenredige aantasting plaatsvindt van straat- bebouwingsbeeld, cultuurhistorische waarden, privacy en bezonning.

4.1 Plaatselijke gootverhoging in zijdakvlak

Voor in de historische stad komen veel plaatselijke gootverhogingen voor met als doel het volume aan de kap te vergroten. Dergelijke gootverhogingen kunnen ook dienen als verbinding tussen twee kappen. Voor een plaatselijke gootverhoging in het zijdakvlak kan onder voorwaarden van de maximum maten van dakkapellen worden afgeweken. Als een dergelijke gootverhoging op een zorgvuldige manier in het zijdakvlak wordt uitgevoerd is de invloed op het historisch daklandschap acceptabel. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat de ingreep ondergeschikt is aan het dakvlak.

Van een ondergeschikte uitbreiding wordt verwacht dat de zijkant van de uitbreiding niet zichtbaar is vanaf de straat, de andere zijde

terugliggend wordt geplaatst ten opzichte van de achtergevel en de ingreep niet te hoog is. Vanwege de grote verscheidenheid aan dak en kapvormen is maatwerk vereist.

4.2 Dakkapellen

Een dakkapel is een zich in het dakvlak bevindende uitbouw. De dakkapel voorziet de kapverdieping van licht en extra ruimte en bestaat in verschillende soorten en maten. Dakkapellen komen veel voor op daken met een helling van meer dan 35 graden. Vaak zijn ze mee-ontworpen in de originele bouw maar vaak ook worden dakkapellen later aangebracht aan de bestaande situatie. Door het gebrek aan eenduidig beleid en handhaving is er een grote diversiteit aan verschijningsvormen zichtbaar, zelfs binnen één straat en binnen een seriematig ontworpen bouwblok. Niet alleen een verschillende uitvoering in materialen maar juist ook verschillende breedtes op vergelijkbare woningtypes verstoren het straatbeeld.

Kansen / bedreigingen dakkapellen in Haarlem

+

- vergroten van de kapruimte
- lichtere kapruimte

-

- wildgroei
- aantasting originele architectuur

De Visie

Dakkapellen hebben een positieve invloed op de woonkwaliteit. Om botsing met de beeldkwaliteit te voorkomen wordt er onderscheid gemaakt tussen dakkapellen in het voor- en achterdakvlak. De meeste aandacht gaat naar dakkapellen in het beschermd stadsgezicht. Tevens bestaat een wezenlijk verschil in de eisen die worden gesteld voor seriematige bouw, waarbij woningen van hetzelfde type in een bouwstroom zijn neergezet of individuele bouw.

Vooral in de eerste categorie is het belang van eenheid groot. Het is van belang dat de dakkapellen het straatbeeld en de bestaande architectuur niet gaan domineren.

Dakkapellen in de beschermde stad

De beschermde stad heeft een grote variëteit aan dakkapellen. Overeenkomst tussen de dakkapellen is de kleine maat en de vaak decoratieve functie. Het bestemmingsplan geeft maten aan voor dakkapellen en dakkapellen in de goot. Voor zorgvuldig ontworpen dakkapellen met afwijkende maatvoering kan van de standaard worden afgeweken mits de kapel qua architectuur een meerwaarde heeft. Hiervoor worden binnenplasse ontheffingsmogelijkheden opgenomen. Bij het toepassen van de ontheffingen wordt getoetst of het ontwerp geen negatieve invloed heeft op het straatbeeld, de bezonning en de privacy van omwonenden. Voor de achterzijde worden ruimere bouw mogelijkheden opgenomen.

Dakkapellen op het voordakvlak buiten de beschermde stad

In woonwijken is een grote keur aan dakkapellen. Dakkapellen op het voordakvlak hebben invloed op de individuele woning waarop zij geplaatst zijn en op het straatbeeld. Dakkapellen zijn passend wanneer zij opgaan in het straatbeeld en ondergeschikt zijn aan het dakvlak. De kapvorm moet duidelijk te herkennen blijven. Een zorgvuldige materialisering en detaillering is een vereiste. Bij ensembles en rijwoningen moeten dakkapellen horizontaal worden uitgelijnd. Aansluiten op trends in dezelfde straat is vooral bij buurten met een eenduidig straatbeeld belangrijk. Dakkapellen in de goot zijn toegestaan bij panden met een hoge en versierde gootlijst. Dit komt voornamelijk voor in de historische kern en de eerste uitbreidingen buiten de vestinggracht.

Dakkapellen op het achterdakvlak

Dakkapellen aan de achterzijde hebben een minder grote invloed op de omgeving. Buiten het beschermd stadsgezicht zijn dakkapellen in het achterdakvlak onder voorwaarden vergunningsvrij. Dit neemt niet weg dat ook hier een voorkeursituatie bestaat, vooral bij niet gesloten bouwblokken. Gelijke dakkapellen op een vlak (refereren aan de burens) hebben de voorkeur. Tevens heeft de materiaalkeuze en de kleur invloed op de uitstraling van een binnengebied.

Bijzondere dakkapellen

Regels in bestemmingsplannen en de welstandsnota gaan uit van een 'standaard' dakkapel. In de praktijk komen echter veel dakkapellen voor die daarvan afwijken. Slepende dakkapellen (dakkapellen met een schuin dakvlak) en dakkapellen met een kapje zijn hier een voorbeeld van. Omdat dergelijke dakkapellen afwijken wordt wel of niet toepassen hiervan beoordeeld door de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit.

4.3 Dakramen

Dakramen zijn ramen die zijn aangebracht in het dakvlak met een zelfde hellingshoek. Dakramen leveren in principe een grote functionele toevoeging aan de kapverdieping. De invloed op het volume is gering. Problemen waar nu tegen aan gelopen wordt zijn dakramen die 'op het dak' liggen en dus ver boven de dakbedekking uitsteken. Daarnaast geven dakramen boven elkaar geplaatst, of boven een dakkapel een rommelige indruk en verminderen zo de beeldkwaliteit van het dak.

Dakramen op platte daken zijn misschien wel van nog minder impact op de omgeving. Toch is het bij dakramen op lage daken die omringd worden door hogere bebouwing van belang deze zorgvuldig te ontwerpen en te plaatsen.

Kansen dakramen in Haarlem

Dakramen bieden de mogelijkheid om de kapverdieping beter te kunnen gebruiken. Vanwege de bijdrage aan de optimalisering van de woon/ bedrijfsruimte in combinatie met een zeer geringe impact zijn dakramen wenselijk.

Voor dakramen gelden de criteria voor het vergunningsvrij bouwen. Indien de aanvraag niet vergunningsvrij is moet voldaan worden aan de criteria uit de Nota Ruimtelijke Kwaliteit deel 2.

4.4 Dakopbouwen/kappen

In Haarlemse bestemmingsplannen mag boven de gothoogte worden afgedekt met een kap. In bestemmingsplannen in en rondom het centrum is zelfs een kapverplichting opgenomen (zie hoofdstuk gereedschappen). Per bestemmingsplan worden de regels voor het volume van de kap beschreven.

Een dakopbouw is een later toegevoegde extra bouwlaag boven de gothoogte. Dakopbouwen komen veel voor in de woonwijken van Haarlem. Vooral in wijken gebouwd in de periode 1900 - 1940. Omdat de woonwensen in de loop van de tijd erg zijn veranderd wordt in veel bestemmingsplannen de mogelijkheid opgenomen om een extra bouwlaag te realiseren. Dakopbouwen zijn er in verschillende verschijningsvormen. Doordat steeds meer mensen ervoor kiezen een dakopbouw te plaatsen en de regelgeving daaromtrent niet altijd duidelijk is geweest lijkt er in sommige wijken een wildgroei te zijn ontstaan.

De meest voorkomende dakopbouwen zijn:

- Nieuwe kap op bestaand plat dak.
- Nieuwe laag op bestaand plat dak, veelal terugliggend of voorzien van schuine dakvlakken.
- (Gedeeltelijke) dakverhogingen (kappen met flauwe dakhellingen) Hierbij wordt de dakhelling steiler gemaakt, maar blijft de goot op de zelfde hoogte, of worden zowel goot als nok verhoogd.
- Opbouwen hoger dan de nokhoogte (kappen met flauwe dakhellingen) zoals duiventillen.

Kansen / bedreigingen dakopbouwen in Haarlem

+

- Vergroten het woonoppervlak en daarmee het woongenot van de individuele bewoner.
- Energiebesparing, moderne dakopbouwen isoleren veel beter.,
- Toevoeging van het straat- en bebouwingsbeeld bij goed ontwerp/ uitvoering.
- Werken met trends versnelt de vergunningsverlening en vergroot de ruimtelijke kwaliteit.

-

- Aantasting van het straat- en bebouwingsbeeld bij slecht ontwerp/ uitvoering.
- Aantasting originele architectuur.
- Invloed op privacy.
- Invloed op bezonning.

De Visie

Voor een helder en rustig straatbeeld is het van belang naar eenheid te zoeken in de dakopbouwen. Er is een onderzoek gedaan naar welk type opbouwen in welke wijk voorkomt (zie kaart voorkomende dakopbouwen).

Vooral in de wijken die op de kaart zijn aangeduid als 'straten met een overwegend eenduidig straatbeeld' zijn aan te wijzen voorbeelden (trendsetters) belangrijk om een rustig straatbeeld te behouden. In de wijken op de kaart aangeduid als 'straten met een overwegend wisselend straatbeeld' kunnen op kleinere schaal bijvoorbeeld per ensemble of per straat trends worden aangewezen (zie hoofdstuk gereedschappen).

Dak/nok verhoging

Dakuitbreiding

Dakopbouwen volgen een trendsetter

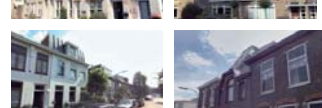
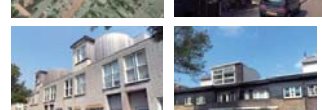
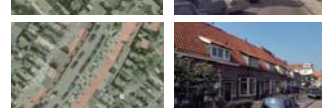
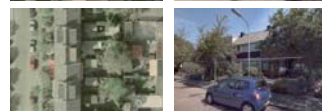
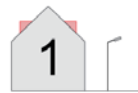
Dakopbouwen volgen een trendsetter

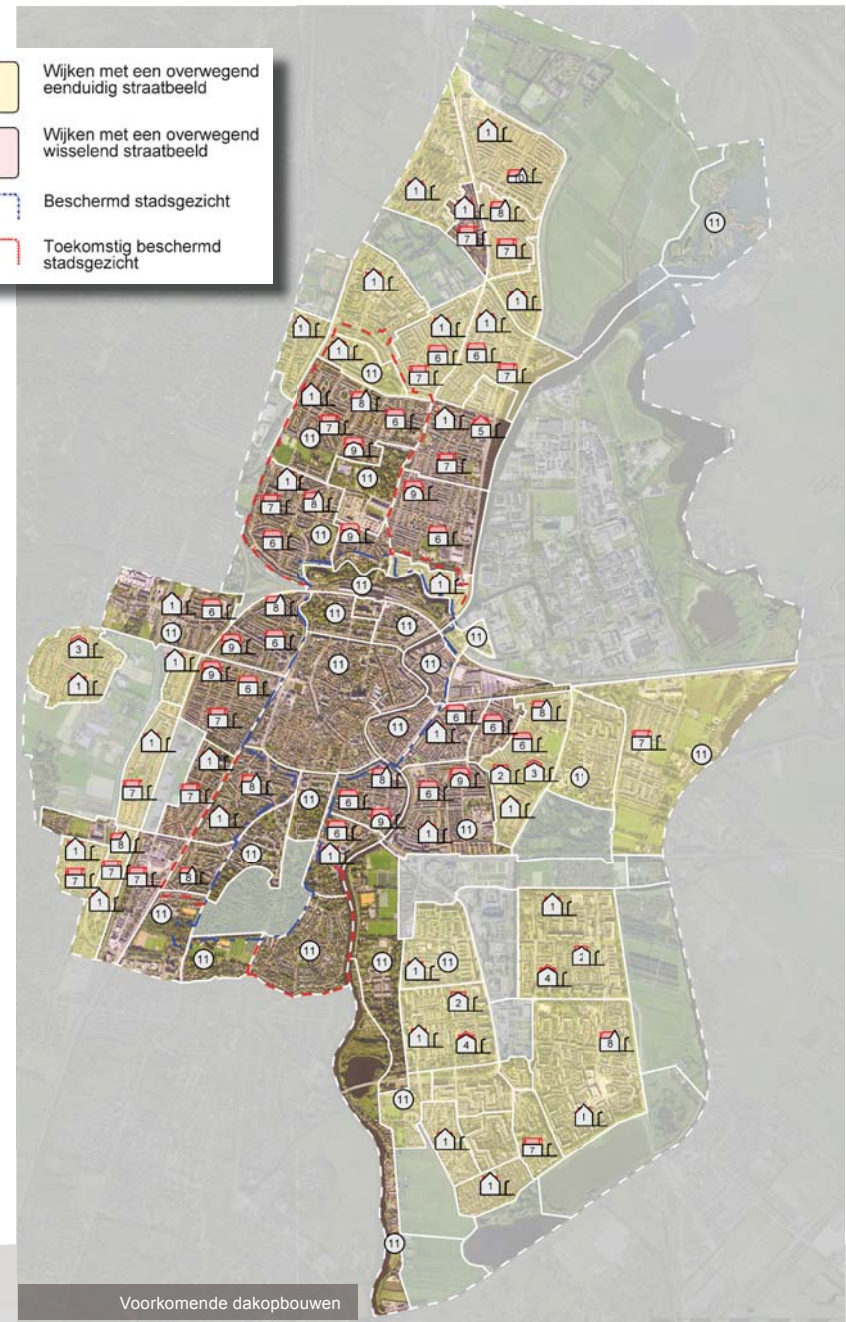
Dakopbouwen volgen een trendsetter en zijn dus allemaal gelijk

Kapverdieping

- Wijken met een overwegend eenduidig straatbeeld
- Wijken met een overwegend wisselend straatbeeld
- Beschermd stadsgezicht
- Toekomstig beschermd stadsgezicht

Voorkomende dakopbouwen

De afstand tussen de achtergevels

Dakopbouwen hebben invloed op het binnenterrein, denk aan bezonning, privacy en een gevoel van ruimte. Een dakopbouw met een afschuining heeft door het verschil in massa maar ook door de overgang in materiaal een kleinere invloed op een binnengebied dan een rechte opbouw. Vooral bij smalle bouwblokken is dit relevant. Regels voor wel/niet recht optrekken van dakopbouwen aan de achterzijde worden in de betreffende bestemmingsplannen opgenomen. Over het algemeen geldt dat indien de achtergevelrooilijnen op minder dan 20 meter van elkaar staan aan de achterzijde schuin dient te worden afgedekt danwel de achterzijde van de opbouw op 1 meter terugliggend van de achtergevel wordt geplaatst.

De profielbreedte van de straat

Het voorgaande geldt ook voor de profielbreedte van de straat; dakopbouwen zijn van grote invloed op de bezonning, het straatbeeld, het gevoel van ruimte. In veel straten in Haarlem kan een dakopbouw worden geplaatst. Bij een verscheidenheid aan dakopbouwen kan dat leiden tot een verrommeling. In de meeste wijken in Haarlem is de trend al gezet. Zo komt bij bebouwing in twee lagen in de Vogelbuurt en de Indische buurt noord het 'petje' (zie afbeelding rechts) veel voor. In de Indische buurt zuid worden veel dakopbouwen afgedekt met een schuin dakvlak met pannen en in de Bomenbuurt is het per straat of segment van de straat verschillend.

- De keuze voor een type dakopbouw is afhankelijk van de architectuur van de betreffende woning.
- Gesteld wordt dat bij een kleine afstand tussen achtergevels de dakopbouw minder massaal zal moeten zijn dan bij een grote afstand.
- Voor de voorkant gelden vanzelfsprekend strengere welstandseisen. Er wordt naast volume en plaatsing speciaal gelet op materiaalgebruik en gevelindeling.
- Bij collectief opgezette bouwblokken verdient het de voorkeur om een ingreep als een dakopbouw of dakterras als een 'trendsetter' voor het gehele bouwblok te ontwerpen.
- Bij nieuwbouwplannen kan een standaardmogelijkheid voor een opbouw/dakterrassen al in de eerste fase worden mee-ontworpen, zodat deze in samenhang is met de architectuur van de onderbouw en een wildgroei van opbouwen/dakterrassen kan worden voorkomen.
- Voor hoekwoningen worden twee zijden als beeldbepalend aangewezen. Dit vraagt extra ontwerpaandacht.
- Het is van belang te melden dat de op te stellen criteria te beschouwen zijn als minimale ruimtelijke eisen. Wanneer een initiatiefnemer hogere ambities heeft dan is het mogelijk om - in overleg met de commissie ARK- een "parel op het dak" te realiseren.

4.5 Dakloggia's

De loggia's die betrekking hebben op het daklandschap zijn uitsneden uit het dakvolume waarin een buitenruimte wordt gecreëerd. In tegenstelling tot de meeste andere ingrepen in het dak, verminderen zij dus juist het volume in plaats van het te vermeerderen. Loggia's komen niet veel voor.

De grootste negatieve impact ontstaat wanneer loggia's worden uitgebouwd met pergola's en dergelijke. Een loggia kan de privacy van omwonenden aantasten.

Kansen / bedreigingen dakloggia's in Haarlem

+

- Vergroten van (zonnige buitenruimte) en daarmee het woongenot.

-

- Aantasting originele architectuur.
- Aantasting eenheid.
- Invloed op privacy.
- Verrommeling door plaatsen elementen in/op de loggia.

Visie

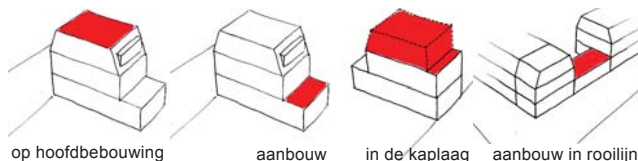
Loggia's creëren buitenruimte binnen het bestaande volume en zijn aan de achterzijde toegestaan. Loggia's aan de voorzijde zijn maatwerk. Indien een loggia aan de voorzijde wordt aangevraagd dan is het afhankelijk van het dakvlak onderdeel uitmaakt van een ensemble of van seriebouw. Indien bijvoorbeeld belendende dakvlakken een dakkapel hebben, dan mag een kapel niet vervangen worden door een loggia. Dit tast de eenheid aan.

4.6 Toegankelijke daktuinen en dakterrassen

Het dakterras is een dakfunctie die reeds veel voorkomt in Haarlem. Er wordt onderscheid gemaakt in typen dakterrassen;

- Dakterrassen op de hoofdbebouwing.
- Dakterrassen in de kaplaag (voor, achter).
- Dakterrassen op aanbouwen in de rooilijn.
- Dakterrassen op aanbouwen.

Kansen dakterrassen in Haarlem

Er is momenteel geen eenduidig beleid voor dakterrassen. Voor sommige delen van de stad zijn er in het bestemmingsplan hierover uitspraken gedaan voor andere niet. In de reeds gerealiseerde dakterrassen is het wisselende kwaliteitsniveau goed zichtbaar. De huidige welstandsnota doet geen uitspraken over dakterrassen. De grondhouding van de gemeente Haarlem is dat dakterrassen ruimtelijk niet bezwaarlijk zijn, tenzij deze de woonkwaliteit van omwonenden teveel beperkt.

Visie

Haarlem heeft veel te winnen bij het intensief gebruik van daken. Vooral de kansen die uit- en aanbouwen bieden zijn groot. Daktuinen, groene daken en dakterrassen kunnen de woonkwaliteit aanzienlijk verhogen en weer zorgen voor groene binnenterreinen in de bouwblokken.

Toegankelijke daktuinen zijn zeer gewenst. Voorkeur hebben dakterrassen op aan- en uitbouwen in binnengebieden.

Tegelijkertijd zijn binnengebieden een kwetsbare plek omdat mensen dicht op elkaar zitten. Privacy en bezonning komen dan al snel in het nauw. Toch wordt gesteld dat de vermeerdering van kwaliteit van het binnengebied door daktuinen/ groene daken en dakterrassen in het algemeen opweegt tegen individuele belangen. Onder bepaalde randvoorwaarden worden de mogelijkheden voor daktuinen in binnenterreinen vergroot.

Toegankelijke daktuinen en dakterrassen vergroten de gebruikruimte van een gebouw. Om de daken te kunnen gebruiken zijn echter wel vaak bouwwerken nodig ten behoeve van de valbeveiliging en toegang tot het dak. Deze bouwwerken hebben invloed op het straatbeeld. Het is dus belangrijk dat er eisen worden gesteld aan de beeldkwaliteit van het hekwerk en de eventuele andere benodigde bouwwerken.

- Privacy wordt uit de ruimtelijke toetsing gehaald. Er wordt in een bestemmingsplan een standaard maat toegestaan. Daar mag van worden afgeweken mits er een verklaring van geen bezwaar kan worden overhandigd van direct omwonenden.
- Dakterrassen op hoofdbebouwing worden met een ontheffing mogelijk gemaakt. Criterium hierbij is vooral de invloed op het straatbeeld en het bouwblok.
- Afweging vindt plaats op ruimtelijke basis de aanwezigheid van een buitenruimte bij een woning speelt geen hoofdrol meer.
- Er is een zichtbaarheidsregel opgesteld voor dakterrassen op de hoofdbebouwing, waarbij de impact op de omgeving zoveel mogelijk wordt beperkt. Afstand hekwerken tot voorgevel: bij een straatprofiel breder dan 20m, 4m tot de dakrand, bij een straatprofiel < 20m 2m tot dakrand. Aan de achterzijde hekwerk 2m van de dakrand.
- Andere bouwwerken dan een valbeveiliging zijn niet toegestaan. Toegang tot het dakterras vanuit de ondergelegen verdieping vindt plaats door middel van een luik/ dakraam.

5. Utilitaire installaties

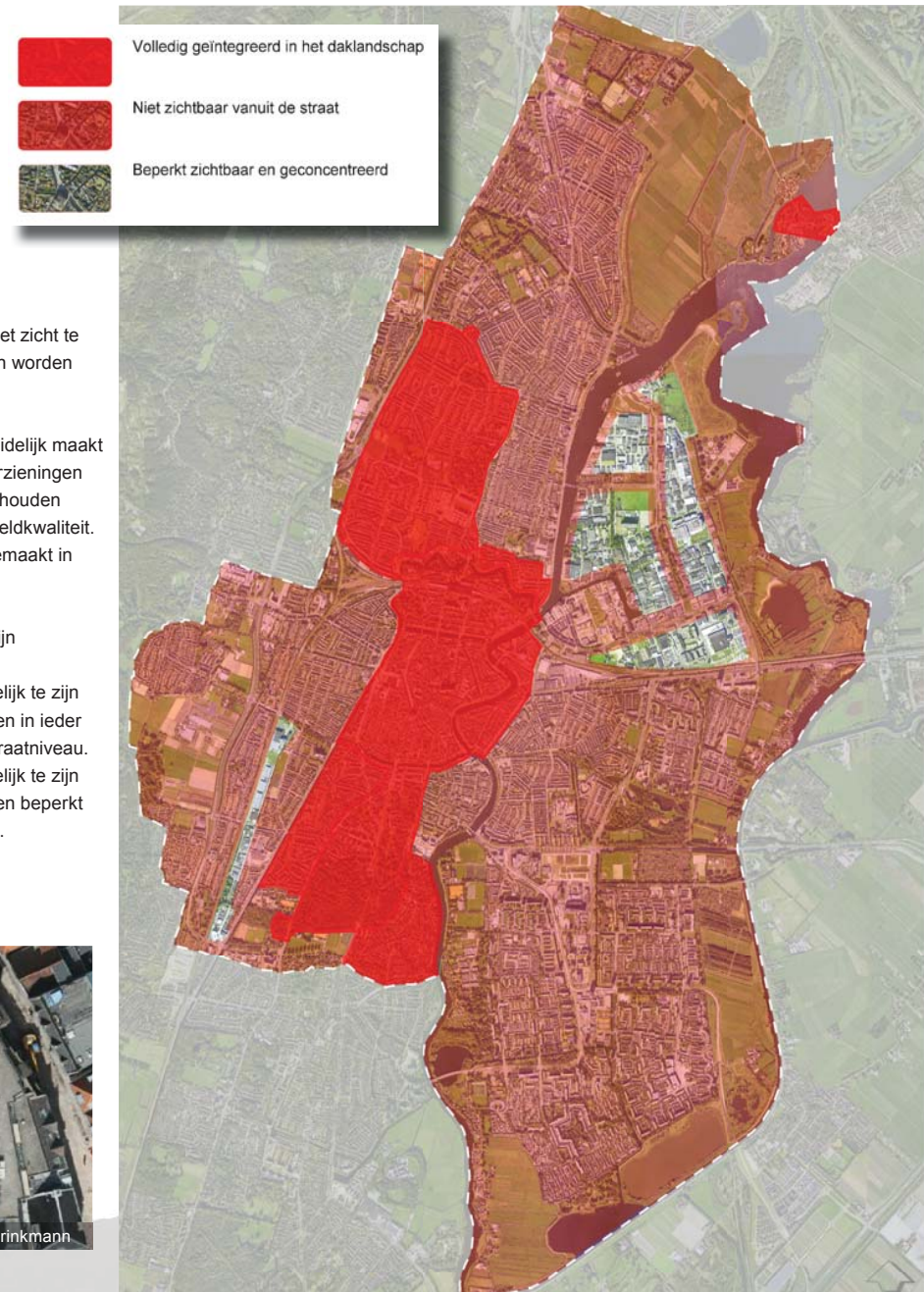
Wanneer men het huidige Haarlemse daklandschap bekijkt, wordt de aantasting snel zichtbaar. Ingrepen in het daklandschap hebben invloed op de ruimtelijke kwaliteit van het stedelijk gebied. In positieve zin gebeurt dat door het toevoegen van bijzondere en hoogwaardige elementen aan/op het dak. Aan de andere kant is er ook sprake van verrommeling van het daklandschap vaak veroorzaakt door utilitaire installaties. Deze lijken vaak ad hoc te zijn geplaatst en zijn daardoor ongewenst zichtbaar vanaf het straatniveau. Door de toenemende technologische ontwikkelingen en de globalisering worden er nu steeds meer elementen op daken geplaatst. Het betreft hier (schotel-)antennes, liftopbouwen, airco-installaties etc.

Kansen utilitaire voorzieningen in het Haarlemse daklandschap

Het is in de huidige tijd niet te voorkomen dat er technische installaties nodig zijn voor het gebruik van een gebouw. Het dient echter wel voorkomen te worden dat dergelijke installaties het straatbeeld en daklandschap op een negatieve manier domineren. Juist in beschermd stadsgezicht ontstaat een onwenselijke situatie wanneer technische installaties niet vanuit esthetisch oogpunt zijn geplaatst.

Visie

Een visie op de plaatsing van utilitaire elementen op het dak (wat mag waar, onder welke condities) is essentieel voor het in stand houden en verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het Haarlemse daklandschap. In algemene zin moet er bij het ontwerp van nieuwbouw of bij de aanpassing van het dak van een bestaand gebouw altijd worden gestreefd naar het integreren van de installaties in de bebouwing. Mocht door onderzoek worden aangetoond dat het integreren van de installaties in de bebouwing onmogelijk is, dan dienen de installaties ten behoeve van de bebouwing zoveel

mogelijk te worden geclusterd en uit het zicht te worden gerealiseerd of architectonisch worden vormgegeven.

Er is een kansenkaart gemaakt die duidelijk maakt waar bij de plaatsing van utilitaire voorzieningen in sterke of mindere mate rekening gehouden moet worden met de invloed op de beeldkwaliteit. Binnen de kaart wordt onderscheid gemaakt in drie categorieën:

- Voorzieningen dienen volledig te zijn geïntegreerd in het daklandschap.
- Voorzieningen dienen zoveel mogelijk te zijn geïntegreerd in het daklandschap en in ieder geval niet zichtbaar te zijn vanaf straatniveau.
- Voorzieningen dienen zoveel mogelijk te zijn geïntegreerd in het daklandschap en beperkt zichtbaar te zijn vanaf straatniveau.

6. Gereedschap

In de vorige hoofdstukken is uiteengezet wat Haarlem wil bereiken op het gebied van duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit en intensief ruimtegebruik. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet welk gereedschap daarvoor in te zetten is. Alle maatregelen vallen onder de landelijke wetten zoals de omgevingswet.

6.1 Juridisch gereedschap

In bestemmingsplannen is te regelen welke functies en welke volumes er in het daklandschap gerealiseerd kunnen worden. Zo is er voor alle bestemmingsplannen in het beschermde stad de kapverplichting opgenomen. Ook kunnen er specifieke regels worden opgenomen die gewenste ingrepen in het bestemmingsplan opnemen als standaard of binnenplanse ontheffing in plaats van buitenplanse ontheffing. Ook het niet meer standaard opnemen van ongewenste ingrepen zoals installaties behoort tot de mogelijkheden. Dakkapellen in het achterdakvlak toch opnemen in de Haarlemse standaard zodat binnenplanse ontheffingen op de standaard maatvoering kunnen worden opgenomen. Wenselijke ingrepen zoals beschreven worden opgenomen in toekomstige bestemmingsplannen. Totdat een bestemmingsplan wordt vernieuwd dient de nota ruimtelijke kwaliteit en de nota Dak als kader en als basis om af te mogen wijken van het vigerende beleid.

In de Nota Ruimtelijke Kwaliteit wordt op een aantal manieren ingezet op het gebruik van het dak. Zo zijn er specifieke objectgerichte criteria voor alle ingrepen op het dak. Voor wijken met een eenduidig straatbeeld of ensemblebouw wordt gewerkt met trendsetters. Dit zijn reeds verleende bouwvergunningen voor elementen op het dak die als voorbeeld dienen voor toekomstige bouwaanvragen. Voor indieners maakt dit het vergunningproces transparant en sneller.

6.2 Procesmatig gereedschap

Gebruik maken van collectieven zoals Woningbouwverenigingen om in een klap hele woonblokken of zelfs wijken te verduurzamen. Het aangaan van strategische samenwerkingen, bijvoorbeeld met corporaties op het gebied van duurzaamheid. De corporaties hebben ongeveer de helft van alle Haarlemse woningen in bezit en zijn verantwoordelijk voor 17% van de uitstoot van CO₂ van Haarlem. Wanneer de corporaties structureel aan de slag gaan met duurzame ingrepen op daken is er dus veel winst te behalen. De gemeente kan dit stimuleren en faciliteren. Ook kan men bij lopende projecten, gebiedsvisies kiezen voor een duurzame strategie en hier al maatregelen doorvoeren. Als het gaat om duurzame ingrepen die in deze nota worden besproken is er een mogelijkheid voor een financiële prikkel. Op de website www.degroenemug.nl is hier meer over te lezen.

6.3 Toekomstig gereedschap

Er zijn tal van mogelijkheden om duurzame ingrepen op het dak te stimuleren. Stimuleringsmaatregelen gaan buiten deze visie om. Toch geven wij hier wat ideeën waar in de toekomst naar gekeken kan worden. Aangezien zonnepanelen in bepaalde zones gewenst zijn, kan gedacht worden aan ontheffing van de leges of een korte doorlooptijd voor de omgevingsvergunning. Ook kan de gemeente een trekkersrol vervullen bij het collectief aankopen en aanbrengen van zonne- technische installaties. Verstrekken van subsidie voor duurzame ingrepen of bijbehorend onderzoek kan ook een positieve bijdrage leveren.

Een wens is om het werken met trends in bepaalde wijken zover door te werken dat de klant aan de balie een al vergunde dakkapel, opbouw, etc. kan kopen. Dit heeft een positief effect op de vergunningverlening maar ook op de ruimtelijke kwaliteit.

Trends

De beste manier om wildgroei tegen te gaan, is door te gaan werken met trends. Goed uitgevoerde uitbreidingen kunnen worden aangewezen door vertegenwoordigers uit de wijk in samenwerking met ambtenaren en adviseurs van de gemeente Haarlem.

Bij het aansluiten op trends wordt van klein naar groot gekeken. Eerst wordt gekeken of het buurpand al een aanpassing heeft. Vervolgens wordt beoordeeld of het betreffende pand onderdeel uitmaakt van een ensemble. Als dit niet zo is, wordt aansluiting gezocht bij vergelijkbare aanpassingen in de straat of wordt er gezocht naar een vergelijkbare aanpassing voor eenzelfde woningtype in de wijk. Anders kan in samenwerking met de gemeente een geschikte opbouw/dakkapel worden gekozen die dan als trend wordt aangewezen.

Trendsetters zijn voorbeelden die in elk geval worden vergund. Ze zijn juridisch, technisch en welstandelijk akkoord. Dit neemt niet weg dat indieners gerechtigd zijn een eigen ontwerp in te dienen en dat dit getoetst zal worden. Bij zeer goede argumenten kan dan ook in het advies worden afgeweken van de trendsetter.

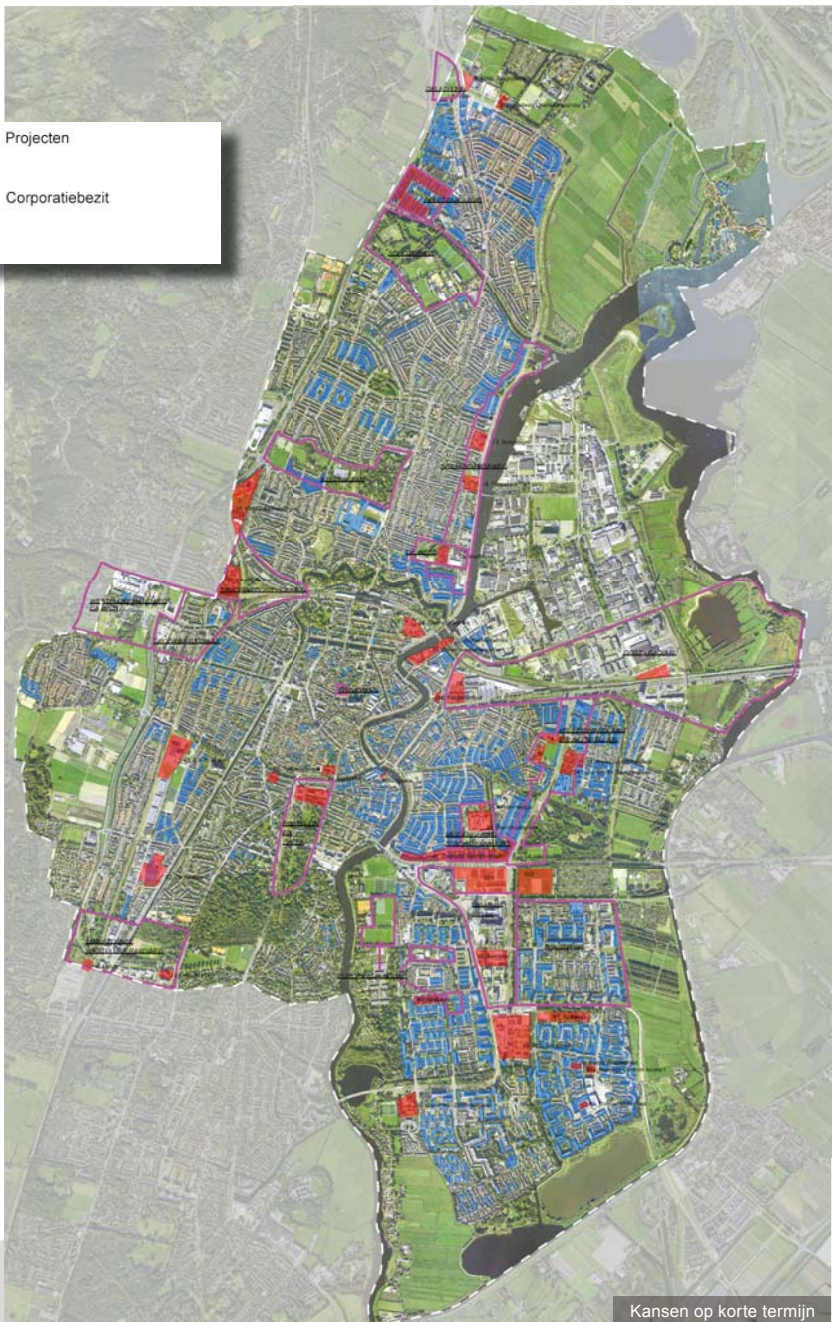
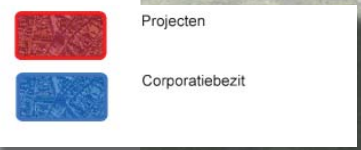
Kapverplichting

In alle bestemmingsplannen binnen het beschermd stadsgezicht en in enkele plannen daarbuiten is een kapverplichting opgenomen. Waar komt de kapverplichting vandaan en wat wil men bereiken met deze verplichting?

Eind negentiende eeuw, in de crisistijd was het onderhouden van een kap vaak kostbaarder dan de kap te vervangen door een platte afdekking. Het karakteristieke daklandschap van de historische stad dreigde hierdoor te worden aangetast. Sindsdien is de in het bestemmingsplan opgenomen kapverplichting de oplossing om dit tegen te gaan. In de huidige tijd met een heel ander gebruik van het dak is plat afdekken niet meer waarschijnlijk. Nu is het zaak grip te houden op het te bebouwen volume met het bestaande omliggende daklandschap als referentie. In het historisch centrum moeten gebouwen boven de goot worden afgedekt met een kap, waarbij de maximale hoogte en hellingshoek worden vastgelegd. De kwaliteit van het binnenstedelijk daklandschap is afwisseling van dakvormen. Daarom heeft het bevoegd gezag de mogelijkheid om met een omgevingsvergunning af te wijken van de kapverplichting. Voorwaarde is dat deze verandering een herstel of verbetering van de historisch wenselijke eigenschappen betreft.

Kap mogelijkheid

In de wijken rondom het centrum (Eerste uitbreidingen buiten de vestinggracht, gebieden 1920-1960 en de villagegebieden) wordt de bovenste bouwlaag veelal intensiever gebruikt dan de kaplagen in het historisch centrum. Vanaf de straat lijkt de bebouwing te zijn bekroond met een kap. Echter veelal gaat het hier om een volledige bouwlaag met een schuin dakvlak aan de voorzijde (een dakschild). In deze wijken heeft een kapverplichting niet veel zin omdat de meeste woningen juridisch geen kap hebben maar een bouwlaag. Voor platte daken zijn er mogelijkheden om deze met een kap of opbouw af te ronden. Het is belangrijk dakhellingen, dakkapellen en recht optrekken van gebouwen in het bestemmingsplan te regelen.

Kansen op korte termijn

Op de kaart hiernaast staan de plekken waar op korte termijn kansen liggen voor zonne-, windenergie en vergroening van daken.

- De rode gebieden zijn projectgebieden waar aan gewerkt wordt of die op de rol staan.
- De paarse kaders zijn de gebiedsvisies. Duurzaamheid is een belangrijk thema in de gebiedsvisies.
- De blauwe gebieden zijn eigendom van corporaties. Het grote bezit van corporaties maakt flinke slagen op het gebied van duurzaamheid mogelijk.

Kansen op korte termijn

7. Conclusie

Het daklandschap van Haarlem biedt kansen voor intensief en duurzaam gebruik van het dak. Ingrepen in het daklandschap moeten passen binnen de gestelde kaders. Elk gebied heeft zijn eigen karakteristieken die versterkt en gebruikt kunnen worden. In de Nota Ruimtelijke Kwaliteit is een indeling gemaakt van drie zones; de beschermde stad, de consoliderende stad en de transformerende stad.

7.1 De beschermde stad

Het historische daklandschap van Haarlem is belangrijk voor de identiteit van de stad en dient als zodanig te worden beschermd. Dat wil niet zeggen dat er niets mogelijk is om de woonkwaliteit en de leefbaarheid te vergroten. Binnen het beschermd stadsgezicht zijn er mogelijkheden om op kleine schaal uit te breiden. Er is ook veel ruimte te winnen door de kapmogelijkheden beter te benutten.

De niet zichtbare dakvlakken in de binnengebieden van de historische stad bieden mogelijkheden om duurzaam energie te winnen. Dergelijke ingrepen kunnen in sommige gevallen zichtbaar zijn maar dienen dan

zorgvuldig te worden ontworpen. Een grote winst voor de ruimtelijke kwaliteit is vergroening van de binnengebieden. De daken van de dichtgebouwde binnengebieden kunnen, mits beter benut, een tweede maaiveld vormen. Dit heeft behalve een positieve invloed op de beeldkwaliteit, ook een niet te verwaarlozen positieve invloed op de leefbaarheid. Er is dus ook in de beschermde stad heel wat mogelijk, zolang er geen monumentale waarden worden aangetast en de ingrepen passen binnen de context.

7.2 De consoliderende stad

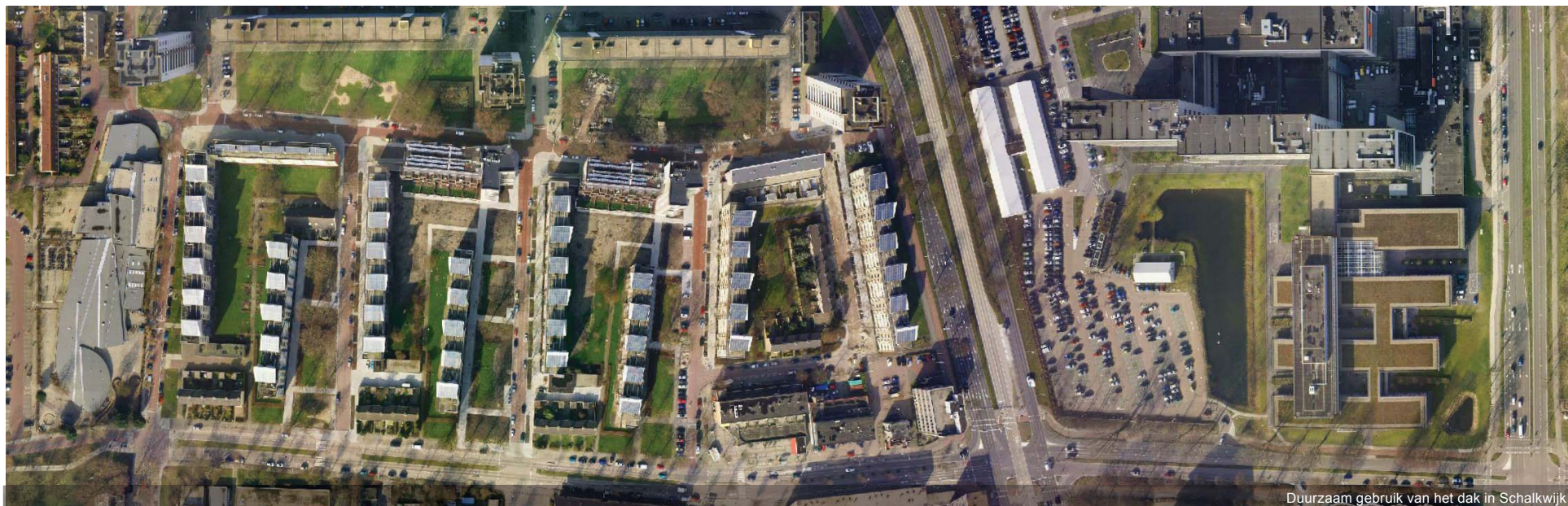
Iets minder beperkingen ten aanzien van de beeldkwaliteit zijn er in de consoliderende stad. Er wordt in deze gebieden al veelvuldig gebruik gemaakt van mogelijkheden die het bestemmingsplan biedt en soms nog meer. Dit heeft hier en daar ook wel geleid tot verrommeling in het dak. Vooral aan de straatzijde kan verrommeling een nadelige invloed hebben op het imago van een wijk of straat. In de Nota Dak is vooral uitgegaan van de bestaande situatie. Door te werken met trends kunnen goede voorbeelden van ingrepen in het dak worden

gekopieërd.

7.3 De transformerende stad

Grotere slagen ten aanzien van duurzaamheid op korte termijn zijn te maken in het transformatiegebied, waar vooral in Schalkwijk en voor de grote platte daken in de Waardepolder kansen liggen voor zonne- en windenergie. Niet alleen de ruimtelijke situatie leent zich hiervoor maar ook de eigendomssituatie.

De Nota Dak stelt dat er veel bereikt kan worden op het dak wanneer de huidige kwaliteiten van het dak gerepecteerd en tegelijkertijd benut kunnen worden. Rest ons voor nu alleen de uitroep: "Haarlem, ga uit je dak!"

Duurzaam gebruik van het dak in Schalkwijk

Colofon

Aan de nota Dak hebben meegewerkt:

Marjolein Peters (stedenbouw)

Mei van Eeghen (stedenbouw)

Albert van der Stelt (stedenbouw)

contact: ruimtelijkekwaliteit@haarlem.nl

Bronvermelding

- Nota "uitgebouwd", richtlijnen voor dakterrassen, dakuitbouwen en dakopbouwen. Stadsdeel Oost-Watergraafsmeer Amsterdam, 2008
- "Het dak op", beleidsnotitie met sneltoetscriteria voor dakterrassen, Gemeente Leidschendam-Voorburg, 2008
- Handleiding daktuinen - Gemeente Amsterdam Dienst Ruimtelijke Ordening – 2004
- De Vijfde gevel – de aantasting van het stedelijk daklandschap – Amsterdamse Raad voor de Stadsontwikkeling - 1994
- Mogelijkheden duurzame energieopwekking van de daken van Haarlem – afstudeerscriptie Dylan van Kooten, 2010
- Beleidsnotitie kleinschalige windturbines – PM
- Rotterdam groen van boven – Gemeente Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Haarlem.

© Gemeente Haarlem

De Nota Ruimtelijke Kwaliteit is vastgesteld d.d. 28 juni 2012.
De Nota Ruimtelijke Kwaliteit treedt in werking op 1 september 2012.

Colofon:
Uitgave van de
gemeente Haarlem

Reageren:
ruimtelijkekwaliteit@haarlem.nl

Adres:
Postbus 511
2003 PB Haarlem

T 023 – 511 30 00
F 023 – 511 34 40

Oplage:

Versie:
juli 2012